ओंनमःशिवाय ॥ ओंयत्तत्याःसमभूद्विहारसरसीकल्पान्तरेषूत्तरो मारीचेनसरत्रयीकलनयानिर्मथ्यदैत्यै
र्बलात् क्रमीराइतिमण्डलेविरचितंवैवस्वतोस्मिन्मनौ केदारस्थितमात्मनाभगवतायत्पार्वतीतीरजा १
श्रीनिवासमहर्षिदेवंवरदंपरमेश्वरम् त्रैलोक्यनाथंगोविन्दंप्रणम्यात्मसमंयमम् यमितिहंशब्द ब्रह्मेमाङ्गयति
र्जनमेजयः पप्रच्छर्षीन्समासीनान्सम्यक्शमायनमन्त्रिकान् जनमेजयउवाच महाभारतसङ्ग्रामेनाद
नादेष्वानगाधिपाः महाशूराः समायाताःपितॄणांमेमहात्मनाम् कथंकाश्मीरिकोराजानायातेत्यत्रकथी
तंयत्तदेवर्षितेराद्येनहतःसकथन्तयः क्रमीरामण्डलेचैवप्रधानेनगतिस्थितम् कथंनासोसमारू
तत्तत्रयाणस्वकोरवैः किंनामाभूत्तत्रराजानंचक क्रमीराणांमहाशयः कथंनासीनिशम्येतन्नायातस्वाम
नामहः स्वर्गसोपानपङ्क्तिभव्यानासमभूदिदम् भारतेनामयुद्धेयत्निगीर्णानांमहात्मनाम् अकार
णमिदंनामनभवेद्यदसौ तदा नायातोभारतयुद्धेराजाकाश्मीरिकोमहान् वैशम्पायनउवाच सत्यमे
तन्महाराजत्वयोक्तमहीपते यथानासीसमायातस्तत्रिशम्यसमुद्यत क्रुरुणाण्डवेनायोभूमिर्भगव
तासयम् यादिनाभूद्दितिसुतानवतीर्णान्जनायत तस्मिन्कालेत्रसमभूद्राजाविण्टकीर्तिमान् कश्मी
राज्यालयन्नोम्यगोनन्दइतिसंज्ञया ग्रामोग्रतायकलितोदिशोसाम्यासमाश्रितः सुशुभेविक्रमोदेशु मा॰ २

नीकलितसान्विधितिः ग्रयोत्थितेकलिमहाविरोधेदैत्यवल्भुना हसीनोक्षसमत्वानांजयासन्येनभूरता ग्र
नेनवल्भुनामानस्थानमेषमहीयतिः काश्मीरिकेभ्यर्थनयाहृतःसाहाय्यकाम्यया गत्वासोऽन्भुशुत्वानुया
सन्यम्भूतेः चक्रेसाहाय्यकंयोमाञ्जयासन्यम्भूपतेः क्रुरोर्याथवकेसमेमेयुरोमपुराक्रांतेः वलैस्त्व
वेलवान्राजात्रैसुलंयत्रयादवाः श्रीशेषत्वलेभेयादवानावलोद्धतः वलोत्वलेनरुरुधेमहतानीक
गीषया ग्रतीवतंमलेनास्मिन्यदैत्यान्यनिगीषया काश्मीरिकोमाङ्कुनत्वलनवलवान्वलात् रुद्रोक्ष्म
तितोभूमीग्रस्वासत्तनविग्रहः इत्यस्मिन्वीरकलितागतिसोमेमहात्मनि दामोदराभिधस्तस्यसुतस्त्रा
जाभवत्सधीः विश्वनिकलितेनाथमहदेनमहात्मना येनकाश्मीरभूराजावितासोमान्महासद सग
जवीनोसत्कीर्तिवीर्यशालीमहाभुजः ग्रन्तर्विज्ञानराजानंचक्रेभानिर्बलिंपराम् ग्रहोमहात्माराजासु
कर्णनामहतोबलात् द्वीपान्तर्वासिनाजानोबलेनबलवान्मम ग्रथोयुस्मित्यमान्यारीवर्षयेभूत्वयंवरः
यत्राहूताः समाजग्मुराजानोवीर्यशालिनः तत्रागतंसमाकर्ण्यवासुदेवस्वयंवरे नगाममाधवंयोद्धु
ममयरुद्धबलान्वितः तत्रतस्याभवद्युद्धंवासुदेवेनधीमता यादृशंबलसंदेवस्यनरकेणमहाभवत् ततः
सवासुदेवेनयुद्धेनासिनिपातिनः ग्रन्तर्वत्नीतमप्यत्नीवासुदेवोभ्यपेषयत् भविष्य स्मरतार्थतम्

दशास्यगौरवात् ततःसासह्यवेषत्रैवालगोनन्दसंज्ञितम् बालभावात्प्राणसंतैर्नीतोःकौरवैर्नैव ननम
नयः देशास्यगौरवंचक्रेकिमर्थंहिजसत्तम वासुदेवोमहात्मायदर्थाधिच्चत्स्वयंस्थितम् वैशम्पायनउवाच
येवादेवीउमासैवंकथमीशान्यसत्तम गुप्तासीत्सर्वदेवानांसमनोहरम् शालिमालाकुलस्फीतंस
त्फलाद्यैःसमन्वितम् स्वाध्यायध्याननिरतैर्यत्तशीलैर्जनैर्युतम् तर्पणविधिर्यमैर्यत्रवेदवेदाङ्गपारगैः स्नात्वा
द्यैःसमदाभोगैः सर्वशास्त्रप्रपारगैः वेदैर्यज्ञैश्चनिरतैःशूद्रैर्हिजातिपरिचारकैः देवतायतनोपेतंसर्वतोधनम
यैश्चभम् हस्तिवाजियानैर्नानानिर्यातैरनेकशः मन्याश्चमैरसंयोगैर्नानाशीलगणैश्चभमाव ग्रहैश्चपरमाङ्गणा
नद्रयानामकोविदम् गोश्वनागादिबहुलंहृष्टभिक्षानदुर्जनम् यद्देवमात्रकंपुण्यंस्यप्राणास्तोहितम्
सर्वसस्यगणोपेतमनानदुःखवर्जनम् स्तोभिश्चसर्वकामाभिर्देवालयसमाश्रयम् हृष्टैर्मनुष्यगहनम
हिंसयैवविवर्जितम् व्रतैश्चौषधनक्षौर्यैर्नित्योत्सवसमाकुलम् कलिप्रायजनाकीर्णंनित्यहृष्टसुधाहृत
म् उद्यानारामसंघोपदीर्णपटहनादितम् नित्यप्रमोदजननोयेनसर्वोहृदयवल्लभम् नानापुष्पफलो
पेतंनानाद्रुमलतोज्ज्वलम् नानारत्नगणाकीर्णंमिहचारणसेवितम् कपर्दीरामसंज्ञेपुण्येसर्वतो
यैर्मण्डितम् तत्रनागाहृदाःपुण्याःसत्रपुण्याः शिलोच्चयाः तत्रनद्यस्तथापुण्याः पुण्यान्यपिसरांसिच दे

वालयाःसपुण्यास्तेषांचैवतथाश्रमाः तत्सर्वंनृपतिर्योतासीमन्तमिवकुर्वती वितस्तापरमादेवीसा
व्हिमनगोद्भवा ननमेतन्नयउवाच मन्वन्तरेषुसर्वेषुयदासीद्धिमलसरः कथंवेवस्वतेत्तातत्तन्मेब्रूहिमे
तिप्रभो ब्रूहिमेभगवन्किंचित्रालितेविदितेवल्ल प्रियंशिष्योमितस्यैवमासस्यामिततेजसः वैशम्पाया
नउवाच इममर्थंपुरावत्सगोनन्दात्प्रोन्मुखंनृपम् नीर्थयात्राप्रसंगेनब्रह्मदत्तसमागतम् पूजयित्वा
सन्मुनिः पप्रच्छमानसंनृपम् सखासीनंसमादायपाद्यार्घ्यादिमनुक्रमात् गोनन्दउवाच मन्वन्त
रेषुसर्वेषुनासीदेतत्सरःकिल कथमीशान्यवभूवास्मिन्कर्पेवैवस्वतेन्तरे नीलमतेप्रब्रूमोप्यायः ९॥ ॥
गोब्रह्मदत्तउवाच शृणुभोगोरवेमासःसोऽहंत्यभिधीयते ब्रह्मतत्समासोहोनेयावद्यनेनहतत्त्रयम् यु
गेनैतेथवाहुल्यैर्वर्षसप्तया द्वाविंशन्नसहस्राणितथालक्षत्रयंतथा प्रोक्तंकलियुगेराजन्द्वापरं
द्विगुणंस्मृतम् त्रिगुणंतत्तथात्रेताकृतंतेत्तेयंचतुर्गुणम् कलिमाने ४३२००० द्वापरमाने ८६४०००
त्रेतामाने १२९६००० कृतमाने १७२८००० चतुर्युगैसप्तत्यामन्वन्तरमिहोच्यते युगप्रमाणं ४
३२००० मन्वन्तरप्रमाणं ३०९१२०००० तस्मिन्मन्वन्तरेतीतेप्रजाःसस्यात्मनद्भुमाः भूलोकमा
श्रिताः सर्वानाश्रमाद्यान्सर्वेषाः एकार्णवेजगत्सर्वंतदाभवतिभूपते हिमवान्मेरुकूटश्चनिश्चयो

नीलपर्वतः श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुर्मौल्यवान्नान्यमादनः मदेन्द्रमलयः मलयः शुक्तिमान्दत्तवानपि विन्ध्यश्चयारि
यात्रश्चनविनश्यन्तिपर्वताः शेषेविनश्यतेसर्वेनन्दीयेविशेषतः तदाविनष्टेलोकेस्मिन्महादेवः स्वयंप्रभ
आयीभूत्वेच्छयालोकेतिष्ठत्यस्मिन्समन्ततः सतीदेवीचतत्कालेतस्मिन्नौत्वेकरोतिहि मनर्भविष्यंस्तस्मि
न्सर्वबीजानिमायया तदास्थापयतेराजन्लोचनावज्रगङ्गरुः मत्स्यरूपधरोविष्णुः शृङ्गेकृत्वाधरंधरि
ग्राहरूपधनावेतोदेवस्तस्मिन्यवेनमस्तके बद्धाग्रन्नतिभूपालसविज्ञातोतदागतिम ॥इतिश्री नीलमतेमन्व
न्तरपर्ययवर्णनम ॥ ॐहरदस्यः इदंचशिवरंपशृणुदेवीमेस्मिन्पर्वचिमे नोवत्यनमितिख्यातेपुण्येपापभया
यहम् कृतंतत्पेतदाकालेव्यतीतेतत्मनस्तदा विदधातिप्रजावर्गंयथासर्वमशेन्दम नष्टेदेनसतीदेवीभू
मिभवतिपार्थिव तस्मात्भूमोभवतिसरस्तविमलोदकम यद्योजनायतेरम्यंतदर्धेनचविस्तृतम् सती
देशइतिख्यातेदेवाक्रीडंमनोहरम् आकाशमिवगम्भीरंनलनेश्चविवर्जितम् शीतलामलपानीयंसर्व
भूमिमनोदरम ॥इतिश्रीनीलमतेसतीसरोवर्णनम ॥हरदस्यउवाच ग्रस्मिन्वेवस्वतेप्राप्तेराजन्मन्वन्तरेकि
ल प्रजासर्गंमसत्यत्रेयथावदनसर्वशः प्रजानाथतिभिःप्राप्तब्रह्मलोयात्तराजया समग्रुक्तंयथासर्वंसम
ङ्गतामहीस्थितिः तत्रदत्तोददौकन्याःकश्यपायत्रयोदश मारीचायसमाधत्तस्रोतेनामानिभूयते तासांय ३

स्माश्चयेजातास्तन्नामानिमेशृणु ग्रदितेस्तनयादेवादितेर्देत्यास्तथैवच गन्धर्व्यावानिन :पुत्राभद्रास्तसरमेसुताः
यदाश्चराद्यमाश्चैवदशायास्तनयाःस्मृताः ऐरावणास्त्विलापुत्रःस्मृतायादश्गायनाः मुनेःप्रसवउक्तश्चदिव्यो
ऽप्सरसोगणाः कालायाःकालकल्याश्चकालकेयामताःसुताः दानवाश्चदनोःपुत्राःक्रोधायाःकन्यकादश क
द्रोस्तनयानागाविनतायास्तथासुतौ गरुडश्चारुणोतेयाःप्रादिणांप्रवरौन्वय ॥इतिश्रीनीलमतेमारीचक
श्यपवंशवर्णनम ॥ कदाचिदथकद्रूश्चविनतांचपरस्परम् सापत्न्यासूययागत्यप्रमानेपथोत्तरम् विधा
नपोगात्मततेचक्रतंवैरमतिमम् प्रत्यक्षंचपरोक्षेचदोषारोपणतत्परे छलान्वेषणमक्रत्वादन्योन्यंमान
भञ्जने विनष्टतर्हिश्चान्तःक्रोधरक्तलोचने कदाचिद्रुपविष्टेतेहरतोयाधिनेशुभम् ग्रस्तोत्थिते
मालोक्यशक्रेणाधिष्ठितंहयम् निवृत्तदृष्टीतेतत्रविस्मयपरस्परम् कृत्वाच्छिद्रमकेचपरस्परजिगीष
या यत्रेमंदेवराजेनहयरत्नंसमाश्रितम् ग्रहोरूपमहोतेजोवेगश्चास्यमहाद्भुतम् इत्यन्योन्यसमाभाष्यच
निक्रान्तेहयोत्तमे श्वेतेनगादविनताकद्रूः प्राहोस्थितातथा कस्मद्बालमहंमन्यतमश्वेविनतेसदा इत्या
हकद्रविनतापणेभूश्चनयोस्तदा अश्वेप्रतिमहीनाथदासीभावश्चसर्वथा ग्रथकद्रविविनाशुविधेयं
किंमयाचत्र दासीभावोयथानस्यान्ममास्मिंश्चरितेतथा कथायुक्तविधास्यामितथाभूतोचकिंमम यथा

मोदामनामेतिमपुत्रायदितइवेत् तदामयाजितेनाप्तभवेदितिविचिन्तया इदमब्रवीत्तेपुत्रान्मामरूयात्र
वीत्रदा पुत्रामदाप्यरत्तार्थस्तूत्माभूत्वासितास्तथा वियद्वेदयराजस्यक्रतुरोमत्यमज्जसा ग्रधिश्रित्याप्त-
देवैतहालधृताःसमन्तनः तथाऊरुतयेनामोक्रुस्वालोभविष्यति मत्तेपितास्तथापुत्राःकङ्कागत्वातथा
वीध्यः ततस्तेक्रुस्वालेनेदृष्टान्तरागमनमम् कङ्कैर्जिताप्य वेत्रविनतोवाचरुदशीनाम् दासीजितोतविनतोगा ३
रुडःसमहायशाः मोक्षयामासचाहत्यसोमेग्रक्रान्महाबलः॥इतिश्रीनीलमतेकङ्कविनतादासत्वमोक्षोनेमस्ता
दशम् ॥ग्रक्रलोकमथागत्यवैनतेयोमहामनाः सयाहरणावेलायांलेभेशक्राहरंपरम् बलंतवैतदतस्ते
विलोक्यमदितोस्यलम् वरंहणीषुवैनतेयायातेसफलाःश्रमः भवेदितिममप्रीतिर्न्दनमित्युदितस्तदा स्मर
न्वैनतेदोवाचशक्रंकश्यपनन्दनः ममभक्ष्याभवन्त्वेतेकङ्कपुत्राःसुरेश्वर वरमेनंप्रयच्छेशानान्यत्किञ्चनमे
मतम इत्युक्तोदेवराजाहतथेतिगरुडंप्रियम् सशक्राश्चवरंलेभेपन्नगानोबभक्षणम् मातरंवैनतवन्धेन
भक्षयामासपन्नगान् इतिश्रीनीलमतेगरुडवरप्राप्तिवर्णनम् ॥ भक्ष्यमाणेषुनागेषुगरुडेनमहात्मना
वासुकिःशरणंप्रायाद्देवदेवंजनार्दनम् वासुकिरुवाच नमोस्त्वनंतदेवेशप्रमेयनमोस्त्वनंतेशाङ्गेगदासिपाणो
नमोस्त्वनंतदानवनाशनायनमोस्त्वनंतेपन्नगसंस्तनाय १ नमोस्त्वनंतेलोकार्हतेरतायनमोस्त्वनंतेवासवनन्दनाय

नमोस्त्वनंतेभक्तवत्सप्रदायनमोस्त्वनंतेसत्यदर्शनाय २ इन्द्रनीलनलिनद्युतिचारुवर्णसन्नमहाटकनिभव
सनेवसानम् सहस्रभुक्षितकिरीटविराजमानंदामोदरंसरुरुप्रणतोस्मिनित्यम् ३ क्षीरोदकन्यार्पितया
दपद्महरिप्रपन्नोस्म्यनंतवरेण्यम् यंपुराणंपरमंसनातनंनमादिदेवंप्रणतोस्मिभक्त्या ४ कृष्णवलोरत्न
सहस्रविन्यासस्यभोगैर्विमलेशयानम् तमादिदेवंपुरुषंपुराणंनमामिभक्तावरवारमेशम् ५ भूमी
समुद्धारणबद्धचित्तोदैत्येन्द्रनिर्यातविधानदक्षः लोकस्यसर्वस्यतविघ्ननाशः शुभाशुभंरक्षतमाद्यदेव ६
रवाग्यतिरतिभीमचापवेगोममऊलमाशुविनाशयत्वनु ऊरुस्तिवरसंस्तुतायरक्षायवनस्यलंविनि
वारयस्वतात्पर्यम् ७ इतिश्रीनीलमतेवासुकिकृतेभगवन्स्तोत्रम् ॥ ह्रदउवाच तमाहभगवान्देवो
वासुकिंभयविह्वलम् मतीदेशेत्रयोदशेदेशरस्यसरभूषिते यूमिषैःसहितोनागैर्वसस्वामिनविक्रम
तस्मिन्सरसियेस्थानेकरिष्यन्तिभजन्मुखाः तत्रतस्यादिशन्वैनहनिष्यतिनीवितम् मतीदेशेक्रत-
स्थानेतिष्ठन्ममक्रतोभयम् नहनिष्यतिनागेन्द्रनागारिर्ममवाहनः इतिश्रीनीलमतेवासुकिवर
प्राप्तिवर्णनम् ॥ ह्रदउवाच एवंदत्तावरंतंसेहरिर्वासुकयेपरम् उवाचपरमप्रीत्यातंपुनर्भगवान्हरिः
मतीदेशेवयेनागावसिष्यन्तिमहाबलाः तेषांराज्येमहाभागत्वंनीलमभिषेचय वासुकिस्त्वमथावज्ञे

देवदेवस्याभाषितम् तत्रस्थानोचनागानोनासीद्गरुड तोभयम् ॥ इतिश्रीनीलमतेनीलराजभिषेकवर्णनम् ॥
ब्रह्मदत्त: कदाचित्सरस्तस्यतीरेमुरुद्गल्लोचनः शक्राश्चिक्रीडसहितः पौलोम्यापार्थिवोत्तम क्रीडमानस्यशक्र
स्यतेदेशेकालचोदितः सङ्गूहानामदैत्येन्द्रः प्राप्तःपरमदुर्नयः तस्यदृष्ट्वाशचीदेवीतः प्रस्खलेत्सलिलाशयं: यदा
तमग्रतश्चरद्देवीवविषमेयथम् ततःकामवलोन्मत्तःशचीहरणलालसः चकारतमुलंयुद्धंदैत्यदानवदर्पद
ततःशक्रेणसङ्गामेदृष्ट्वासेवत्सरंगतम् दर्पोमासीत्रयोदश्यांशक्रसङ्गूह्ययोर्नृप वत्सरान्तेवतेहत्वाशक्रस्त्रिद
शाधिपतिः नगामत्रिदिवंदेवैःस्तूयमानस्तदालयैः ॥ इतिश्रीनीलमतेमङ्गूहाख्यदैत्यवधवर्णनम् तस्मिन्सरो
सियत्रस्यसङ्गूहस्यङ्गरात्मनः प्रस्कन्नेपतितेरेतस्तस्मात्तानोजलोद्भिप्सुः कृपयासशिष्यनीगेनलेतस्मिन्वि
र्धिनः यस्मादयंजलेजातस्तस्मादेयंजलोद्भवः आराध्यतपसालेभेवरंदेवाद्विधातारमहान् जलेमरुत्वमापाश्च
विक्रमेचातलंतथा लब्धमायस्तदैत्येन्द्रोभक्तयामासमानवान् समीपेसरसस्तस्यनानादेशेषुवस्थितान्
दार्वीभिस्सारगान्पारन्नङ्गारशकान्वशान् तङ्गूनान्माणवान्महानन्गिरिवद्गिरिंरिव तेदृश्यमानाःपाथे
नदेशान्तेप्रदग्धवन्भयात् शून्येषुतेषुदेशेषुविचरंसनिर्भयः ॥ इतिनीलमतेजलोद्भवाख्यसरोत्पत्तिवर्ण
नंनाम प्रथमवर्णनम् ॥ ब्रह्मदत्त: एतस्मिन्नेवकालेतुकण्वोमगवान्मुनिः तीर्थयात्राप्रसंगेनचचारसकलां

महीं वर्षेस्मिन्भारतेपुण्येष्वाश्रमेषुसरित्सु पुण्यदेशेषु रंगमंत्रप्रलोकप्रदर्शिनम् प्रयागंगागङ्गसंगम
वैकिल्बिषनाशनम् यमेतेनऊरुतेनेमिषंपापनाशनम् पितॄणामालयंपुण्यंहयशीर्षमहात्मनः सर्व
पापहरंदिव्यंतथाचामरकण्टकम् वाहयंवर्वतेपुण्येपुण्येप्यन्धनदंतथा कालञ्जनेसगोकर्णेकेदारंसम
हालयम् नारायणस्यस्थानेसपुण्यंबदरिश्रमे सप्तगोदावरंतीर्थंभीमकालिकाश्रमंमेवच पार्कण्डेयी
नीलगिरिंकमालिग्रामंसरयूतटम् सर्वतीर्थेश्वरंकोटिप्रभासंसागरोदकम् इन्द्रमार्गमनङ्गस्यवापीपा
पप्रणाशिनीं अगस्त्यस्याश्रमंपुण्यंतथातापसकालिकाश्रमम् नन्दमार्गंतथापुण्येपुण्यंवाराणसीतथा न
र्मदाङ्गवीगङ्गादेवीगगनमेखलां यमनायमयाशोणनदंतमसमिनीम् सरस्वतीं गोदावरीवेतरणीगोमतीकृष्णामपि वेदस्मृतिंसवर्णासोतास्वर्णेक्षुलावतीं सिप्रांसनर्म
दांशोणपयोष्णीचमहानदीं इक्षुमतीसरयूंचङ्गोमतीशिलामपि कौशिकींब्राह्मणीगौरीकम्पनांतमसां
तथा गङ्गासागरसंभेदंसिन्धुसागरसङ्गमम् श्रुतङ्गविपाशांचऊर्ध्वाम्बरेवतेनथा गङ्गाद्वारंऊशव
र्तंविल्वकंनीलपर्वतम् तथाकनखलंतीर्थंतीर्थान्यन्यानिपार्थिव चचारयादवश्रेष्ठमरीचःस्वायम्भुवे
इतिनीलमतेकण्वतीर्थयात्रावर्णनम् ॥ गतागतप्रसंगेनपितरंमानभाजनम् तीर्थयात्रागतेऊचाक

पुण्येपुत्रगाधिपः नीलोज्वलमतेर्दृष्टेतीर्थेकनखलनदी सगत्वापितरेदृष्टापितःपादानिपीड्यच निवेद्यना
मधर्यस्त्ववन्दभद्रगाधिपः पित्राद्यर्थेनुपादायहनितःसयथाविधि नर्मदातनदाहस्पाकोपणमतदनन्न
या उपविश्वलदानागोत्यत्तापयत्नकपणम पितरेतयसोस्थानेयन्नच्छ्राद्धानराधिप तीर्थान्युपचरन्नहि
श्रुत्वाहेयमेवन्सलम भवन्तेमदसाप्राप्तः शुश्रूषार्थोहिनोनृप हृर्वदेशोत्यात्रकान्दविणेपश्चिमेतथा
दृष्टानिसर्वतीर्थानियास्यामस्तत्रनारदेशम तत्रमदेशतीर्थानिसन्तिपुण्यानिमानद तथाचपर्वतश्रेष्ठे
हिमवत्यचलोत्तमे विपाशापापशमनीशाम्बुद्यःप्रदाशिवा देवलोकप्रदास्तानात्रदीदेवकृदातथा त
स्यापापहरोदेवोहरश्चहरिश्वरः तथाचसंगमःपुण्य :करवीरपुरंप्रति तत्रदेवकृदायातैर्विपाशानिम्न
गोत्तमम विपाशायोतथापुण्यसहस्रकुलकालिकाश्रमम इरावतीतथापुण्यासर्वकल्मषनाशिनीम रेवत्यो
र्वविशेषेणतथाहस्मोविशेषतः वाहिस्तीर्थसहस्राणांवसन्तीकामिरावतीम उत्तमार्यस्यन्दःपुण्यन्दः पुण्य
दादेवकीनदी नित्यमेवतथापुण्योविश्वामित्रोमहानदः उद्दालकस्यमहापुण्यःसंगमश्चपृथक्पृथक इरावः
त्यायथापुण्येदेविकायांतथैवच यत्रदेवीउमासेवदेविकाप्रथिताभवि महाप्रामनकल्पार्थेभवद्भिरवतारिता
योहृष्टामानवःस्नोभवतीहनसेशयः इन्द्रमार्गःसोमतीर्थपुण्यमम्बुजनलत्था सवर्णबिन्दुसत्रयहरस्था

यतनेशुभम स्कन्दस्यायतनेतत्रसर्वपापनिसूदनम उमापतिर्महापुण्योरुद्रतीर्थतथैवच दुर्गाद्वारंतपु
ण्यंदेवर्षितीर्थतथैवच रुद्रस्यतीर्थकामाख्यंपुण्यमतथैवच पुण्येहरपदेप्रोक्तंसर्वदेवैरमानद स
वैतोदेविकातीर्थंतत्रक्रोशचतष्टयम यत्रस्नपनदाकाख्यंपुण्यतीर्थमशेषतः सुपवित्रनदीपुण्यातोषिता
पितभास्करा वन्दोभद्रगतलनलाचन्द्रभागासरिद्वरा पुण्येचवन्द्रभागायातीर्थंवैवर्हिलामुखम शंखम
र्देलनामाचतथापापनिसूदनः शुभेश्वरःशतमुखःशिकायांपथएवच कटसेशतथापुण्यःतत्रवैवसमन्न
नः यावत्तनमखंतीर्थंयावतीर्थंशुभेश्वरम तावत्तेत्रमिदंपुण्यंवागतास्यायवाधिकम सर्वदेवसदापुण्या
चन्द्रभागासदानदी माघशुक्लत्रयोदश्यांपुण्येवस्नायथेप्रोक्तंदेवश्चक्रगलेश्वरः हितीयायांतथाभीमेत
स्रोत्यत्रिसंमीलिताः सतीदेहसमत्सतीर्थंविख्यातंसर्वकल्मषनाशनम एता
न्यानिदमेतीर्थान्यनुसराशुचा येवास्नानेनमज्जन्तोपापान्मानोपिमानवाः इतिश्रीनीलमतेकश्मीर
नीलसमागमवर्णनम ॥ वृहदशुः इत्युक्तासतथेत्युक्तानीलेनसहस्थापिना जगामसानितीर्थानिनातीरः हर्षे
मवत उत्तीर्ययमनोदेवीतथादेवीसरस्वती ऊरुत्तेतेतथादृष्टासन्नीतिर्यत्रविश्रुता तीर्थसत्रयनाम्नैवस

तानिर्हत्युत्तरीतस्य
क्रियते इमानिर्दे
योनि

नानदः पूर्वमवनिः पादा
नरम्यं

नीलभविकथ्यते ऋषियोयानितीर्थानिवासमसंसरोविव क्रूरपदावमानेवेयत्रयानिमदानच आइयः
ऊरुतेनत्रराऽथस्तदिवाकरे ग्रथमेथमहस्तमथकलेप्रामोत्पनेत्रमम सत्रौतितानथाहष्ट्वाक्रतीर्थेतथे
वच यदर्थेनारदोदीनागाथाचयतिभूतले ग्रहोलोकस्यनिर्वन्यग्रादित्यग्रहणेप्रति चक्रतीर्थेनपर्यानाय
तोदशगुणफलम तदृष्ट्वाचक्रतीर्थाख्यतथातीर्थपुष्टकम दृष्ट्वाविस्मयदेपुणेनथावामरकाएकम
शतदेवतनलीलोमनिर्गगोवनिस्मगो ग्रनेनाश्रममामाग्यदेवसन्देतथैवच उत्तीर्यैवमहाभागोविपाणे।
पाएनाणिनी दृष्ट्वान्मकलेदेशेतदाभून्येसकपएः दृष्ट्वासमदृविषयेभून्येप्रोवाचपत्रगे किमर्थेनी
लदे येमद्राणाभून्यतोगतः वमणीयःसदेवेषदृभिन्नाप्रायवर्जितः नित्यान्यथनोयेतनलन्नमाचच्च
दृच्छनः नीलउवाच भगवन्विदितसर्वंयथाहंवेमयाणिश्चः पालितस्सेयदृसतोदेत्योनाम्नाजलोद्भवः स
ग्रोलब्धावरान्याप्रोवरुणेनाक्रयेनितः नमोगणायतेदृशेनचाहेतस्यानियहे समर्थोवरदानेनत्रैलो
क्याधिपतेप्रभोः तेनासीमकलःभून्यामदृदेशेविभोकृतः खादतानरमोमांनिदृशेनाकृतवुद्धिना दा
वीभिमारगान्यानक्रूरारणकाःखलाः तदृनामाएवाश्चेवग्रन्नर्गीरिवहिर्गिरि एतेवेमाख्यनलेनदेश
भूनीकृताःप्रभोः निग्रहेभगवन्नस्यक्रूरकर्मेतिनगर्हिता॥इतिनीलमतेनलोद्भवयात्रावर्णनम॥दृदद

एवमक्रूरेचनीलेनप्रस्थितप्रणयोद्यतम कण्वयोविस्मितोभूत्वानगादतनयंतनम ग्राश्चर्येग्राविं
तोस्मिदृपुत्रतनएदृशमन्यः कर्तव्योत्रप्रतीकारोमयानीयेसमाश्रितः तीर्थयात्रासमाप्येवर्षाद्वयमेतन।
क्रमोस्मिते वचनेयेनभदृगावमेपश्चप्रजानदृतम इत्युक्त्वेवमुनेनीलस्तात्यातीर्थेषुक्रान्ततः ग्रानगा
मसतीदेशंविमलेतत्सरोवरम तत्रस्नात्वाचतमाचष्टात्मायेयेसनातनम ग्रहहृदयोभूत्वात्रल
लोकंसलेयथो पश्चात्तेक्रमणात्यक्तास्तज्जेवनोत्तम नीलेनसहितःप्रायान्नागानंजनधीमता तो
गत्वात्रसदृनत्रस्नाणकमलासनम ब्रह्मलोकंतोत्सदेववन्दतगोरन्दम देवेकमलयोनिनेसंगत्वा
सनमास्थितो वासुदेवंतथेशानमनलंचतगात्पनिम तदानागाताक्षसपरमाप्रीतिश्चितो क्रूला
सभाजनंतेनेशप्रीत्याहृशेचतेःपुनः सम्यक्समुपविशेचतीर्थयात्राप्रसंगतः तेनापिहृतितोतत्रनलो
द्भवविचेष्टितम कथयामासतत्कर्मातनतोदेवःपितामहः उवाचेनोतथानागस्सिद्धाभिनविक्रमम नो
चन्यनेप्रयास्यामोवयंद्राक्रम्यमिग्रहे एवनेकेशवःसादाद्धातसिध्यत्यनेशये यतक्रत्वाहरिःशयाना
र्दीलपरवीरहा नमस्यामाहृशाद्रुक्षाहरोदेवासहानच ग्राहरुद्दहमथानचत्रस्नाल्लोकनमस्कृतः ययो
हृर्षेणमहताषत्रदादेवर्षीकृतः दृष्ट्वाचकण्वएःप्रीतस्तत्रनेसोविवेशितम नीलेनसहितःप्राया।

नेत्रमारुह्यत्वरितः ततःकोलाहलेनातेऽप्रत्यैवैतत्सुन्दरः समाहूयसगन्धर्वोक्तोत्साहयुवाचह
भोभोसगसमागत्यसर्वैश्चयुपरक्षताः आगच्छध्वंगमिष्यामोयत्रेतेसेश्वरागताः इतिदेवगणैःसार्धं या
तेस्मिन्केशवान्तिकम् यमोग्निर्वरुणोवायुःऋवेगनेर्दतस्तथा आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गा
णाः अश्विनौभगवांसाध्यास्तथैवाङ्गिरसस्तथा मरुत्यश्चमहाभागागन्धर्वाप्सरसांगणाः देवपत्न्य
स्तथासर्वादेवानांयाश्चमातरः विद्याधरगणायक्षाःसागरासरितस्तथा मकरेणयथैरावतोङ्गैर्मेणय
सुनायगा हयाङ्गुष्ठाशतङ्गश्चमहिषेणामरस्वती अश्वाङ्गदाविषाणाङ्गगजाङ्गुष्ठानिवावती सिंहे
नःचन्द्रभागाचमिन्द्र्यात्रेणपार्थिव देविकागवयाङ्गुष्ठासर्गतासरयूर्नदी मन्दाकिनीमनोज्ञेणय
गोमतीचाप्यनेनच नर्मदाचमहत्वेणासाररोगेनचगोमती गोदावरीचमेधाणनथाङ्गेनकम्पना वके॰
नराणङ्कीराजन्कार्यः पृष्ठगातातथा नक्रेणात्वमतीपूर्णातथासीनाक्षलाकया चमरेणाचलोहित्या
तेन्तःक्रोडेनसत्यरः क्रादिनीजीवजीवेनस्फुरादिङ्कुङ्कुमेन च पावत्यापितरोगेणशोणाः सर्वगनस्तथा मे
ङ्गेनकुसवेत्साचश्वेतासाशाकेनच एताश्चान्याश्चयोनयः प्रयत्नवादनैःसर्वैः अनन्तमन्तेगात्राणान्म
र्वाः मेणान्दिदृक्षया ॥ इतिश्रीनीलमतेनीलान्यनयात्रा ॥ इदृदृश्यः नीलान्यनमथासाद्यस्थित्वातेसर

सन्नमाः विचारनिरतास्तस्थुः किंकार्यमितिचिन्तया देवानयात्रानिनदेश्रुत्वादैत्यःसङ्गमैतिः नलेत्यव
ष्यमात्मानेविदित्वानवहियेयो अनिर्गतंतेचनदाविज्ञायमधुसूदनः नीलन्यग्वमदितोविवेशाथमरैः
सह तन्मध्यशिखरेरुद्रोदविणोशिखरेहरिः इन्द्रेरेशिखरेब्रह्मातेषामनुमरागताः एवंतेषुनिविष्टेषु
शैलेदेवोजनार्दनः अनन्तमाहयमात्मावयार्थदानवमत ऊरुस्तलोगलेननलेविदार्योद्रिमालयम
इदंमोवुरंदिव्यनिर्मायंशैत्रमवत ॥ इतिश्रीनीलमतेनूनानशासनम ॥ इदृदृश्यः ततस्तन्नन्नोगिरि
सन्निकार्यसमग्रचन्द्रस्यसमानकान्तिः हवर्णनाङ्गमहीदिवेचसन्नामयन्देत्यगणान्ममन्तान् नीला
म्बरः काञ्चनसङ्गमौलिःसमस्तुल्यमानस्त्विदृशैः समस्तैः विदार्यतामसशैलगोलेनहिमाचलेशैलवर
श्चित्या विदारितेपर्वतराजराजेविनिर्ययौतन्नलमाशुवेगात् वेगेनशङ्खेनचसर्वभूतान्सन्त्रासयन्नेऊ
टिलेस्वरोगैः हिमाचलोभैर्गगनंस्पृशद्भिःसेनावयानेगिरिमस्तकानि सैन्तीयमाणोसरसस्तुनोद्यकार
मार्गासन्नलोङ्गवाख्यः अथोथकारेसरसेसमन्तादृष्टमासीङ्गवनन्दवीर शम्भस्तदाचन्द्रदिवाक
रौद्वौनग्राहदेवोथकारदृयेन प्रकाशमासीज्जगतोनिमेषाङ्गलनथासर्वमथान्धकारम् स्वयेन्धकार
हरिश्रमेयोयोगेनकृत्वात्मपरमंरूपम् देत्येनयुद्धसचकारसार्धदृष्टेनचान्येनसयुद्धमेतत विस्मो

श्चदेत्यनलभूवयुदेशेरुद्रमेः पर्वतमल्लकेश्च युद्धंचतेदेवगणाः समस्ताश्चहृष्टविग्नाटहृश्चसमन्तात् क्रु
द्धोदग्निमुत्रगणैःसशीघ्रंचक्रेणदेवप्रवरः समाने विच्छेददैत्यस्यशिरः प्रमथ्यत्रह्मान्ततस्तोषमवाजगाम ॥
इतिश्रीनीलमतेमहापुराणेलोहवाल्यदैत्यवधः ॥ इदृदश्चः ब्रह्मविलम्बशम्भश्चेषुशैलवास्थिताः
तेषांचनामधेयानिदृःस्थानमहीतले ऊचुश्चमुनयःप्रवरंशैलेन्द्रमयमहात्मनः स्थानंवक्तुमागत्यास्म
त्स्मिन्नरोत्तम दृष्टायःस्वस्थुश्चाश्चदृष्टाश्चेनवयेत्रयः भविष्यामोभुवंशैलेविदिवंचप्रयास्यति ॥इतिश्री
नीलमतेशैलवरप्रदानम ॥इदृदश्चः तानेतांश्चवचान्यश्चप्रह्मविलमदेश्चगान नोवत्स्याणावरंयत्न
मश्चवत्पशंकरः दत्तिलेमहरिणाश्चैवामेत्रह्माप्रकीर्तितः एतांदिदृक्षूमत्यन्तंदिदृक्षूतिनानरैः
योसोविलयदानामक्रममारेप्रकीर्तितः तस्मादत्राश्रमंचक्रेब्रह्मादेववरःस्वयम् पश्चार्थेचाश्रमंचक्रे
कण्वोभगवान्ऋषिः यस्मिन्देशेस्थितोविल्वोविनयेप्राप्तवालदा तत्राश्रमंपुण्यंचक्रेमदादेवःस्वयंप्रभः
तस्यैवापरभागेपुनन्दःस्वाश्रमंमहत् चकारहलभृच्छ्रीमान्वासुदेवमनोस्थितः मदादेवाश्रमाद्भाग
पश्चिमेकनिशाकरो चक्रुतस्याश्रमापुण्यंसरस्वतीदेवशर्मतो पादेनयोननेगानामदादेवाश्रमाद्दिः
शान्तनश्चाश्रमंचक्रेनरसिंहेतिविश्रुतम अन्येचदेवाम्सरसिवितोयेयथथक्रुथक चक्रुःस्वाश्रमो

स्तत्रमनयश्चतयोयनाः आश्रमाश्चितयानयश्चक्रुर्नीर्थान्यनेकशः गन्धर्वाप्सरसेयक्ताःशैलेन्द्राश्चसरो
त्पकाः कृतालयेतत्रगत्वयंवुपेन्द्ररुद्रोसहयत्नेन कृतालयेतत्रगत्सप्रदेशेयमालपरमेण
विद्यम् ॥इतिश्रीनीलमतेनोलत्यनतीर्थगतान्याश्रमवर्णनम ॥इदृदश्चः जलोद्भवश्चनामत्रह्मचक्रे
सदर्शनम् तश्चामश्चून्यतेदेशेप्रज्वलत्रेजसाश्चनम् यंयन्यत्सर्वतुस्तेजःप्रज्वाल्यप्रभास्वरम् दृदृत्स
मल्लतोदीप्तेनशशकाशकश्चन ग्रहीतंतन्महाचक्रेदन्दृदत्सर्वतोदिशः ग्रतीवज्वलितंदृष्टादृदृमा
नेत्तणाद्भुतम् आरूयदृष्टतस्तश्चतदाजग्राहशंकरः चक्रंदृष्ट्वातगामाशुयत्रदेवोजनार्दनः तस्मचा
वदरिदेवंप्रदत्तम्श्चङ्खेनदा चक्रमर्पयमेदेवदैत्यसङ्घविनाशनम मदीयमेतद्दिदिनेदैत्यानोभय
दायकम इत्युक्तोभगवान्शम्भुर्हरिणालोकधारिणा प्रहसन्नभवाद्याद्यदरिहासेनशंकरः सब्ब
देवेमयाप्राप्तोभ्रममाणोयदृच्छया कथंतेप्रतिदास्यामिलब्धमेतन्मयाद्भरे नैतदृास्यामदृविष्णो
तस्मैदीयतयात्वत्तात् प्रतिग्रहणदास्यामितदचक्रंजनार्दन इत्युक्तेसमपाश्चत्यदेवदेवोजनार्द
नः एवमस्तितिनथाहतच्चक्रमधुसूदनः ॥इतिश्रीनीलमतेचक्रप्राप्तिवर्णनम ग्रस्मिन्देशेगतै
र्नूभवोन्मिष्टतिसाम्प्रतम मयस्यदेशेयत्रेशोतोप्रदासंप्रवक्रतः यंरिदासंतकृत्वातंतथादेववरो

हरिः हसन्मार्कण्डेयायाग्रतिमामात्मनस्तदा शम्भोर्देव्याश्चानेहप्रतिमेनाहरेत्सुभे हसन्भावे
विधायाशुस्वस्थचित्तोबभूवह एतस्मात्प्रतिमागतनन्दसन्मखोत्रसंस्थिताः यासोदर्शनमात्रेणयान्ति
पापानिसहस्रयम नाहरेत्तमेविधानेतल्लीलारूपेणनारदनः विधायशुभेतत्रमहादेवेनसंपुनः ना॰
नारदनकृते हरासेविधानेतद्विधम ऋषयोदेवतानागागन्धर्वाप्सरसोगणाः हरेसर्वेसमाजग्म
र्नलोहरशिरस्थ॥इतिश्रीनीलमतेहरिहरदेवीप्रतिमाप्रतिष्ठावर्णनम हरदस्युः देवर्षिनागम॰
लोक्षयिष्टेषथकश्यपः उवाचवत्सदेविम्बाहरुद्वापुरःस्थितः भगवन्भूतभव्येशशेषचक्रगदा
धर भवतोमत्प्रसादेनवाञ्छाम्येकंवरंपरम भगवन्प्रसादेनभवतोमङ्गलोद्भवः सिद्धोभूद्ध्य
संवेगतमनात्रिवासिनो सोप्रतेवापिभगवन्देशोयेदेवमानसेः वसतोरमणीयश्चपुण्यश्चभवताने
था॥इतिश्रीनीलमतेहरिहरदेवीप्रतिमाप्रतिष्ठावर्णनम॥ हरदस्युः कश्यपेनुक्तेतिदेवनागावच
नमब्रुवन अहोधिक्कामिरेतानवाञ्छाम्यस्मदनर्थदम कृतागवसतिंकृत्वावासश्चापिन्दणोवल्ल ग्र
ल्पाशुधामहः खानोतथास्वल्पदशामाप नवयमानेसमाधेवसामोमनिपुंगव कश्यमेधामनिर्जीतानं
वास्मान्प्रतिभूहिद ॥इतिश्रीनीलमतेनागवचनम॥ हरदस्युः तानवोचतनः क्रुद्धः कश्यपोवेप्रजापत

ममवाक्यमनादृत्ययस्माद्दुष्प्रभाषथ तस्मात्पिशाचैःसहितावत्स्थनात्रसंशयः॥इतिश्रीनीलमते
कश्यपशापवर्णनम ॥हरदस्युः एवंश्रुत्वैकपर्णेननीलःप्रोज्ज्वलिताग्रवीत एतेकोपवशात्प्राप्तवि॰
नानान्निकिल्बिषेन तत्तमहंसिनोब्रह्मन्प्रसादयेयम ग्रहीतकृतरोतागरुडाग्रहयेयम ग्र॰
यतावन्मदृत्यमेसाग्रतेकिमिदंप्रभो पालनीयान्प्रभोयत्तेप्रसादेदहिनःप्रति इमेयथासंवनातप्रा
मर्यतेहियेहितत्र इत्येवंवोधितोवाक्यपुत्रेणप्रयतात्मना नीलेनकश्यपः प्रमाणतमाहस्मकृपान्वि
तः कश्यपउवाच पुत्रज्ञानीहितेनातदुष्टात्मानइमेकिल यावद्दोषफलेनेतेप्राप्नुयुस्तावदेवत नप्र॰
ज्ञाप्यन्तिज्ञातेतेतस्मात्तत्रैवगमिते सामेषांस्तत्फलेप्राप्यशापान्तावत्स्थलिसोहदात नीलउवाच
तत्तमहंसिब्रह्मन्मेनेतदहोइमेकिल प्रसादयेत्वाशिरसाभगवन्तत्तमहंसि॥इतिश्रीनीलमतेक॰
श्यपनीलसंवादः॥हरदस्युः एवमुक्तस्तनीलेनऋषिपरमधार्मिकः उवाचवत्सनेचारुकश्यपोथप्र
जापतिः बालकाएवमयेतद्दोषःसद्योजनापतः तत्रस्थलिपिशाचायेदेत्यपत्न्याःसुदागणाः ते
षांतानिग्रहार्थायपिशाचाधिपतिर्बली निरुम्भनामाधर्मा॰ ऊर्वेरणतयोनितः चैत्रेमासितदा त्या
योदेपिशाचैर्वरुभिःसह यज्ञकोपाद्पिशाचानांनिरुम्भस्थानयाचिनाम गन्तानिरुम्भसंस्थार्थं

षण्मासान्युषतेमदा तत्रकोद्यश्चयन्त्वविशाचानोदृगात्मनाम येधिकाःकोटिशाकात्राणमायानितेमदा
एतयोरुभयोर्नीलषड्भिर्मासैःसदेवत निऊभःपुनरायातियन्त्वकोटिहतोत्तनी शुक्लाशुयुक्त्वेदशर्णानि
तेदेवप्रसादतः हिमाचलेतषण्मासान्वसतेषसदामती अशुप्रभृतिषण्मासान्तस्यदवसतिर्मया दत्तेति
सहितात्तेनससेन्पेनेदवत्सथ षण्मासान्मानवैमार्थेनिऊम्भनिर्गतेमदा एवमक्लदानीलापितरंवाह
यार्मिकः नित्यमेवहिवत्सामोमनष्येसहितावयम नापिशाचेस्तवत्सामोदारुणैःदारुणप्रियैः एवेत्रा
बतिनागेन्द्रनीलेविल्लभाभत विल्लरुवाच मनिवाक्येनभवितानीलैवेनचनर्शगम ततःपरेनमवि
नोमनष्येसदवत्सथ ग्रल्पवीर्याणिशाचाश्चभविष्यन्तीहसर्वदा वीर्योयंनागमिष्यन्तिषण्मासान्वालका
र्णतम नागस्ययस्ययेस्थानेनिवसिष्यन्तिमानवाः तेतेसदृजयिष्यन्तिमुख्यप्रानलेपनैः नैवेद्यैर्विवि
धैर्गन्धैःप्रेक्षादानैश्चशोभनैःत्वयोक्तेचसदावारेपालयिष्यन्तियेजनाः तेत्रदेशेधान्यपशुयोत्रसमृद्धि
ताः॥इतिनीलमतेविल्लवरदाननागप्रजाविधानवर्णनम ॥कःप्रजापतिरुद्दिष्टःकश्यपश्चप्रजापतिः
तेनासौनिर्मितेदेशेकश्मीराख्योभविष्यति कंवारिहरिणात्यस्माद्देशादस्मादपाकृतम कश्मीराख्यततो
ष्यस्यनामलोकेभविष्यति॥इतिश्रीनीलमतेकश्मीरनिरुक्तिः॥एवंमासेवकश्मीरायस्मात्तस्माद्वनङ्गम

विशोकेत्यभिविख्याताहेहिताचतथामया स्त्रीरूपयाविणीभूत्वाहृद्वतीर्थेनिवत्स्यति॥इतिनीलमतेउमाकाश्मीर
कंन्यरूपविशोकावर्णनेच॥वासुकिर्नागराजस्यतस्मिन्तीर्थेवरंसदा वसतिर्भविताना गतस्थतेषदृजय स
मोक्षः सतनागेन्द्रनागानामीश्वरस्यः तस्यज्ञाविपालोऽवंवत्समरुत्साहिनरूपति तस्मादस्यसदाहृज्ञालनि
त्यविधिनाबुधः स्थित्यान्निवासस्थैरभ्यर्चोसौसदामती नामानामालयेनीलनाम्नाभोगवतीपुरीम योगी
भूत्वासनागेन्द्रःपालयिष्यतिनांसदा इहापिदेशरक्तार्थमच्छास्त्यामोक्षतालयः निवसेदर्चयामान्यतः
स्मादेषभार्थिभिः प्रयत्नेनशरीरेणभोगवत्योत्रवासकिः पालयन्वत्स्यतेनागइत्यर्थेनसमत्रम तेना
भिधिक्रोविधिनात्वेवेदवेससर्वदा॥इतिश्रीनीलमतेनागवासकिनीलनिवासवर्णनम॥वृहदृश्चः एवमक्लान
दात्रिस्रःप्रयत्नावीक्षितांगतिम देवर्षिनागगन्धर्वाःप्रयतुल्लेयथागतम नानादेशसमत्थेस्तनतःप्रभृति
मानवैः चतवर्णान्वितैःशूरवीरविहत्समागतैः देशोवसतिषण्मासान्षण्मासान्निवेशनाद्यनैः कृत्वामन
ष्यागत्रेन्द्रयान्यसमादिसहृदम आदायान्योविनिर्यान्तिवेत्र्यामायान्तिसर्वदा॥इतिश्रीनीलमतेमनष्य
समागमवर्णनेषण्मासेतनिवासवर्णनेच॥एवंनिविष्टकश्मीरान्दृष्ट्वाहृष्टःस्तकश्यपः आराध्यशङ्क
रंदेवंसमोदेवीमचोदयत्॥

ग्रागाथ्यकेशवेत्यापितथालक्ष्मीमुचोदयत् देशास्यपावनायास्यसाविशोकेतिकीर्तिता ग्रदितिर्देवमातेच।
कश्यपेनप्रचोदिता त्रिकोटिनामतीर्थस्नानादीदेशेप्रभ पंति पुत्रकपत्नीशचीयाचक्रसाचकश्यपचोदिता नाम्ना
हरद्रथपाताताददेशेस्मिन्यास्यहिनी दितिश्चन्द्रवतीजाताददेशेस्मिन्यापनाशिनी स्वमेशेयमनादेवीवितस्ता
येसमर्पयत् एवंकश्यपवाक्येनदेवदानवमानवाः देवपत्न्यस्तथापुण्यास्सरिद्रूपत्वमागताः तत्रकश्यपवाक्ये
नदेवस्यागरनिम्नगाः कश्मीरेषुतदानम्नःमान्नियंपुण्यहृद्रये एवंनरेन्द्रकश्मीराःग्रामेवंवस्वतेन्तरे समन्वा
न्नामहापुण्याहरभार्यासतीशुभा कश्मीरेषुतथागान्त्वयातेयोहरांशजः तस्यावज्ञानकर्तेव्यामतनेभूपि
मिच्छता॥इतिश्रीनीलमतेदेशनिवासोमालत्स्य दितिशचीदितीनांविनस्तविशोकागङ्गाहरद्रथपायमनाम
वर्णनस्त्रैक पंचाशत्कश्मीरग्रामिवर्णनम॥गोनन्दउवाच कथंसीताशचीगङ्गाग्रदितिर्यमनादितिः सरित्वमिदमेप्रा
प्तायाचदेवीकरीषिणी हरद्रथः कदाचित्कश्यपेहरद्रथपुरेवः प्रकीर्तिता; तपस्तप्तेमहाभागेप्रजापतिस
तेवरम् विधायदक्षीनेतस्पत्नी न चिन्तासमागताः तास्तमूचुर्महात्मानंप्रसादंकुरुनःप्रभोः तास्तत्रचोद
यामासकश्यपोभगवान्दधिः कश्मीरानामसुभगोदेशोयोनिर्मितोमया तंदेशमस्वदानेनभावुपध्वंहिविस्मि
ताः ग्रदितिश्चदितिश्चैवशचीगंगाचनिम्नगाः इतिप्रचोदितास्तेनकश्यपेनमहात्मना प्रणम्यशिरसाचैवम्

वुप्राञ्जलयोमनिम् भगवंस्तत्त्वमादेनदर्शनेनात्मनातव हृतास्मोनकरिष्यामोवचनंतवसुव्रत यत्रेभिलषि
तंचित्तेतत्रयास्यितिनात्मनिम् प्रणम्यनिर्गताहर्षान्वनामचकरीषिणी इत्येवमुक्तचित्तेसोदेशमम्यत्रयेपुनः ग्रा
गथयामासतदामत्यंशक्रंरविमम् ग्रथास्तहोभगवान्वाचहरभभुजः किंतेकार्यंसमाथत्सप्रीतोस्मित
यशातव इतिप्रसन्नचित्तेसंवित्तायमकलेश्वरम् सत्यंचोदयामासमदेशंतेनगात्यति विदितेभगवन्सर्वंय
णाप्रयमितेमया यावनायास्यदेशास्यसतीमिच्छामिशङ्कर यासोम्ययेमदेशानीभत्वाचैवसरिद्वरा इमंमहवि
तेदेशंत्रीवनेनापिणावयेत इतिवित्तापितःशम्भवतीवमुदितोशयः तंदेवाहरोभार्योऊरुकश्यपभाषितम
इत्युक्त्वासोभगवान्हरणपरमादरात ग्रवोचत्तत्रसर्विदेवीसवदेशास्तनमेम यदानदाहृतपवपुनःकिंक्रियतेतम
या हरद्रथः इत्युक्तोसोतयादेव्याकश्यपस्तयसोनिधिः प्रणम्यशिरसाभूयस्तामवोचत्प्रः स्थिताम् कश्यपऽव
व पिशाचैःसदमम्यकेलत्रनिर्त्ययदान्नणाम् तदातेषांमनिप्रायामततेनाप्तसंपति ग्रहृत्वाःसर्वदेशेषुरागा
गमत्राहृताः नम्पुर्मदीयाश्चयथातथायातेत्वमर्हसि मदत्तत्वमिदंचैवहरविस्मिशिवाश्रितम् यापेनहिदि
तेतेत्वयन्मेपरुतरेमतम् तस्मान्मद्दिषयेदेवकश्यपेकृत्वाममोपरि त्वयैवयापयंत्रेषांशमनीयंतुगानवे॥इ
तिश्रीनीलमतेशम्भगौरीप्रसादनम॥ हरद्रथः इतितथेतिदित्वासादमयापरयायुता श्वाचदेवीभर्तोवा

रुवन्तीमाननां रमातलेनदीरूपेकरिष्यामिनगङ्गेऽ ऊरुशूलप्रहारेणत्वेनीलवेणुमसमीपतः यत्रामीलो
गलमवेप्राक्प्रभोःशैलदारुणे तेवशूलप्रहारेणानिष्क्रम्यादेवमातल्लात् श्री नमागीणायास्यामियावत्सिन्धे
महानदम् तथाकृतेचशत्रवेणतथावऊँसतीशुभा तस्यानामवितस्तेतिकृतवान्लोकरःस्वयम् वितस्ति
मात्रेगतेनशूलेनकृतवान्दरः रमातलगतायेननिष्क्रान्तामासरिद्वरा तस्माद्वितस्तेतिकृतेनामतस्याः
स्वयम्भवा ततोऽभवदेशेषुवातोभूदिव्यमस्थिता महेश्वरीमनेःप्रीत्यापुनर्देशेष्वपीयवत् तेषुतेषुचदेशे
षुलोकाःशुभ्रुवुरुत्कृष्टा सतीदेवीनदीभूत्वाकश्मीरेभ्योविनिर्गता ॥ इतिनीलमतेपुराणे वितस्ता
भीववर्णनम् काश्मीरेषुवितस्तायास्तवन्तोमोक्षतीर्थम् तिष्ठत्यसर्वतोपापयज्ञनाः पावनंकीर्तया
महापातकसंघुक्तस्तस्यास्तातेनदाजनः स्नात्वागमभयात्तेषांशूलखातनियोजनात् रमातलंगतामा
शुपुनस्तामेवकश्यपः प्रसाद्योन्मोचयामासपञ्चरुद्रसमीपतः पञ्चरुद्रसमागम्यभवनात्तांविनि
र्गताम् गङ्गातिमात्रमात्रानाकृतन्नोनिरदर्शह साचरुद्राकृतज्ञेननिरोधानेगतापुनः भूयःकश्य
पवाक्येनचोदितानिम्नगोत्तमा तत्रकृत्वोशमात्रेतप्रददौदर्शनंतदा सितमौगामिनाहृशमूशोद
र्शनमागता ततःकश्यपवाक्येननरसिंहाश्रमेशुभा उत्तमामोमतीविप्रैस्तूयमानासदम्भपाः क्रोश

मात्रेततोदृशान्नत्वेनमहानदी ग्रन्थोनेनगमाम्भतत्तस्मादकश्यपः कश्यपऽवाच नमोस्तुनेपर्व
तरानकृत्तेनमोस्तुतेभ्यस्त्विवर्यतेष्टे नमोस्तुतेभ्यहरसूलधविग्रभावेवरदेवरेण १ सपुण्यतोये
सरकामिनीभिस्त्रिकृद्दमानाभिरुपेतनीरे देवर्षिजोद्यरुपेतूयमानेसपूर्णतोयेविमलेविशोके २ ये।
भ्यादिभीताप्रपलायमेत्वत्वदर्शनादेविविमक्तपापाः इन्द्रानरोल्लगतसर्वपापास्त्वामाश्रयन्ते प्रभयामर
हत्या ३ कृपाणदग्धस्यथयाम्भवित्वत्वदर्शनादेवितथाम्भवित्वम् सर्वेषवित्रभवतीहमातः पापेमहेशानि
ऊरुप्रसादम् ४ पापानोपावनार्थायप्रार्थितामिमहाप्रभो तस्मात्पावयपापानिमाप्रणतान्नत्राम्भरो एवं
प्रसादितामङ्गकाश्यपेनमहात्मना उवाचकश्यपंदेवीनेनशापादिनेनदा ग्रन्थन्तपापंसपुक्तान्नपापंवि
नश्यत्सहे तदत्रप्रेम्यविभोल्वन्मीशाद्रूपप्रियाम् शाक्राद्विपावनेत्रत्रैलोक्यस्यापिसाभवेत् ग्रादिति
स्त्रादितिश्चैवतथामङ्गामहानदी ग्रन्थोऽभूत्सर्वोत्सपितस्तस्यास्तस्यनविभाति कैवलेप्रार्थयस्वाशुलक्ष्मी
केशववल्लभाम् ॥ इतिश्रीनीलमतेवितस्तावर्णनम् ॥ बृहदश्वः सतस्यवचनेश्रुत्वाप्रयोभगवान्कि
ल गोविन्दमाराधयितुंसेवतहीपैर्विहायसा संप्राप्यतत्रगोविन्दंप्रणम्यविधिवन्मुनिः पार्वत्योक्तंवचस्त
स्मैयथावत्सर्वमूचिवान् समाजग्मित्वासुमनोभगवान्गरुडध्वजः उवाचपरयाप्रीत्यामुनिंविस्मापयन्द

रिः प्रीतोस्मिपरमर्षे हृदयेच्छातेप्रवर्तते तथाकुरोमिभद्रंवे तोस्मिनपमात्वया इत्युक्त्वाभगवान्विष्ण॰
ष्णमनियतयामदा ग्रामत्रयोरमोग्राहरगच्छत्वंदेविमाविरम केशवेनैवमुक्तलक्ष्मीश्लोकसमन्विता उवा
चवाक्यंप्रथमेगानातत्रसतांप्रभो एवंश्रुत्वाभगवतायास्यामभुवेनामहरिष्यति एवंमश्लोकंविज्ञायकश्यपस्त॰
ब्रवीत्सनः त्वमेवपरमाशक्तिःसृष्टभिर्मूर्तिभिःस्थिता दीरोदकन्यविरजेपवित्रेमंगलास्पदे त्वमेवदेविक
ष्मीगत्वमेवोमाप्रकीर्तिता त्वमेवसर्वदेवीनोमूर्तिभिर्देविसंस्थिता नान्तयासदृशीकाचिदिहदेविनमो
स्तते प्रसीदमातर्नगदेकलक्ष्मिप्रसीददेवेशिजगन्मयेमे प्रसीदनागयाणिशंकरे शिप्रसीदपेमुकमलो
किनेमे वेतस्तमस्मत्स्वतोयमिश्रयीदृष्टयुक्तमधुवालिमानः स्नातास्तदस्मत्पिपापमशासद्यविम
क्तविमलीभवन्ति एवंस्तुतासोमनिनाविशोकामसपद्यत चिन्तयामासवरदाभर्त्तेवाक्यंभुवेमया कृ
तंयेमनिनावाक्यंचकिंविचारणमेपुनः नदीभूत्वा गच्छन्तीवाक्यमब्रवीत पुनस्तान्दृष्ट्वयो
गीप्राणीपातपुरस्सरम ब्रह्मशंद्रेयावदिहत्यत्यतीतासतींस्थिता यावत्सापृथमेदेशेनपावयतिसुन्दरि
तावत्सावृषतोयेनतवनामभविष्यति तस्मात्तवनेश्चत्वाविशोकासपद्यत तस्माद्विशोकेतिनदीसत॰
तेकथ्यतेजनैः आगतातोवकश्मीरा सत्पेदेवेन्पवेदयत सदात्मामोमनिवरोहर्षेमहर्णोमानमः लक्ष्मा

१५

विनेहितेश्चात्मानंस्वकविग्रहम दृष्ट्वामागेणवोन्मत्तोयोगाश्रमसमीयतः आत्मोविलेनभूत्वा
विशोकाचाप्यनन्तरम आत्मनामविनम्नाचदर्शपुरतःस्थिताम दृष्ट्वाविनम्नागतमस्मनामान्नगामयो
गेचतपाविशोका स्वीगतातत्रतदाविनम्नानदानामस्वमनः तितीश ॥इतिश्रीनीलमतेविनम्नावि॰
शोकासेगमवर्णनम ॥ब्रह्मदयः कश्यप तदाक्रुद्धाविशोकात्वशपत्सभो ३० ब्रूतेनाद्यत्वया
यस्मादहंवल्ल सतीचश्रीतायस्मात्त्वयामभविच्छिनम तस्मान्नप्रायशोभावीतनुःखल्वन्तेतवः ३१
श्रुतनीयोलोकेषुमत्वान्कमेकन्यथा यन्मेनामहतेमत्पानमत्रीज्ञातायते येवादेसेवकश्मीर सती
देवीनसेशायः ॥इतिनीलमतेविशोकादत्तशापवर्णनम ॥सतीलक्ष्मीममेतातयावत्कर्त्तातोत्तनम
नगामहत्समागेणमत्तमत्तेमहिद्रग ग्रहेतिदेवमानाचविकोदीत्यभिविश्रुता मेयोगमाहिनादत्वा
मयाप्रभाविनम्नया ततःशचीशक्रपत्नीनाम्नाशक्रपथानदी ततश्चन्द्रवतीनामदितिर्दैत्यानगान्दे
य एवंक्रमेणसादेवीशृङ्गाल्यपर्वतमहिद्रगः नगामगेगायासार्धेमहूर्तेमिन्नुनामह प्रयागभूमावत
यच्छायाहृत्तमभीयगा वेतस्तमभ्रःमहसेन्यवेनयुक्तंयथातीरमिवाम्बुतेन लावण्ययुक्तंचयथैवत्र
पंशीलेनयुक्तंचयथाऽतेमान शोभंयथाम्राहिनयेनयुक्तंयभंयथाम्बूविनेनयुक्तम स्तम्भा॰

थास्यान्दत्तयापिगत्वाऽमोघयाऽस्यान्मनोपपत्रः रत्नेयथास्यात्कनकेनपक्रमाघर्यथास्या युतेन्दवीय म
स्मानयुक्रमयथैवत्नाभस्तथैवस्यात्तत्रतदाभवत् तपनस्यतादेवीगङ्गात्वेदेनयानिता ब्रह्मानान्मनेभ
ज्ञास्यनोशेन वृवर्धयत वितत्नोतमपिक्षेत्रासवेकत्मसनाशिनीम गङ्गाभिन्यस्तविनेयाविनत्नायमना
नथा तयोर्धमङ्गतनयाविनत्नायमनामत्त ग्रमोघयागोविनेयत्नयोर्यत्रतसङ्गमः गङ्गातायमथादाय
गङ्गातयत्नमाऽवीत ग्रयागेपदत्तेनामत्त्यामेवरवर्णिनि कार्यमीरेखतथानामसमयाचार्यहतेनव नामत्र
वीत्रतोगङ्गाभ्ययवमयातव दत्तकेनामसमभोगेयदाहेभिन्यमेतेना॥ इतिश्रीनीलमतेगङ्गायमनयोरत्पो
त्पोपाख्यभवर्णनम ॥ ब्रह्मदत्त: इतितेऽसतीत्तात्वाहत्लमार्गात्तस्मिन्पुगा हिमालयात्रप्रयोपादि ना॰
त्नापर्वतेनदी पुनस्तोतमहाभागाऽरुधिःप्रोवाचकश्यपः ग्रवश्येहत्लमार्गेणगान्तव्यमभगेत्तया ग्रन्यथा
देशष्ववायेसमत्नमयायास्यति भूयोभूयश्चायमानाकश्यपेनमहिता क्रोधात्रतोविनिष्क्रान्ताहत्लमार्गे॰
णातेनसा ततःक्रोधसमावेशाद्भत्तामस्मिन्नातदा नस्मिन्देशेप्रसन्नापिहृश्यतेकत्लषानदी इतिश्रीनी॰
लमतेविनत्नाक्रोधवर्णनम॥ ब्रह्मदत्त: कथितोनामथाभेत्यविनत्नोपरमोनदीम प्रसादयामासपुनी
रोषोभगवत्तनः कश्यपउवाच विनत्नात्वासमिहृपादेविनेयवैनातमेत्त तपस्विनीपरामिहिः शर्वपत्यसि १५

नोनदी ग्रदिवत्सासिभद्रेतेनदेहाच्छ्रिणीनदी शम्भनोप्रासिरुद्राणी वन्यसिमयार्थिता त्वयार्थित॰
शरीरायेपापिष्ठासुर नामपि हृष्टारमन्तस्वेदेहमत्तमानमयोमभिः गतानरावित्सयन्तेहृष्टातेदेहमान
नः स्वर्गताःस्मायेचामायेक्रीडामात्तत्नमथगाः तवोत्तरेमत्तगङ्गाख्येदेविमाहृतनोदितैः पीतेपीर्कर
स्तोणानारकोपिप्रशाम्यति प्रदीपादीपिभिर्देवितथावन्निभिर्भिमिः विप्रमनारकंवङ्निन्द्राणशमयसे॰
दिने स्नानेयेतकरिष्यन्तितवपुण्येनगात्तले ब्रह्मलोकंगमिष्यन्तिमदापानकिनोपिते यामीचयातना॰
ज्ञोगोभङ्गदीभङ्गचोदितास्व पपुण्यितेनत्वमेपियेप्यस्यान्तिसङ्गत्तव तवभङ्गस्यवप्रस्पनित्येकमानुनि॰
हृतः मोत्तदेमनयःस्नानेगङ्गायास्यगदेविदुः ग्रतिप्रभावपङ्गासिद्धेलोकस्यापिपावनी त्रानिशैसर्वदेवा
नामुमादेव्यसिनोनदी देवानांत्वेषनिर्देविदेवानामारतीनथा त्वमिश्रसर्वभूतानामिन्द्रगेत्तमहाभवि
प्रसादेकुरुमेदेविनिर्गच्छभुवनादितः ग्रवित्तवेनमनसादेशास्यास्महितेरता ग्रर्थेदेहाद्वरस्यत्वदेवयत्न
सिनोनदी सिन्धसङ्गमनेयावद्यावत्समानेहिमोर्पिता यतिस्तेशङ्करस्त्वेकोनापरोधिर्यतस्ततः सिन्धसङ्गमने
नाभुन्नत्तस्यपतिशिवम निशम्येवेषनर्देवीसस्मारकश्यपात्स्वयम स्मृत्वासोत्कण्ठिताभर्तुर्गमनेमति॰
माटेद ततोवेगेनमहतासोमत्तमिवऊर्वती हिमाचलस्यप्रयथोतोय मानदी ततस्तसङ्गतादेवा॰

मार्कण्ड

कुम्भयामहपार्थिव तथामर्षहराभिश्च शतशोयमहस्रशः स्वेराजकानांमध्येनमाशाणोवैकभागशः भो
गप्रस्थमतिक्रम्यगङ्गायामहसङ्गता एवमेवापशमनीविनम्लानिस्त्रगोत्तमा कश्यपस्यतथावाक्येनलब्धया
हरगतास्तिनिम अदितिश्चादितिश्चैवशचीचमनुजेश्वर तपनस्यसुतायाचयाचगङ्गामरिहरा ॥ इतिश्रीनी
लमतेविनम्लानन्नमवर्णनम ॥ हरदत्तः एवंवसन्त्यपयो कश्मीरा चतपुगम् हरणेचनपुरेनामिन्कला यो
धान्यादिसङ्कुलम् आसपुन्नामतीनायोनिर्ययुमानवावहिः काश्यपश्चन्द्रदेवाख्योहरोज्ञात्वापुरुषः नि
तिनेयामनिवेदाख्यादितीर्थेनभाविना क्रीडानिमित्रवमयात्रिकुम्भस्थनयातितः ब्राह्मणोमोपिशाचेभ्यः
विक्रीडस्तेनतेनदा रत्नबद्धेनतयथायातिणान्त्पदारकाः कल्पमानःपिशाचैस्तनिवेदयमयोहिमन
र्णनेननथापिशाचैःसर्म्पाद्यमानोहिनहृदयैः ब्रह्मामतत्रैवविसृढचेतास्त्रमन्योयत्रसनागराजः ॥
इतिश्रीनीलमतेचन्द्रदेवब्राह्मणनीलसमागमवर्णनम ॥ यस्मिन्देशेत्वनन्तेनहल्लपूर्वनिवेशितम तत्र
नीलस्यवसतिःपूर्वमेवसभाविता एतस्मिन्नेवकालेतनीलोनागपतिर्विभः सेव्यमानेनिकुम्भेनपिशाचेन
महात्मना नागैश्चात्मत्वणैर्भीमैःपृथेकवरमाश्रितः आस्तेगिरिवरेणयोयनदस्यमहात्मनः नागालयनाग
राजानेनागकन्याश्चभूरिशः उपासन्तेमहात्मानेकथंसोरेषुकृतालयाः केचित्तत्रवसन्तिनागाजानेकेविहीनाश्चि

भूरिशः केविद्दशमनगतेपर्यायसन्तथार्मिकम् तेषांमध्यगतेनीलेनीलाञ्जन चयोपमम् सङ्कटेनार्कु
वर्णेनकुण्डलेश्चविभूषितम् विशुद्धयोतवर्णेनवाससैकेनशोभितम् चन्द्ररश्मिनिकाशेनतथाचीना
म्शुकेनच वितानेनविचित्रेणकिङ्किणीजालमालिना तथाफणशतैर्भीमैःसप्तभिःमेघनिस्वनम् रत्नो
ज्ज्वलेंदीप्यतेज्वालामालासमाकुलम् महाभूतचन्द्रदेवस्यनीलाय भुजगेश्वर : कश्मीरपालकोनागः
नागःकश्यपनन्दनः स्वनेसएवनीलोलिमतिरे सभस्मिल चन्द्रदेवस्यविप्रस्यकश्यपान्वयशालिनः
ततःप्रसादात्रैपुरभञ्जनाधिपतेःप्रभोःसोपमपेहिनोनागेकुलात्प्रक्रमणंपुरः जानुभ्यामवनिंगत्वाः
तदाल्लाभमवै रत्ने ॥ इतिश्रीनीलमतेचन्द्रदेवस्यनील प्रत्यभिज्ञावर्णनम ॥ चन्द्रदेवउवाच नमस्ते
नागराजेन्द्रनीलनीलोत्पलद्युते नीलमेघचय प्रख्यनीलतोयकृतालय फणानांतवशतेनागराज
सप्तभिस्सदा सप्तसप्तभिर्विवाविधान्यानमस्तेनागभालिभिः त्वंनीलनीलाभविनीतयोपैर्देवैश्चदेवैरपिने
त्यमेज्ञा नागेन्द्रभोगैर्दृढबाहुवस्थोथानेनाविहङ्गियोपमानः त्वंनीलयतेशवासनुस्थावेदार्थवि
द्भिर्विधिविधानैः समाप्तकार्यैपुरुषागकृद्भिरागप्यमोक्षफलार्थविप्रैः नागेशनीलार्विरिवामरेन्द्रैर्वि
ज्ञायसमृद्धैःबाहवस्थः त्वंनीलनीलार्विरिवोत्पलाङ्गस्वभक्तकार्योणविधास्यमानः दृष्टोमयाकाशगमे

वश्यमेसकाशात्यतनाबलेन स्वतोविंतोमोदयमेनिदः खात्मायस्यमोभोगिपतेनम ले त्वेनीलनीरोत्त
वयप्रकाशेवि नमे विस्मरिवामरेशः विधेर्विधानारमसेफणीशत्वं वासुदेवप्रणतोस्मिनित्यम त्वं॰
नीलनीलाम्बरनीलनेत्रमाकाशवत्सर्वगतंसरेशम ध्यायेन्नरोयोपिनतेन्द्रियोपिनाप्नोन्द्रमच्युतवप्र
सादात नीलत्वमेववेदार्थेन गुर्वेदाःसनातनम ध्येयंवक्रोमसत्त्वणाकामिनोवाथसाधनम त्वत्का
शयतोन्नलनिर्मलेनिश्चलेपरम स्वत्स्मतोयोमनिर्दिशेसवेगावेरकृतिमम अकिञ्चनोसिदेवत्वम॰
तिसत्योसिचप्रभुः अर्थाश्रयोमदार्थेनस्वयम्भुवस्यच रुद्रःपुत्रसहस्रेणानागगतेदृशेभिना
त्वयानुगतनेत्यर्थविस्मनेवादितियेथा त्वमेवतपसात्यर्थनर्षाविद्यानसेप्रभो नोयेहिमंशीकरोश्च
तथासञ्चसिधार्मिक प्रनापतिः कश्यपोहिसवेस्मतापिताप्रभो त्वयानशोभनेत्यर्थेपुत्रेणात्यन्ता
धार्मिक त्वयियमेश्रमसत्यवतमाचमनतेप्रभो देवासरविमर्देषुशतशोथसहस्रशः त्वयाविनिहता
दैत्यादेवब्राह्मण का: वरदस्त्वंवरेणश्रेष्ठारिसूदनादिभो भक्तानुकम्पीभक्तश्चदेवदेवेनजार्दने न
स्यातिदयितश्चासियथानागः सवासुकिः यनदस्तेमानाभायथाशवेस्मित्यदा यनदश्चासिभक्तो
यनेशइतिविश्रुतः नागानोलेगतिर्निपेदेवानामिववासवः भक्तिमानस्मितेनित्यंत नानाधार्मिक

इतिनीलमतेनीलस्तोत्रम ॥ नीलउवाच स्वागतंतेहिजश्रेष्ठदिष्टप्राप्तोसिमेन्तिकम अर्घनीयोसिवि॰
प्रेन्द्रहव्यतिथिस्त्वंमतोमम वरंवरयभद्रंतेयथेष्टमनसिस्थितम हृदयेमनसाध्यातंत्वयास्वयथासत्यम
चन्द्रदेवउवाच अनुग्रहेमेवरदे त्वयानागेन्द्रसत्तम वरयामिवरंदेवनत्वत्तोदातमर्हसि कश्मीरा जनो
नित्यवसतोभीमविक्रम क्लिश्यतेहिसदालोकोनिष्कृ मन्त्रविशन्पुनः गृहाणीहनरश्रेष्ठकापुराणि
विविधानिच गच्छन्तिहिमभीतायेतेवसन्तिहनागगह् सदेवमुखि नोनित्येश्रयोत्रसावन्विताः व
मन्त्रत्वत्प्रसादेनवरंवृणेवृतोमया नीलउवाच एवमस्तुहिनश्रेष्ठवसन्तिहनगाःसदा पालयन्तस्तम
द्रावंकेशवायन्मयाप्रार्थितम ॥इतिश्रीनीलमतेनागराजप्रश्नोत्तरेकश्मीरवर्णनंनाम ॥ इदृश्यः एवमुक्तोतदा॰
नीलोनागाधिपोदेवनिवेशनम नीत्वामेभोज्यमेस्वप्नागणेनयथाविधि कश्मीरेवरं तंमर्थेसा वा
गतगादवै हिज श्रेवासयोगमान्मालीनीलनिवेशने चेत्रोत्तनोत्यतीतायोग्राविशन्सवेतोजनाः
रात्रावर्तायोदयात्यक्षहस्यस्थैर्यकृभिहेतः प्रविशेषुजनोत्तेषुहिनोनीलेनपोजितः युवाधनोत्तसहि॰
तोहश्चवेतामहाबलः आरुरोहनागभवनादागतःख्यातिमन्ततः रात्रावस्यगणोसोमयोवीर्यो॰
दयेत्यम तस्यसर्वयशाहत्वेकथयामासहिनः प्रसादेनागराजस्यनीलस्यसमहात्मनः निशम्यामो

मदीयालेमरंकृत्वाशुभोदयम् समाचित्यचयोगेश्वरिप्रोक्तेमन्यवेदयत् इत्येवमसर्वलोकेषुकथयित्वातु-
र्णार्थिवः विधुमिनिप्रीत्यातान्कारयामासतन्मतम् ॥ इतिश्रीनीलमतेचन्ददेवब्राह्मणान्त्यसमागमवर्णने
गोत्रहृदयः नीलोऽब्रवचनेऊर्ध्वमतः प्रश्नतिवेननः उवाचमततेहृष्टःकश्मीरेषुकृतालयः कृत्वापुराणी
शमोऽमतीर्थान्यायतनानिच शुद्धाणिचविविक्षाणिचकारवसतिंनृप : तदाप्रभृतिदेशेस्मिन्स्वेनिपत-
तिद्विमम जनाश्चनीलवाक्यानिपालयन्तोनिरोमदा षण्मासिकन्त्वशोद्विताः ॥ इति ५.
श्रीनीलमतेक श्मीरवासिजननित्यप्रवासवर्णनम् ॥ वैशम्पायनउवाच यदमङ्कःमगो भन्दोहृदश्चै
नम्भूमिपः पप्रच्छभूयस्तर्षिंनातकौतूहलसदा गोनन्दउवाच कथ्यतागस्त्यनीलनचन्ददेवायभाग
व पुराप्रोक्तान्यतान्सर्वकथयस्वमहामते हृदयः शोक्तपीदक्षितेषिप्र नागःपर्वसूमाप्तितः उवाच
यत्नदाराजसत्तक्ष्णेसमाहितः नीलउवाच प्राणिपत्यहरीकेशंयशसाश्रुकरंहरिम कश्मीरागणंव-
मत्यर्थंवत्स्याम्यहंतव अपुण्यान्निकृष्टस्तनित्यमाघातिकश्रुत हत्वापिशुचाचान्यान्मेवात्मुका
र्णवगान्तरून इत्यार्थेनरुकनेत्याकोमदीनानिवोधमे सयावयातकर्तव्याः स्नानिनाश्चतथाशुद्धाः पु
भिःस्नातानलिप्तेश्चभाव्यंवालेविशेषतः नभोऽब्रवीदिवाचापितद्विनेपुरुषेस्सदा केवलेभोजनेदेयंवाला १८

नी

नरजनस्यच सत्फलेःपत्रमद्भुतैःस्नयास्तराशुद्धाः चन्दोदयेतनः प्रामेमेप्रत्यन्यकृताशनम रुद्रेवन्द्र-
मुमोरुन्देनासत्येनन्दिनेतथा स्नानेचसन्मालेपैनैवेद्येश्चशुक्लाथक् ततःस्नानिकृभस्यकर्तव्याऊ
मरणात् आदित्यपुत्रोवेदः साक्षःस्नुश्चमानवैः स्नानीयाद्यसमिर्गोमद्भिः पुरुषैस्तथा येषांचङ्गरा
लासन्तिनैश्चस्नोऽकलाशनः प्रेतश्चिकैतथादेवःस्नानीयोनल्लाधिपः येषांमल्लिकरीन्द्राश्चतेश्चस्नाग
णाधिपः कृत्वाग्निदक्षनेयश्चास्नानयित्वाद्विजोत्तमान प्रयुत्यवात्मनःस्नोभोक्तव्यमोमवन्तिनम सा-
र्यंमित्रेस्तथास्त्रैदारापत्यादिभिस्तथा वस्तव्याचनिशासेववर्जिपार्श्वगतैर्नरैः शङ्खवादरवोल्लिप्रेती
नवादश्चसवेशः नेयाभवतिराजेन्द्रतथाप्रेतगतैःशुभैः तथाप्रभातसमयेस्वनु लिप्तैःस्वलङ्कृतैः
वर्क्षिस्नाचकर्तव्यामङ्गलालभनंतथा भोक्तव्यमहनिश्चक्रीडितव्यंयथासुखम स्वप्तव्यंतथा ना
स्पोहितीयस्पोनिशीङ्गया कर्दमेनानलिप्तास्तैःक्रीडितव्यंतथाभवत सहृदःकर्दमेनापिलेपनीयाः
तस्तनः कामार्थवादनिरतैस्तस्मिन्हार्थप्रयोजकैः गान्तरागम्यविशेषेश्चविविधैश्चसभाषितैः श्रद्धीना
निवहरिश्चतथाक्रीडाद्विरेवच नाम्निश्चहनिस्वोक्तेनिकृभस्नानयायिनः आविशन्तिनरान्सर्वान्पिशा
चाघोरदर्शनाः यश्चैवेऊरुतेनस्यत्यराक्षसानहातनम त्यक्त्वास्नानस्यगच्छन्तिशयनेकुरुणा म

ततःस्नातेश्वकर्तव्येकेशवस्यार्चनेनयेः सेश्वरणविप्रान्भक्त्योल्लिमदेदैःस्वलङ्कृतैः मिलानतीविभिस्सार्धदासा
यत्यसमन्वितम् ततःप्रभृतिषामासान्तेषुवेश्मसमानवैः ग्रामैःसन्निहितैः कार्यंरासौविप्रे विशेषतः
राजौदीपञ्चदातव्योमासमेकंबहिर्गृहात् यावत्कार्तिकमासस्यपौर्णमासीहिनोत्तम एषातुकौमुदीनाम
सिद्धिकार्यासिवप्रदा ॥ इतिनीलमतेग्रन्थेपञ्चमीमदवर्णनम् ॥ नीलउवाच ॥ ततःपरेत्यतीतेतुकर्तव्या
सावसंभिका पञ्चदश्यांयथाविप्रतथामेगदतःशृणु तस्यांदिवानभोक्तव्यंबालान्नरत्नतेविना सूर्येत्व
स्तमनप्राप्तेरजनीमुखेतु दीपवृक्षास्तोदेयादेवतायतनेषुच चतुष्पथेश्मशानेषुनदीपर्वतेषु
वेश्मसु वृक्षमूलेषुगोष्ठेषुचतरेष्वापणेषुच वसुश्चवायणाःसर्वेकर्तव्याश्चापशोभिताः दीपमालापरि
तिप्रदेशेतदनन्तरम् स्वलङ्कृतैश्चभोक्तव्यंहितैरिन्द्रवद्वान्धवैः सहद्विजोत्तमैस्सार्धंवन्धु आनुया
यिभिः ततःप्रभृतिनीयेर्फलैर्नालिनैःस्वलङ्कृतैः क्रीडितव्यंतदाश्रुतैः श्रोतव्यंगीतवादितम् विशेष
वस्तुभोक्तव्यंसर्वैकर्तव्येःसह तास्मिन्मृते नरयस्तत्सवत्सरःशुभः तस्मात्राजेनकर्तव्याश्चाप्या
नेमशोभितम् गन्धैर्वेसैस्तथाधूपैरत्नैश्चाप्यत्स्वलङ्कृतम् दीपमालापरीतंतेनपाधूपेनभूषितम् दर्पिता
भिश्चसहितैर्नरैरासाचनिशाभवेत् सन्ध्यास्नानंस्वलङ्कारैर्नारीभिःसहसत्तमैर्विधानतः आरात्रात्सन्ध्यगीतैश्च

वन्दनंदेवयात्राविधिः ॥ इतिश्रीनीलमतेकार्तिकमासोदीपमालावर्णनम् ॥ नीलउवाच एकादश्यांततोराजा
शुक्लपक्षस्यमानवः सोपवासोहरिंदेवंत् गीतैर्विबोधयेत आषाढमासिप्रतिमांकेशवस्यकारयेत
सप्तधान्योपरिन्यस्यैशिलामष्टमदारुमिः ताम्बारकृतपत्रेतु स्थितेवापिनिवेशयेत लत्स्यु त्स्वरूपतोपादौ।
तस्यास्नानंचकारयेत कार्तिकस्यतथाशुक्लेकार्यंविबोधनम् यथातथामेगदतःशृणु वाद्यघोषम एक
दश्यांतुकर्तव्यंराजानागरणंतथा गीतैर्नृत्तैस्तथावाद्यैर्वेल्लद्यैरुपचारकैः द्वादश्यांपूजयेद्विष्णुं
वद्वारैः तत्कथाश्रवणैश्चान्यैस्तथास्तोत्रप्रकीर्तनैः प्रेतानांयेःप्रधानेश्चभूमिशोभाभिरेवच पुष्पपूप
नैश्चनैवेद्यैर्विविधैस्तथा दीपवृक्षैश्चविविधैर्वाद्यैश्चाभिरवच भक्ष्यैरन्नैश्चपरमान्नैःफलै।
स्तथा इक्षोर्विकारैर्मधुनामर्दाकाभक्षदारिभिः ऊर्देस्कन्धमज्जर्यामार्नन्यालवनेनच रक्तसूत्रेणगन्धै
नचन्दनेनासितेनच श्वेतकुंकुमेनसगन्धिना सेश्वरंप्रतिमांराजौद्वितीये हनिपूजयेत् स्ना
त्वानदीजलेपुण्येप्रतिमांस्नापयेन्नरः स्थितोतोयेरोचस्वसर्वदेवविनिर्मिताम् यदिवित्तनिविष्टः
स्यात्प्रतिमान्नाल्पकांत्रम तस्यास्नानादिकर्तव्यंवेश्मिनोपवासतः पञ्चरात्रविधानेनसवा मासात्रतोव
धः आसनस्थोयथाशक्तिस्नापयेत्तयथाविधि आदावात्मनेतेलेनसप्तनातदनन्तरम् दधास्नीरेणचततः

नी॰ र्तिकपञ्चगव्यदेवतोत्थापनम ३॥नीलउवाच कार्तिक्यां समनीतायां समग्रायां प्रपूजनं हरनि कपर्दीगनिर्मिता
पु॰ ३१ र्वकपर्दपनमद्भात्मना तस्मान्नवदिनेकार्यं स्नपनं स्नपमानवैः स्नापनैः स्नपनाद्यैनैः
श्रोतव्यैर्गीतवाद्यादितथा सेवोचमङ्गलम पानेचपानपैः पेयैर्वस्त्रैर्यथानवम॥इतिश्रीनीलमतेनवमेव
लम्महोत्सवकथनम ४॥नीलउवाच तस्यांतिथौसमायातिसमग्रोभास्करःस्वयम योमार्गपरीक्षमम्यो
मित्रनामाब्रह्मचर्येत अ दित्याकपर्दपनतेमित्रनामानुभास्करः ब्रह्मचर्य्यनकार्यंभोमित्राकृत्यस्प
च रथचक्राक्षतोरम्पमण्डलेसर्वकामदम भक्तैर्भोक्तैस्तथापेयैःपुष्पैर्धपक्लिपनैः तत्रोपवासःकर्तव्यो
प॰ भक्ष्याणितु लाज्यानि राजोनागरणंकार्यंगीतनृत्तपुरस्सरम नानाऋतुसमस्तैर्भक्तैःपिष्टमयैःशुभैः
फ॰ मधुनावप्रभूतेनहोमनत्पसमा भिः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दीनानाथाश्रमानवान अन्नमोमेविभाग्या
श्रमित्यार्थेनदत्तनेका दिनद्वयेचभोक्तव्यंपिष्टमत्रमधुनम॥इतिश्रीनीलमतेमार्गपरीक्षस्नानमम्मी
वर्णनम षष्ठण्डविधिःकार्यःसमम्पोनपसत्तया आषाढस्यचसप्तम्यांशुक्लेविनयकाङ्गिभिः समम्मीवि॰
नयेचैव समेतहिशोभनः समम्मीषष्ठसंज्ञस्तुसर्वत्रनोविणेषतः वेषयात्यत्सदीपाले सूर्यलोकमहीं॰
यते॥इतिश्रीलमतेसमम्मीवर्णनम ५॥नीलउवाच यामोमासीनतोप्राप्यमार्गपरीक्षमानवः नक्षत्रीष्ट

नयेच्चन्दंशुक्लामान्यादिभिर्भरात ग्रन्थैर्भक्ष्यप्रकारैश्चषडरीयैस्तथाफलैः लवणानांप्रदानैश्चवाद्यैश्चना
भिरेवच हननैर्ब्राह्मणानांचसमभागानांतथैवच रक्तवस्त्रयुगंदेयंसमभागात्मणांतया स्वसाधित्वमायाच
मित्रपत्नीचयाभवेत तांसमानीयभक्ष्याद्यैर्भोजयित्वाविधानतः ग्रथैयेदमयुमेचदक्षिणाम्हिंतेभ्यम
भवमेषाश्वकर्तव्याधेनवोमासीविवर्तनैः कार्योश्वान्याःस्वशक्त्यावानवाकार्योहिनोत्तम कार्तेवृषभवाभो
तिसोभाग्यैर्विपुलैश्चियः स्त्रीभिर्विशेषतः कार्यः योगोमासीदिनोत्तम॥नीलमतेयोगोमासीवर्णनम ६
नीलउवाच यस्मिंस्तवासमेविप्रयतेत्तुपथमेदिनम तत्रस्थस्य स्नहिमवान्देमन्तशिशिरावुभौ समश्नाच॰
कर्तव्यास्तानेनागस्त्याप्य फलपुष्पप्रदानेयसमेरुप्रभवेतथा शुक्लपुष्पाणिदेयानिसपोष्पैर्धूपलनैःशुभैः
बलिःकार्य :प्रयत्नेनशुक्लमाल्यैर्दिनोत्तम शुक्लमाल्यभोजनेदेयंब्राह्मणेभ्योघृतान्वितम दम्पत्यश्चमदा॰
कार्योगीतनृत्तसमाकुलः विशेषतश्चभोक्तव्यंभोजनेचयथेच्छकम॥इतिश्रीनीलमतेनवदिनमणनक्रो
र्यवर्णनम ७॥नीलउवाच नवतमरोपानव्यमघपेःपतिनेहिम षणमादेवोवसम्पत्यापुष्पधूपनलेपने
ग्रन्थैर्भक्ष्यःफलैर्मूलैःस्वनुनिर्मितैःस्वदुनैःहि मोपरिनिविष्टे श्रपुरुषावरणाम्बरैः मित्रस्त्रीसमस्तनि
सहितेश्रयथाशक्तम भोज्यविशेषवैकार्यंश्रोतव्यंगीतवादितम दृष्ट्वेदृश्यलीन्द्रेहजनीयाल्लघामि

इतिश्रीनीलमतेनवमश्राद्धानम ८॥पौषकृष्णाष्टमीश्राद्धेकार्येशाकैर्दिनोक्तम माघकृष्णाष्टम्योर्मासैः
कार्येयथाविधि फाल्गुनमासतथाश्रावणकृष्णयोर्विधिवद्बुधः श्रद्धयैःकार्य ऋणानित्यमेवंसमाहितः नव
मीषुचतासेवतीणांश्राद्धंतुकार्येत श्राद्धंकृत्वाप्रयत्नेनब्रह्मवादीवमेन्निशाम॥इतिश्रीनीलमतेश्राद्धकाण्ड
मन्वष्टकाश्रयंच ५॥ नीलउवाच पौर्णमासीतपौषस्यपुष्ययुक्तायदाभवेत गौरसर्षपकल्केनतदात्मा
दितेनरः स्नानेनस्वपनंकुर्योत्सशरीरसमानवः ततोविशुद्धितःस्नात :सर्वोषधिपुनैर्दैः नारायणंतथा
शक्रंसोमंपुष्यंवृहस्पतीं श्रवणित्वाग्नेमान्यादिनैवेद्यश्रद्धयाकृतक मन्त्रैर्यथोक्तदेवेषैः कृत्वाग्निहवने
हिन श्राद्धतात्रयंसंवीतः स्नानलिप्तःस्वलङ्कृतः श्रद्धयित्वा नैविप्रान्मन्त्रान्तरेषि श्रद्धैकम श्रुतपायसम
श्रीयात्सज्ञपयित्वाहिनोक्तमान संवीतमङ्गने देयंकालविदेभवेत एवंकृत्वानरःपुष्टिप्राप्नोतिधनधा
न्यभाक स्नानमेवंविधानेनकर्तव्यंपापनाशनम॥इतिश्रीनीलमतेपौष्यांपुष्यस्नानवर्णनम १० नीलउवा
च श्रुतेनस्वपनेदेवसशक्रायमपुस्कृतम हरमक्रोदस्देवंयदाप्राङ्मुखायणम श्राद्धंदत्वात्थाश्रोमार्ग
लाभिर्यांकृताहिन श्रवोरूपमथान्नेनपुनरुत्पादयेद्बुधः श्रवोरूपान्नायत्नात्मान्यमासत्रयंवेधैः स्नान
लेपभ्यङ्गदानंच स्नानेशक्तिसतथा न्यूनंदशाङ्गवासपैयथाशक्तिहिनानिषु एवंयःकुरुतेसम्यक्सोश्नु

धिनिश्चति कायाग्निदीप्तिसौभाग्यंलभतेचोत्तमोगतिम॥इतिश्रीनीलमतेऽश्वत्थवर्णनम ११ नीलउवाच
योषांतुसमतीतायांकृत्वायादशमीभवेत तस्यामुपोषितस्नातस्तिलदंस्नातिलोदकम कृत्वातिलेश्च
नेवेद्यंतिलहोमंतथैवच तिलान्भूदेवविप्रेभ्यःसर्वपापनुत्तये॥इतितिलदादशीवर्णनम १२
नीलउवाच तस्यांतुनन्तरेब्रह्मन्यात्कृत्वातदर्शी अनंकाम्यदिनेकालेस्नानंयेशीतलजले वितस्ता
यांविशोकायांवहत्यांतथापि तथादर्षपयोवापिकोटीवाहिनोत्तम सिन्धेप्राप्यावापुण्ये तथाक
नकवाहिनीम अन्योवासतिनेश्रेणेफलंतेषांवसामिच यमस्यनाममिर्देयान्नमसमन्त्रान्जलीन एकै
केनहिनश्रेष्ठतानिनामानिमेशृण यमायधर्मराजायमृत्यवेवान्तकायच वैवस्वतायकालायसर्वप्रा
णहरायच स्नात्वावस्त्रजाकर्तव्यंधर्मराजस्यवेतथा पुष्पं धूपेस्तथागन्धैःकुसरेणाक्षतैरपि वस्त्रैश्च
वकर्तव्यान्नतपुत्रैस्तथातिलैः कुसरंभोजनीयान्नब्राह्मणान्दःसदक्षिणम एवंकृत्वानरःश्रद्धं मन्यते
सर्वकिल्बिषैः महापातकयुक्तैश्चभवेच्छुद्धिनोत्तम महापातकिनोमोक्षःप्राप्यश्रद्धैर्विनाकृतः॥इति
श्रीनीलमतेपौष्यकृष्णचतुर्दशीनागवलिः १३ नीलउवाच अथोनघनासेवयदिपञ्चदशीभवेत तत्र
स्नानादिकंसर्वमनन्तयेपरिकीर्तितम इतिश्रीनीलमतेश्रवणपञ्चदशीवर्णनम १५ नीलउवाच

मासमिमिनेषदेवतर्पणीयाभवेद्दिन उमामम्भजनेकार्येनम्पोमोभागमीप्सना दीपान्नमाल्य
प्रेषश्राणाद्दिकेनपूरेनच क्रमम्भलवणाभ्यांचक्रमाजनकटूनैः कन्दपक्वैः समानीतैः प्रयत्नादपिकाश्च
प दत्त्वाश्रमभागत्रयोषिनत्यपतिव्रताः यासांनीवन्तिनाथाश्चस्वस्प्रभृतयश्चयाः तथैवाश्वयुजेमा
सिनयान्त्रेष्टिपिकायेन सर्वाश्चतर्थीः श्रद्धाश्चतर्थीत्रितयंभवम् कार्यंतनतोत्रत्रत्रारीक्रयाहिशेषत
इतिनीलमतेशुक्लचतर्थीषविधिशेषतत्रतर्थीत्रितयवर्णनम १५ नीलउवाच योगीमाख्यातमाद्यप्रार्द
क्रत्वातिलैर्नरः काकानांभोजनेदद्यात्प्रभूतेबलिमेवृतम ॥नीलमतेमाद्यवर्णनम १६ माख्यातममतीं॰ नीलः
नायामश्रम्यादिदिनत्रयम कार्यंस्वल्पमहीमानेविधिनस्यनिशेषमे वतविधानमङ्गुल्योत्रायरत्नन्दन
हविर्मन्त्रणाभवितारामादशरथात्मजः तस्मात्कालात्परंकार्यंमहीमानमथाल्पक तस्मादेवपुरंकार्यं
महीमानेनयाश्चन्त ग्रश्रम्यामर्वसंसेस्तचरुःकार्यःप्रयत्नतः तेनाश्रेषस्तथाश्रम्यादिन तस्मन्भिवान्य
वाः रामपत्नीतथाश्रम्यासीतादेवीप्रयत्नतः नवम्यांपिष्टभोज्येनमधुक्रतभोजनेत ब्राह्मणान्यान्यथाश्च
क्रिश्रनयेतकर्मणिणीम बहुप्रकारसंयुक्तंदशम्यामादनेनतः कार्येत्रेनसेश्रम्यादिनमित्तानयायिनः ग्रा
म्यश्रनाचकर्तव्याश्रोतव्यंगीतवादित मङ्गलालम नेकार्येनित्यमेवादिनत्रयम॥इतिनीलमतेमहीमानवर्णनम २३

नीलउवाच मेवचेच्छु वणेपेनायदाम्याद्दादशीदिन सोपवासोदशदिवेतस्यांमेश्रनयेद्दिनः तिलवच्च
तथानम्याश्चयोक्तंकर्मकार्येत सर्वेतदत्तयेतस्यांकृतेभवतिमानद॥इतिश्रीनीलमतेपुराण्य श्रव
णाद्दादशी १८ तस्यांतुसमतीतायांयायात्कालवतदर्शी तस्यामयोषितःस्नानाश्चनयेतमहत्यरम् ह
नकम्मलहीनेनतल्लिङ्गेसस्नपयेद्बुधः देवोत्थानविधानोक्तै देवैश्चविधिनातथा सम्पूज्यगान्धमाल्यार
रक्तवस्त्रानलेपनैः नैवेद्यैर्विविधैर्द्रव्यैस्तत्रैवाङ्गिराह्मणानपेणैः भक्तागारोतदाकार्योन्नगीतैःप्रनागरः
श्रोतव्याशिवथमोश्चप्राहभीवाश्चतत्कृतः पेशश्चपशवःकार्यानैवेद्यंशङ्खवस्त्रच पञ्चदशणेवसम्पूज्या
लत्रापिहिनपूर्ववत् कृत्वाग्रवलिपिकामिश्रभोक्तव्यंभोजनेनतदा नास्मिन्मासिभुवंपुनाशनक्रम्मवतदर्शी
इच्छया प्रजनंयाःस्युःशेषमासेषुवानवा सम्पूज्यरुद्र लोकस्थागाणपत्यमवाप्नुयात्॥इतिश्रीनीलम
तेशिवरात्रिवर्णनम २५ नीलउवाच फाल्गुणस्यतमासस्यशुक्लपंतेहिनोत्तम महीमानेयथाकार्यंनरा
मेगदनःशृणु ग्रनश्चाहिस्नथाश्रम्यांनरैःस्नातैरलङ्कृतैः प्रदोषसमयेदेयादीपकालहिमोपरि देवतानां
पिहृणांचभोक्तव्यंतदनन्तरम हितीयेहनिमथ्या कृत्यकृद्भिःसमंभनैः प्रजापृच्छाविप्रदेवागार॰ ४
विशेषतः तदासीनाचसम्पूज्यागन्धमाल्यादिभिस्तथा ग्रनन्तरंचभोक्तव्यंभोजनेवविशेषवत तत्सर्वंवैव

कर्तव्येत्यन्तगीतसमाकलनम् नित्य त्रेसपक्षान्नस्तेनतस्मिन्दिनेसदा नान्यत्किञ्चित्प्रदातव्येत्यर्थः प्रा
यत्नतः हितीयेहनिकर्तव्यप्रतिकर्मेतथात्मनः मङ्गलालभ नैकार्येतत्सवैवविशेषवत् आश्रितानोहिता
तीनोशिल्पिसम्बन्धिनोतथा तस्मिन्नहनिनोकार्योविभवः कश्चिदेवत स्त्रीभि
र्भोज्यप्रेष्याभिः सवस्त्राभिस्तथैवच स्त्रीभिर्भोज्यगन्धाभिः सवस्त्रालिप्ताभिश्चक्रीडिन
व्येनरेःसह ॥ इतिश्रीनीलमतेमहापुराणेवर्णनम २० नीलउवाच फाल्गु, ननुनोगौप्रावेद्योदयेशुभे इ
त्यर्थः
नाकार्योशशाङ्कस्याप्ययेत्यत्रश्राप्यनन्तरम गौतन्त्रेत्रेतथावाद्यगोकार्यःप्रजागमः हितीयेऽहिनतःप्रातेप्र
तादे हितोऽहम नर्तकानोन नोवचारणानोनतेषुच नावदेतद्वदेत्कार्यंयावत्सन्तत्समेचमी भोजने
पर्यंत प्रायेभोक्तव्यंदिनपञ्चकम प्रतिकर्मेतथाकार्यंस्त्रीजनस्यतथात्मनः ॥ इतिश्रीनीलमतेफाल्गु यो
गमासीवर्णनम २१ नीलउवाच तस्मात्सवत्सेचमयोक्त यमीगातनस्तस्ला यस्माद्वृतिकर्तव्यातस्याः प्र
ज्ञातनोहिनम स्त्रीशीलामयीकार्याकर्मगातोवश्यतुयेत शुभ्रवस्त्रसंवेतेनतेवेद्यंवनिवेदयेत पुष्प
धूपाद्यैस्तद्भोजनंदातव्यंदिनत्रयम नैवेद्यं गोरसाद्यन्यवैनतीयंहितोऽहम स्त्रीभिश्चप्रजाकर्तव्याननेरम्त २५

कदाचन स्नाप्यास्त्रीभिर्भवेद्देवीक्रमपत्राष्टमीव्रतम अतस्तस्यांहितेस्नाप्यमसर्वौषधिफलैर्वरैः ततोगन्धै
तोवीतैस्ततोरत्नैस्ततः फलैः स्नापयित्वाचतोदेवीगन्धोल्लेपञ्चश्रद्धयेन वस्त्रालङ्करणोश्चात्रविशेषोगौरा
मोऽत्रवैः मोदैःपेयैःसितोगोक्षतथातालफलादिभिः कर्तव्येदेवयजनेवन्यनोवेदवेदीयेन वाङ्मण्डलाचक
नेत्याकर्तव्यहितश्रद्धनम सुस्नाताभिःप्रेष्याभिः स्त्रीभिर्हितोऽहम स्त्रीभिर्भोज्यसुगन्धाभिः सवस्त्रा
भिश्चतद्दिनम भोजनंप्रेषणीयंचतथाभिनृहेहिन तन्त्रीवाद्यसमधुरैर्गानव्यंस्त्रीभिर्नःसुखम ॥ इति
श्रीमेनेकर्मीगाख्यागतीस्थनम २२ नीलउवाच ततःप्रशस्तिकर्मीगाश्रुतस्तातहितोऽहम गर्भेधूलाग्न
तःकार्यःकन्यारम्भस्तनःपरम दिनेदेवज्ञनिर्दिष्टेतत्कृत्वासहहृतः श्रुतपेत्सर्षिवेदेवीगोपुरसमि
हरयम् अग्नदेवंमहादेवंवायदेवंदिवाकरम् गोसधीयोनिशानाथपवनंनदीप्रचेतसम् गर्भसन्तत्मागो
सीतोशेषेचयत्नीयम ब्रह्माणंकपर्दिवाङ्गिवायुंगगनमेवच मालेयंगन्धेस्तथापेयैवेद्यैश्चश्रुतेन
क वाङ्मण्डलेनैकार्यंततोग्रहं णश्रवनम ब्रह्माणानोनतोदादशिणाविप्रशक्तितः ततस्तवापये
द्वीनेपुरुषेवलताम्रिनम स्त्रीणिनेचसवस्त्रेचस्वनुलिप्तंसलङ्कृतम स्त्रीनेस्ववर्णानोयाऊसस्ववर्णवत्रा
पयेत पुष्पाहहिनत्रोषणावाद्यशब्देनश्रोभण हर्षनवादयेद्भिःस्त्रैप्राकवर्णाभ्यभाम स्वलङ्कृतेन

भाऊव्यदेतन्मथेनदाहिन सहस्रनार्योश्रितैःसार्धवाद्यशब्दै मनोहरैः तत्सर्वं चैवकर्तव्यंगीतनृत्तसमा
कुलम ॥ इतिश्रीनीलमतेकृष्णाब्दः २१ नीलउवाच फाल्गुन्यामसमतीतायांदाहिनेकादशीभवेत तस्यां।
स्त्रीभिर्भवेत्सन्यच्छन्दोदवःतिष्ठतः नरैस्समानकर्तव्यामस्यहन्नाकथञ्चन ब्राह्मणोवरदानेनस्त्रीभिः
हन्नामवाद्यवान् नलोहवानोमोसेनभद्रेपरुत्वावैस्तथा मान्येप्येषमविधैः कुङ्कुमेनसगन्धिना य
वेसमस्तनकृत्वाहादशणहन्नयेद्बुधः द्वारणादौविनिक्षास्यगवातेणप्रवेशयेत स्वेतोयघाकामेष्वा
पयेनतदाहिन इतिश्रीनीलमतेवैष्णवेकादशणाच्छन्दोदवहन्नावर्णनम २५ नीलउवाच ततश्चतदे
वीशणतामेवाहिनपूजव समस्तयशङ्खेकायोगायोसमहदुत्सवः तस्मादिप्रवतदेशणानिकुम्भःशङ्खे
सदा सेहन्नयतियोमन्त्रासानयोमहाबलः तस्योनदाप्रकर्तव्योनिशिनित्यप्रजागरः हन्नावदेवदेवे
स्यशम्भोःकार्योप्रयत्नतः हन्नानीयोनिकुम्भश्चपिणाद्यधिपतिस्तेली पिष्टावानावदानव्यालयश्च
समेस्कृताः पल्लोस्रोपिकामिश्रामत्स्यमोसामिषेयुताः हतमूलेषुगोहेषुहरपुविविधेषुव चतण
येषुरथ्यासचत्वरेषुनदीषुच शून्यालयेषुसलिलेषुगिरीणांशिखरेषुच यहाल्कुशमशानेषुयानमार्गेषु
कृष्णेषु तोयानिश्चतणंकार्यंब्राल्कानांहरेहरे पुंश्चलीसहितेनैयाक्रीडामार्गेषुमानिषा ब्राह्मवर्येण २५

गीतेननृत्तेर्वाद्यैर्मनोहरैः ॥ इतिश्रीनीलमतेवैष्णवेकादशीव्रतदेशा २५ नीलउवाच ततःपरंदशी
प्राप्यवान्यासवत्सरम्पत ब्राह्मेकलाप्रदातव्यमुमामन्त्रयथेच्छकम ॥ इतिनीलमतेवैष्णवेनाम २६
नीलउवाच चैतमुक्तममाराम्भप्रथमेहनिकारयेत पिनाकहस्तकर्तव्यानदाहन्नावविवस्वतोः पुष्पोनो।
विधेयोग्नेर्वेस्त्रालङ्कारभूषणैः मूर्येर्फलाशहन्नाभिर्नीत्यानोचतपेतोः ॥ इतिनीलमतेस्मुक्तपिनदि
ब्राह्महन्ना २७ नीलउवाच नस्मिन्नेवाह्निकर्तव्यामहाशान्तिर्हिनोत्तम ग्राव्णोर्हरतणाणांयश्रियत्न
त्यापणायच नस्मिन्नेवाह्निकर्तव्याहन्नाकालस्यकारणेप नस्मिन्कालस्यगणनाप्रहन्नाएवंमेवत न
स्मिन्नहनिवैस्तहंब्राह्मणादनगन्तुग रूपेदयेहिनश्चेहस्तेवमनुष्ठम हतनीयान्नथादेवाब्राह्मवि
ब्राह्मेहस्पर्शः प्रदर्तव्यान्तिःकर्तव्यादेवतविधिवोदिना हन्नुनीयाग्रहाःसर्वेनत्तव्याणिचमानद का।
लस्यावयवाःसर्वे येचमेवत्सगदयः कालकल्पावयोहन्नोमनवश्चचतदेश ग्रतीनाश्चभविष्यन्त
मेषोनामनिमेष्णा स्वयंभुवोमनःश्रेवमनोःस्वारोचिषस्तथा औत्तमस्तामसश्चवरैवतश्चाक्षुषस्त
था वैवस्वतोर्कसावर्णिर्ब्रह्मसावर्णिरेवच रुद्रेणादत्तसावर्णिरोप्योभौत्यस्तथैवच सम्प्रतनीयादेवेन्द्रा
ब्राह्मवाब्राह्मेषुतदेश विष्वक्सेनविषक्सेनविश्वसेनविधिस्तथा विभर्मनोजवश्चैवतमसीवतथाहरिः

ग्रहनक्षत्रतारागणानामुत्पत्तिस्थितिप्रलयादिकं सर्वं भूतभविष्यद्वर्तमानं त्रिकालविषयं यथावत्प्रत्यक्षं करोति तस्मात्सर्वज्ञोऽयमेव नान्यः कश्चिदपि भवितुमर्हति तथा चोक्तं भगवता पतञ्जलिना योगशास्त्रे विभूतिपादे सूत्रम् भुवनज्ञानं सूर्ये संयमात्तथा चन्द्रे संयमात्ताराव्यूहज्ञानं ध्रुवे तद्गतिज्ञानं नाभिचक्रे कायव्यूहज्ञानं कण्ठकूपे क्षुत्पिपासानिवृत्तिः कूर्मनाड्यां स्थैर्यं मूर्धज्योतिषि सिद्धदर्शनं प्रातिभाद्वा सर्वम् हृदये चित्तसंवित् इत्यादि तथा वैशेषिकसूत्रे च उपसंहारभेदाभ्यां विद्याविद्याभ्यां च धर्मविशेषप्रसूताद्द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायानां पदार्थानां साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसम् इति तथा न्यायशास्त्रे च प्रमाणप्रमेयसंशयप्रयोजनदृष्टान्तसिद्धान्तावयवतर्कनिर्णयवादजल्पवितण्डाहेत्वाभासच्छलजातिनिग्रहस्थानानां तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसम् इति तथा सांख्यशास्त्रे च पञ्चविंशतितत्त्वज्ञानान्मुक्तिः इति तथा पातञ्जलशास्त्रे च यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्यानसमाधीनामष्टानामनुष्ठानादशुद्धिक्षये ज्ञानदीप्तिराविवेकख्यातेः इति तथा पूर्वमीमांसायां च अथातो धर्मजिज्ञासा इति प्रतिज्ञाय चोदनालक्षणोऽर्थो धर्मः इति सूत्रितम् तथा उत्तरमीमांसायां च अथातो ब्रह्मजिज्ञासा इति प्रतिज्ञाय जन्माद्यस्य यतः इति ब्रह्मलक्षणं सूत्रितम् तथा वेदोपवेदवेदाङ्गविद्यास्थानानि धर्मस्य चतुर्दश प्रवराणि भवन्ति तथा पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राणि च तथा सप्तद्वीपाः सप्तसमुद्राः सप्तकुलपर्वताः सप्तस्वर्गाः सप्तपातालाः सप्तद्वीपवती पृथिवी तत्रैव जम्बूप्लक्षशाल्मलिकुशक्रौञ्चशाकपुष्करद्वीपाः

च तत्र जम्बूद्वीपस्तावत्सप्तद्वीपेषु मध्यमः तत्र जम्बूद्वीपे नव वर्षाणि भवन्ति तद्यथा भारतं किंपुरुषं हरिवर्षं रम्यकं हिरण्मयं उत्तरकुरुवर्षं भद्राश्वं केतुमालं च तत्र भारतवर्षे कर्मभूमिरितरत्राकर्मभूमयः तत्र भारतवर्षे सप्त कुलपर्वताः महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमान्ऋक्षवान्विन्ध्यः पारियात्रश्च तेषां महेन्द्रः पर्वतः प्रवरः तत्र गङ्गा सिन्धुः सरयूर्यमुना नर्मदा गोदावरी कृष्णवेणी कावेरी ताम्रपर्णी चेत्यादयो महानद्यः तत्र ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राश्चत्वारो वर्णाः तत्र ब्राह्मणस्य ब्रह्मा देवता क्षत्रियस्य विष्णुर्वैश्यस्य धनदः शूद्रस्य पूषा तत्र ब्राह्मणस्य शुक्लो वर्णः क्षत्रियस्य रक्तो वैश्यस्य पीतः शूद्रस्य कृष्णः तत्र ब्राह्मणस्य सावित्र्यं क्षत्रियस्य त्रैष्टुभं वैश्यस्य जागतं शूद्रस्यानुष्टुभं छन्दः तत्र ब्राह्मणस्य पलाशो दण्डः क्षत्रियस्य बिल्वो वैश्यस्य पिलुः शूद्रस्य खदिरः तत्र ब्राह्मणस्य मौञ्जी मेखला क्षत्रियस्य मौर्वी वैश्यस्य शाणी शूद्रस्य कार्पासी तत्र ब्राह्मणस्य कार्पासमुपवीतं क्षत्रियस्य शाणं वैश्यस्य अविकं शूद्रस्य कौशेयं तत्र ब्राह्मणस्य पालाशो दण्डः क्षत्रियस्य बैल्वो वैश्यस्य पैलवः शूद्रस्य खादिरः तत्र ब्राह्मणस्य ललाटसमितः क्षत्रियस्य नासिकासमितो वैश्यस्य भ्रूसमितः शूद्रस्य मुखसमितः तत्र ब्राह्मणस्य ब्रह्मचर्यं राज्ञो दण्डधारणं वैश्यस्य पशुपालनं शूद्रस्य द्विजातिशुश्रूषा तत्र ब्राह्मणस्य भैक्षचर्या क्षत्रियस्य मृगयाटनं वैश्यस्य वाणिज्यं शूद्रस्य कारुकर्म तत्र ब्राह्मणस्य ब्रह्मयज्ञः क्षत्रियस्य देवयज्ञो वैश्यस्य पितृयज्ञः शूद्रस्य नृयज्ञ

मतिःस्मृधा ग्रायतिर्निर्यतिःप्रज्ञामतिर्वेलाक्षयार्यमणौ देवौधानविधानौसमच्छन्दोमिषाण्यश्च ऐगवणाश्च
सगभिस्तथैवोश्रेऽग्रवाहयः धान्यनीर्धृवश्चैवशस्त्राणस्त्राणाचाप्यथ विनायकः क्रमाश्चनथैवविनाय
काः शलोविशालाःस्कन्दश्चनैगमेशस्तथैवच मरुतश्च ग्रहाश्चैवरोगाणामपिपैतरः ऋषयोद्यालवि·
ल्याश्चकश्यपागस्त्यनारदाः तथैवाप्यगमःपुलस्त्यःपुलहोदेवाश्चसोमपाः ग्रादित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवा·
स्तथाश्विनौ मरुतोरुद्रिगमःसाध्यामरुतश्चमहाबलाः यातामित्रोर्यमाश्चैवाक्रूरोवरुणोभगः त्वष्टावि
वस्वान्सविताविस्तहोदशमानवः धनोभूतश्चभौतश्चग्रापश्चैवानिलानलौ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवो
ह्येपकीर्तिताः ग्रहाःकलस्तथास्योनेल्तताशोषएवच ग्रनेकरूपाहिवेष्याश्चमकेतूंश्चतथा बाद·
नश्चैवराहुःकपालीकबन्धश्चतथा एकादशैतेविज्ञेयारुद्राविभवनेश्वराः क्रतुर्दक्षोवसुः सत्यः का·
लःकामोधुनिस्तथा ऊरुवोरुरवोविश्वेरोचमानश्चतेदश नामान्यदस्योवित्तेयावाश्विनोवदतोवर भ
वनोभानवश्चैवसनन्यःसनतःकृतः त्वाष्ट्रासवश्चसरूपाचदत्तश्चव्यश्वयुक्तः प्रसवश्चग्रयश्चैवभ·
गोदशसुतास्तुताः ग्रात्माचायुर्मनोदक्षोमदःप्राणश्चसैवच हविष्मोऽग्रविष्टश्चऋभुःसत्यश्चैवच
इत्येतेऽङ्गिरसःपुत्रादशदेवामहाबलाः मनोमरुश्चप्राणश्चनरःयानश्चवीर्यवान रितिर्देयानयश्चैवहरो ११

नागयणाश्चतथा विभुश्चापिप्रभुश्चैवसाध्याहादशकीर्तिताः एकज्योतिर्द्विज्योतिश्चत्रिज्योतिर्ज्योतिरेवच
एकचक्रोद्विचक्रश्चत्रिचक्रश्चमहाबलः ऋतजितसत्यजितश्चैवसेनः सेनजितस्था ग्रमित्रोमित्रश्च
प्रभुमित्रोपगीतिताः ऋतश्चऋतवान्यनाविधानावरुणोभवः विधारणानामतथादेवदेवोमहाबलः ई
दृक्षश्चाप्यदृक्षश्चेदादृगमिताशनः कृतीनन्यःसकृद्दृदःसमरश्चमहायशाः यातायोग्रायनोभीम
श्चाभियुक्तःसदासदः धनिर्वेसत्रयोदशगवामः कामजनयोविराट् एतेषेकोनपञ्चाशन्मरुतःपार्थकी
र्तिताः विश्वकर्मातथाप्तन्यःसर्वशिल्पप्रवर्तकः ग्राद्यश्चयुवाहनश्चत्वमामनेविरूढन्धो मम्यज्ञावि
धिवद्वरुनान्यमान्यानलपनेः ग्रष्टदोषप्रदानेऽग्नेवेद्यश्चग्रष्टधाकृष्णक एतेषाग्रतनेकृत्वाबहु
समोत्कैः फलवेदान्नयाज्ञान्यानागवर्षस्यवारकम एषोवरुजनेकृत्वाग्रजनीयःविशेषतः ग्रहो
नागस्तथामणेःस्यात्सवत्सरप्रभः ग्रहोभविष्यहर्षस्तथाभासस्यवारकः देवस्तवक्राहिनेयोग्रह
मासोविचक्षणेः देवस्तदेवविज्ञेयेमासवर्षस्यवारकम तस्यएजाप्रयोक्तव्याभक्त्यामोक्षपरमगा ततो·
प्रिहवनेकार्यसर्वेषामनुस्वेशः ग्रोंकारश्चैवकेचस्तनामभ्योनिरन्तरम नमोन्तवमनेकृत्वान्तकुर्याद
विहवेकम विज्ञप्तावर्णनत्यन्तनात्तनयवेन्निलैः ग्रष्टशतग्रष्टकृत्वोहिशदेयाविप्रेषदक्षिणा ब्राह्मणा

भोजनीयाश्च सहस्रमन्यिवान्यवाः विशेषवश्च भोक्तव्येकार्यश्चापि महोत्सवः इत्यनीयाहिनश्रेष्ठतथा
त्येतिथकाहिनाः धनधान्योत्तवैश्च श्रेष्ठाश्चाहिनपुरुवाः फलवेदविदश्चैव तिहासविदश्चये वाचका
इत्यनीयाश्चदक्षिणामिमाहिन ग्रामशोभाचकर्तव्याधुष्यालङ्कारधनैः कार्यनेयेमहादानानि सं
दानविनिसूदिनी सर्वोत्पातप्रशमनीकलिङ्गः खमनाशिनी आयुप्रदायुष्किरीधनसोभाग्यवर्धिनी
व्याधिशतुप्रशमनीराज्यराष्ट्रविवर्धिनी मङ्गल्यावपवित्राचलोकाभयसावदा चैत्रमासमसमारम्भे
र्यमयाभिहितास्तव तेसर्वेत्रत्यसदनेतदायोन्तिहिनोत्तम ब्राह्मीसभाकामदुणविशेषाणमदानत्त
यारयत्यचलरूपमनिदेश्यमनोहरम तस्यासभार्यात्रह्माणमनिदेशनसाहनम् यथोक्तस्तनमम
न्तिमत्वनः पपुणासते विष्णावसश्चाग्निनोचगन्यर्वाश्चदहाहू नारद प्रमखाश्चान्यगायन्तिचनगन्
रुम त्यन्यपुचतवेत्रैदेवगमाः सहस्रशः उर्वशीमेनकारम्भामिश्रकेशीत्यलम्बुसा विश्वाचीचन्द्रलावी
वपञ्चचूलातिलोत्तमा मानवत्यमलाचन्द्राप्राधान्येननथेतनाः तत्रापिनासदेवः सेवेदेवसमागमे
ग्रहोनिपुरुमानुष्यग्रहारीस्त्रपालकान् कलोत्रासोनगच्छन्तियोन्तिष्यानान्यतःपरम स्तानिस्तानिहिन
श्रेष्ठहरुपुरुषादिवौकसः॥इतिश्रीनीलमतेनवसंवत्सरप्रथमदिनेसर्वोपच्छान्तिकरमदानानिवर्णनेनाम २८

नीलउवाच चैत्रेमासिसितेपक्षेपञ्चम्योहिनमत्तम श्रियस्तुश्रवनेकार्येप्रोक्ताश्रीपञ्चमीतमा सर्वोवा
पञ्चमीश्रत्याचैत्रेमासिभवेत्तथा यस्तुसश्रवनेयस्यवः पञ्चमीमक्तकरीविर्णाः नासोविमच्यतेनस्त्यमा
वत्तीवेहिनोत्तम विख्यातेलोकमवासोतिदेव हिनोत्तम॥इतिश्रीनीलमतेश्रीपञ्चमीवर्णनम २५॥
तत्रैववक्षितेपक्षेषष्ठीहिनमत्तम स्कन्दस्यनवकर्तव्याश्रत्नामाल्यैःसगन्धिभिः गन्धालङ्कारवासो
भिरुक्तदेवनिवेदयेत् ज्ञानदानेनक्रीडनकैनैवेद्यैश्चमनोहरम भवेयैवैत्रषष्ठीवपरिपिश्चल्लकामतः
यःकरोतिश्रद्धेतस्यविरोगाःसर्वेबालकाः॥इतिश्रीनीलमतेबालग्रहाकारिचैत्रशुक्लषष्ठीवर्णनम ३०
नीलउवाच तत्रैवचनवमीप्राप्यसोपवासोनरःशुचिः सम्पूजयेद्रद्रकालीपुष्पधूपान्नसम्पदा सर्वोवा
नवमीश्रत्याभद्रकालीसुशोभना कार्यसिद्धिमवाप्नोतिनत्रसंशयितो नरः॥इतिश्रीनीलमतेवैत्र
शुक्लेभद्रकालीनवमी ३१॥नीलउवाच एकादशीतुचैत्रस्यशुक्लपक्षेदिनोत्तम तस्यांश्रवणप्रकर्तव्या
त्रोत्तमाःपुरुष पुष्पालङ्कारधूपाद्यैःगन्धैश्चविविधैस्तथा दीपैश्चविविधाकारैर्वाद्यैश्रवाहिनावैनैः
इतिश्रीनीलमतेवैत्रैकादशीवासुदेवार्चनम ३२॥नीलउवाच हादशीयातुचैत्रस्यशुक्लाहित्यसपो
धिनैः वासुदेवस्यकर्तव्याश्रवनात्रयथाविधि ॥इतिश्रीनीलमतेवैत्रशुक्लहादशीवासुदेवार्चनम ३३

नीलउवाच चैत्रशुक्लत्रयोदश्यांकामदेवंतमुत्सवेयेत् पटस्थेविनियेमोल्लेर्गन्धेरुभावैस्तथा ग्रामणेभान्त॰
कतेत्याहुत्सवोयाश्चदत्तियः इयंप्रभावितिनिर्दिष्टाशेषाकार्यानवाहिन हादश्यांशीतनोयस्यकुम्भपञ्चोपशो
भितम् कामायतत्समेस्थाप्यपल्लवैश्चोपशोभितम् ग्रनकाम्पदितेकालेस्नाप्यास्नानेनवारिणा दयितांहि
त्रशतंहैत्सुस्वकालेनकारयेत् ॥ इतिश्रीनीलमतेचैत्रशुक्लत्रयोदशीमदनत्रयोदशी इथ नीलउवाच चैत्र
मासिमतपत्तपञ्चदश्यांहिनोत्रम योहुयानिनिकुम्भस्थंपिशावान्वालकार्णव तस्मात्रशोतमध्याह्नेप्र
त्येकंतश्चेश्वरे स्नानकार्यविधानेनयथावत्रविधेयम पिशाचेस्थापयेत्कलशकादयेवहिनमत्रम गन्धेमा॰
ल्येस्तथावस्त्रेरलंकारैश्चसत्रनयेत भत्येश्चलेपिकाश्येमांसैः पानेस्तथाविधैः आपूपैर्विविधाकारैर्लड्डु
पानस्यार्थिभिः स्त्रभिःसुस्नानसम्पूर्णेसंस्थाप्यानेकभक्तकम ऋतूत्पन्नंफलंकेवोभनंस्थानस्थंनिवेदयेत
गेयमानस्तवाद्यैश्चनीवाद्यैश्चवादयेत मध्याह्ननसमस्तप्राप्तेचन्दोदयेपुनः स्नर्वत्पत्रनयेद्विद्वान्व
विस्त्रमानस्तनः ततःकृतस्तत्पयनोत्रालणैक्षाविसर्जयेत विस्त्रयमान तस्मिन्ननीवाद्यस्ववादयेत
तस्यानन्तरनेकार्थेर्हितीयेहनिकाश्यप आरोढव्योभवेद्भक्तैः समीपस्थैरितिस्थितिः गृहमागत्यकर्त
व्यमत्रयोगीनवादनैः सद्द्विः सद्भोक्तव्योभोजनैर्नानाविशेषतैः ॥ इतिश्रीनीलमतेचैत्रोपिशात्रप्रयोगम

३५ १५

नीलउवाच इदानीन्त्वप्सराःसर्वशापान्मुक्ताकृष्ण विष्णावेमोसेप्रसन्नाःसुरोपस्थानवर्तिना स्यःस्वत्व
मनु प्राप्तहिमवत्पत्नीत्रमे वक्ष्यामाविभक्तोगिनिकुम्भेनिरीक्षेद्विः तदाज्ञातात्विगदेवीइरापुष्पोप
शोभिता इरावदनतोगात्रानार्गपुत्रगणान्विताः स्ववार्तासुस्तलिमागाः स्वविज्ञाःसमसमाहिताः इरामेश
त्रनेकृत्वात्पुरोरन्येविचक्षणाः निवेदयेत्रविविधान्भक्ष्यान्भोज्यान्सदीपकान् इरावादेतनोगात्रभोक्त
व्यंतविशेषवत इरापुष्पेस्तनः स्नानहिनाःस्त्रीभिरुत्तान्यवाः वस्त्रसूत्रनिवद्धानिइरापुष्पाणिकारयेत
विस्मयादात्मनानानिस्त्रीषुदद्यादिशेषतः श्रीतवंगीतवाद्यैर्दिव्यैश्चनर्तनैः इरापुष्पसमायुक्तैपा
नपेयैर्विशेषवत पानेचोक्तोविधिःसर्वमद्यपेमेद्यमेवच सदाचारपरैर्नित्यंयानकानिविशेषतः इरा
देवेषुदानव्याप्रायन्तेयेनदेवताः इरासदस्वेयोदद्यात्कुशावासमाहितः नमस्तपतिदेवेशःस्थूलो॰
कनयेत्यतम इरयास्नानमेवंहिवस्त्रब्रह्माणंविशेषतः प्रत्यूषेनीलमाधवान्तमवेशाभिनेवरिम् शुभांक
गोविणीइगोनोषुचेत्सवेदवताः इरानागपुदयिनादयिताभविशेषतः तस्मात्रागान्तयामार्थमिरयाप्य
वेयेदुधः इरावादेतनयःस्नानकरोनिममकरुपण इरापुष्पेश्चनेननहिदृष्टस्नमहित ॥ इतिश्रीनीलम
तेचैत्रामिगमत्रगोहत्रावणोनम ३६ नीलउवाच वैशाखशुक्लमामममन्तीयायोहिनोत्रम यवानन्त

दयामासकृतेचक्रतवान्युगम् तस्योकार्योयवैर्होमोयवान्हुत्वाहुत्वातमे यवैःसमश्नयेद्धिलेभोक्त्वाश्र
तथायवाः ग्रस्तमेवत्तीयस्योपुक्तगायोजनादनः ब्रह्मलोकान्विपथगोहथिवामवनारयत राङ्गासश्र
ननेकार्यंतस्मिन्नहर्तिकरणम् नपोदोमस्तथाश्राद्धेनपुःस्नानादिकंचयत् यत्तयेसर्वमहिष्टानेसल्पम
पिभुवम् सिन्धुतीरप्रयत्नेनहितीयार्थमुपोषितेः स्तीयेयत्तकर्तव्यामनुनेस्तयथाविधि ॥इतिश्रीनी
लमतेत्तयत्तीया ३॥ नीलउवाच विस्तरेवोजगन्नाथ :ग्रामेत्रस्तल्कलोयुगे ग्रस्तविशतिमेभावेवृत्ते
नामजगद्गुरुः युद्धयुगेनिशानाथेवेणावतिमासिकरूपए नस्माकाल्पादयारम्भकालेभाविन्यतःयरम्भ
क्रमस्नानेनतस्ययत्कार्यंतथाश्रुण सर्वोविधिसमायुक्तेःसर्वगन्धेःसभावितेः सर्वेमंगल्यपुक्तेश्रसर्व
स्तिस्तथैवच वृद्धाचोस्थापनेकार्यंशवोक्तेवनेस्तथा सुपाप्तिनाश्रकर्तव्याःशाकपावासाग्रयत्नतः
क्रविक्षित्तयुताःकार्याश्रीत्यदेवालयास्तथा एतत्सर्वंतथाकार्यंनदानेनकमेऊलम् पाकपानाहुनने
कार्यंगोवस्त्राहारपुस्तकैः सर्वमेतत्रदेयंस्यात्कार्यंयावत्समाभवेत्समा दिनत्रयेचकर्तव्यंनेवेद्यविधिवद्वि
ज पुष्पवस्त्रादिहुजावदानेदीपनत्तनस्यच ॥इतिश्रीनीलमतेवैशाखपुक्तेपुष्पयोगेषडुत्तमाहोत्सववर्णा
नम ३८ नीलउवाच योगोमासीमसम्प्राप्यवैशाखस्यहिनोत्तम स्नत्रपुक्तैस्तिलैकार्यंतदाह्मणभोजनम

३०

तिलैःस्नानंतिलेहोमस्तिलैः आद्धंतथैवच मात्रादानंतथाकर्तव्यंदीपदानंसुशालये तिलादेयास्त्रिविधेष
मतर्पणायस्तथातिलाः माघकृष्णहिनश्रेष्ठएकादश्यामपोषितेः द्वादश्यांसकृलेकार्यंवैशाखोक्तेम
याविधि वैशाख्यांपौर्णमास्यांतुब्राह्मणान्भोजयेत्ततः दीपपुक्तैस्तिलैः कुम्भैरर्चयेदथवे नरः पञ्चाच्च
भोजनंदद्यात्कुसराजविशेषतः ॥इतिश्रीनीलमतेवैशाखपोर्णमासीवर्णनम ३५ ॥नीलउवाच व
ज्येष्ठेसीवसम्प्राप्यज्येष्ठपुक्तेविशेषतः तिलाश्चमधुसंपुक्तान्दद्याद्ब्राह्मविदुषाः स्नात्वासुस्नानेनदीवा
पिवस्त्रयुग्मनधौतंवच दद्याद्ब्राह्मणवर्यायभोजनंचविशेषतः प्रीयतांधर्मराड्देवेतियदामनसिवर्तते
यावतीवैकृतेपापेतत्तत्क्षणात्प्रविनश्यति विशेषतःपौर्णमास्यांतुवैशाखेविशेषतः यमराजम्पजन्यर्थे
मासेसर्वत्रकार्यंत ॥इतिश्रीनीलमतेज्येष्ठवर्णनम ५॰ नीलउवाच शेषधर्मान्ययदाराजायदः संपक्व
तामियात् यदाजेननदाभव्यीदेवतोपनरुत्थिता ततोनुलिप्तःस्वर्वोधनवस्त्रायथाविधि वाद्यग्रा
ह्मणोवेणायत्राग्रायेहुत्तान सम्पराभ्यर्चयेत्तत्रयत्नात्रग्रा र्थेत्सयम ॥इतिश्रीनीलमतेयवाग्रा
यणावर्णनम ५१ नीलउवाच ज्येष्ठोत्तमसमतीत्यायोयाहिनेन्द्राहमोभवेत् तस्मिंविनायकःस्नग्यः सग
णोमोदकोत्करैः भक्ष्यैर्मोल्यैस्तथागन्धैःकुत्वाधेणत्वभागिणा गीतवाद्यैस्समभ्यर्च्यब्राह्मणानोवतर्पणैः

मर्त्यास्त्यक्त्वाश्वनीयाग्रहमीषुविनायकाः कार्यमिहिमवामोतिसोपवासस्नपनेयेत ततोहिनीर्यादवमेत्रा
ह्मणान्भोजयेन्नरः मोदकान्वितमर्वेतत्सविशेषंमदानगः वसनेर्दक्षिणाभिश्चब्राह्मणान्तर्पयेद्बुधः इति
श्रीनीलमतेविनायकाष्टमीवर्णनम ४२ नीलउवाच आषाढमासेसम्प्राप्तेस्नातियोगनरोहिन वा।
योसमस्नानेकार्यगन्धेमाल्येश्चशोभनैः नैवेद्यश्चैववित्तेयस्तत:ऋक्षोहिनोत्तमम मूर्पिणापयसास्नानम
ऋक्षनाविधिनेत्र समनोभिर्विधिवत्रैश्चऋक्षमंत्रैश्चनरोत्तमैः वासोभिर्विविधैश्चैवदक्षिणाभिश्चनरेत्र ॥
इतिश्रीनीलमतेस्नातियोगवर्णनम ४३ नीलउवाच आषाढेशुक्लपक्षान्तेकर्तव्यंहिनपञ्चकम देवप्र
स्थापनेत्रस्नानंसर्वेषांनरवाहिनैः एकादशीतुतदूर्ध्वंवर्जितोमत्रकारयेत विष्णवोस्थापयित्वाग्रेशङ्ख
पद्मगदाधरम प्रीतामत्यगच्छुभासोम्यरूपोनुतमेनाम चक्राब्जोश्रीर समर्पत्रसवादितपद हुरुं
तिशाद्यत्रकार्यंत्रयोविंशागरणेतथा द्वादशंपञ्चदशंचहिनमालतेस्नानम त्रयोदशंचकेत
व्यप्रेतादानेयथाविधि यनवशङ्खादानंत्रयेनगरङ्गनीविनः हिसात्मकंस्तार्कितस्पर्यतेकार्यमहाल
नः प्रस्थापेचप्रतोयेचस्नानितोयेनकेणवः इतिश्रीनीलमतेआषाढशुक्लान्हिनपञ्चकप्रस्थापनवर्णने ४४
नीलउवाच आषाढोन्तेवैशदेवेनतत्प्राप्यप्राणितः विशान्तेस्नपनेदेवान्विधिनातदा इतिश्रीनील

मतेविष्णेदेवस्नानवर्णनम ४५ नीलउवाच सक्रनोमसमस्मिन्आन्नाह्मणेभ्यःप्रदापयेत हिमेवशर्करं
वेवशाकेरतिकेतथा क्षत्रोयानन्तमाल्यानिदक्षिणाश्चनवासेव वोधयानीश्चसंस्थाणः तनोयेनमा
नद मस्तेनास्नाप्यस्नाश्चेवशङ्खतोयेविधिनेथा यानतानिचपात्राणिकनकामृन्मयानिच वस्त्राणिचविवि
धानिशुक्लोस्तीर्यपुनानिच भक्ष्यावविप्रवर्यभ्योदेयानिविधिवद्बुधैः ॥इतिश्रीनीलमतेदक्षिणाश्रवण
त्यवर्णनम ४६ नीलउवाच आषाढोमासमनोनायोयदास्यादहिनरोहिणी तदानकुरुपः स्नपनंदेयास्ना
स्पवनेकः मर्त्यविनामसापुत्रोमनिवेशासमन्विनः गच्छमान्यादिनेवेद्यैश्चाह्मणानोवनर्पय यथा
नेश्वनिनास्नपाभवेद्युहिनमत्रमा: वासोत्रदक्षिणाभिस्तनथाकार्यविचक्षणः स्नपेयुविप्रवर्यंपूजिता
भवतिकरुपः मर्त्यविपुत्रोदेशस्नश्चैभवतिसत्रम तस्मिन्नदानिरोहिणेःस्नानीयास्नवत्सकाः स्न
पनंचदेयंविधिवन्नाभ्यान्नपरिकल्पितम ॥इतिश्रीनीलमतेश्रावणमासेरोहिणीसंयोगवर्णनम ४७ नी
लउवाच ततस्नश्रावणेप्राप्यविनस्तान्स्नपयेन्मम स्नात्वासम्पूजनंकृत्वादेवदेवस्यशार्ङ्गिणः वाचयि
त्वाद्विजान्सप्तक्रीडनंचयथासुखम विशेषवे भोक्तव्यंतत्रैवहिनपुरुष सामर्थ्यनिश्चितस्नान
स्मिन्नदानिकाश्यपे क्रीडनंचविशेषेणऋतौभिस्नपनेतले आसनंतत्समन्त्रंसम्पूजकाश्यपे स्ना

तस्यश्रवणेपृथिःसर्वास्मिन्मन्वंतरेभवेत् एवंयोगोभवत्तेद्यमयोक्तोद्विजसत्तम मासिमासिचकर्तव्यस्तेन
तेतुष्यः॥इतिश्रीनीलमतेश्रावणीवर्णनम ४८ नीलउवाच श्रावणेपसमंनानायोगास्तत्रकस्मिन्मा
हिन तस्मात्तत्रतदेवोमानुष्यमपुरुहूतनः मासवतारणार्थंद्विजस्तात्रहिनसत्तम श्राद्धविशेषमेप्राप्य
हायणान्तरतिश्रुतम तत्राहद्विजतर्तव्यतस्मात्कालात्मदापरम् श्रुतनदेवदेव सदेवाश्चैवयत्नविधि द्वे
वकीचयशोदाचनदाश्रुण्द्विजोत्तम गत्वेमोल्पेलत्यामत्यैर्यवगोधूमसमन्वैः सगोमेमेभक्ष्यभोज्यैः फल
श्चविविधैस्तथा एवंमेश्रुतनेकृत्वारात्रौकुर्यात्मदोत्सवम गर्विताग्रगणकार्यनवम्यांद्विजसत्तम ग्रनकी
भुदितेकालेन्द्रियः कोसम्मवासमः नरीतीरेश्रुभेरम्पेविविक्तेसरसि नये पुःपूतिमाःसर्वागीतवाद्ये
मनोहरैः तस्मिन्नहनिभोक्तव्यंभोजनेयवसम्भवम् यक्तमित्विकोरेश्रम वेश्रुतेनच॥इतिनीलम
तेभाद्रकृष्णाष्टम्यांकृष्णजन्मादवर्णनम ४५ नीलउवाच ततःपञ्चदशीप्राप्यकृष्णाश्विग्रतेमघताम पि
हृणानर्पणंकार्यंश्राद्धंकार्यंप्रयत्नतः सभा तावद्विसदश्राग्निद्यात्रास्तथैवच क्रव्यादश्चापरूपाश्च श्रा
त्यपाश्चमकालिनः सर्वेपितृगणाः हृप्याःपुष्पश्रणत्रसम्पदा तिलैःकार्यःप्रयत्नेनश्राद्धस्तस्मिन्दिनेत्रि
म॥इतिश्रीनीलमतेमाद्यमासवास्यावर्णनम ५० नीलउवाच ग्रोक्षणादस्यमासस्यशुक्लपक्षेदिनेदिने ग्र

तनीयामहन्द्रश्रशचीदेवीनथैवच एतेकृत्वातथोद्यमंवैश्राद्धानवृणुतः देवतोक्तविधानेनश्रुनाका
योमहीतितः ब्राह्मणानानतर्तव्यश्रुतनेगा ना भक्ष्यै रत्नैःफलैस्तैलैःखर्णवस्त्रैश्चश्रपकैः पाचै
श्चविविधैर्भोवैर्भक्तिश्रद्धासमन्वितम् मदेन्द्रःसगणःश्रुत्र :साधुश्चसत्वादनः इन्द्रपदस्थयामध्ये ।
शुक्लाब्राह्मणपञ्चमी तस्मिंमेश्रुतनेकार्यंगत्वश्रुणुसम्पदा माल्यैर्वस्त्रैश्चपदारैश्चवक्रिब्राह्मणानपेणैः
प्रेतादानैश्चविविधैर्भक्तिशोभाभिरेवच तस्मिन्नेवाक्रिकर्तव्यस्तेनागस्त्यवाप्नुत ॥इतिश्रीनीलमतेभा
द्रशुक्लकृत्यवर्णनम ५१ नीलउवाच ग्रान्येपक्षेतिनेपतेदिनेदेवनदोदिते देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यनल
मग्निंहिनां या हिनातिश्रुतनेकृत्वादेवत्तस्यश्रुतनम नवस्तुपर्णाधानः स्वनुल्मिः स्वलङ्कृतः
स्वर्णाश्वेमालः शुक्लोवस्त्रयोषपरःसमः श्रुत्वेत्यादिदवोषेवर्णनश्रवनेनच मादलेरुविरंकृत्वा
भूमोपदेपटेपित्वा मध्येत्र ह्मणमालिख्यतत्पनलेचभोगिनम ततोलिखेश्रदित्यान्नेत्यादिश्रा
सवस्थितान तेषांतश्रुतनेकार्यंश्रपमाल्यानलेपनैः वस्त्रै रत्नैःफलैर्भक्ष्यैर्वक्रिब्राह्मणानपेणः पश्चा
येनात्मपाथानाः सर्वेसस्यसमङ्गदाः ब्राह्मणानोप्रदातव्याश्चत्वन्यूनसम्पन्न स्वयंथानाश्रुभोक्तव्या
गत्रोजनंदिवावुधैः दिवाथानासवसंतिगत्रोवदपिसक्रम् ग्रलक्ष्मीःकोविदारेपकपिमेपचसवदा

इतिश्रीनीलमतेपाण्डवकविधानवर्णनम् ५२ नीलउवाच नामिभाद्रेमितेपक्षेयावतथीहिनोत्तम शिवा
त्यामोविनिर्दिष्टाशिवलोकफलप्रदा ग्रस्तोविशेषतोविप्रश्चन्द्रोसोपनदोवुधैः स्नानमाल्यानलेयंश्चपक्का
न्नैर्बलिभिस्तथा विनायकोमितेचापिमण्डलेसमलंकृते धनदात्मसमप्रीतेगिरिराजसमंवेयेत स्ववर्ण
कलशस्थांचलक्ष्मीमप्रजयेद्दुधा वस्त्रैर्गोभिश्चकटकैस्तथालंकारचन्दनैः ब्राह्मणालोभयेद्भक्त्यासु
गंधैश्चपायिनः ततोविज्ञापयेत्सम्यग्विघ्नराजसमप्रियम् गिरिराजनमस्तेस्तुनीलाभिमतसंज्ञिय भक्त्या
समर्चितेस्माभिः सर्वकामप्रदोभव तोषोविशेषतोदेयब्राह्मणानांचशोभनाः गणेशप्रीतयेचापिमोद
कःस्वर्णभूषिताः तस्मैस्नानेनदानेनजपयज्ञादिकेनच विघ्नेयंयनमिच्छद्भिर्धनदाद्येयमीरिता भुवं
येकपिनादिप्रवर्तन्तीपुत्तिल्लाश्चपि गणेशश्चनाद्भक्त्याश्चभाग्निनामसे शुभाः अत्रचन्द्रनपक्षस्यांशो
मान्कथम्बन लिप्यामि तेदोषेणविशेषा नलस्थितम् प्रमादद्दोषदुष्टोभाद्यशविशनिष्फले म
हीभागवता थेभगवान्सम्विशन्ति तस्मिंश्चाभिः स्नानविनिष्कृतियोदिनाकिल तमिमेवप दृश्योक
मिथादोषप्रशान्त्यर्थे सिद्धप्रसेनमवर्यन्सिदोनाम्बवनादनः सक्रमारकमारोदलवेषमलकुः॥३
इतिश्रीनीलमतेपुराणेदशमी ५३ नीलउवाच तामेवपंचमीप्राप्यज्योदेवोनलेश्वरः स्नानीयाःमादशीय

णतथनदानतथा॥३इतिश्रीनीलमतेपुराणेएकादशी ५४ नीलउवाच तामेवदशमीमप्राप्यस्नपनीयाःक्रमा
काः ग्रन्थस्नानकलेनाःप्राणनामीवसप्तमीं ग्रासप्तनानेनेःकार्यासीमाबालनतुस्मृत्व ततस्नानमहमी
प्राणक्रीहिनवेद्यंतुमन्त्रम् सिन्दूरकदमाक्तांगैस्तेनगीतपरस्परैः स्नात्वातेस्नपनीयातदेवीनास्नान
पीठकिका पाद्यासनेनिवेद्यं त्वोत्तरच्छादनेश्चमे पुष्पाद्यैश्चपनेसर्वेभोक्तव्यंगुरुसंपनम ३माया:स्नप
नेकार्यंतस्यासोभाग्यमाप्नुना श्रणाद्योदोषमाल्येश्चभजीतान्नेशज्ञान्विने कृतमंगलवर्णाद्येश्चकुरुमा
ज्जनकुंकुमैः आगमंशुणात्यातनोयश्चतोयशोभितम्॥३इतिश्रीनीलमतेपौष्किकाश्रमी ५५ नीलउवा
च ग्रस्योमिवनवस्यांतुर्गोतानन्दिकाभिधाम स्नपयन्विधिवद्भक्त्यामंत्रान्वाक्यानवाम्यात स्नानवादिव
गीतेश्चमहोत्सवसमन्वितम नन्दोसम्स्नपयन्विद्वान्मोतिपरमंपदम गुरुश्चएश्चनेवेद्यमर्पयेत्पयस
पमान् गोभमेचार्पयेविप्रेभ्योदत्वानन्यमवाप्यात स्वयंगुरुमभर्त्वंवभर्तापित्वाशुविनैः पुण्यलोकान
वाप्नोतिनन्दिकायाःप्रसादतः॥३इतिश्रीनीलमतेगोष्ठमनवमी नीलउवाच ततस्नोयतवेतस्नानच्च
दिनसप्तकम दशम्यादिदिनश्रेष्ठयनादारेणसाधुना विनस्नानन्मादेवसात्मदात्सर्वयंयद्दात विनस्ना
नन्मादेवमनोवज्रलेपदोषंम स्नजनीयाविनस्नात्माज्ञयानारिनसप्तकम गन्धमाल्यैःसनेवेद्यैर्दीपश्चैवे

श्रवणाभ्यां मालिकाभिर्विविधाभिरलङ्कृतः फलैश्च विविधैर्नानावर्णैः कृतेत्यस्य हिरण्यवर्णेतिसूक्तमिति मन्त्रैः सकलै

सेनश्रद्धयागस्त्योमनिर्भवेत् श्रणोऊमेः मरुत्कणेर्यवैर्योन्यैश्चनेनव नानीयमोत्पलैः सुवेश्मन्दनेनसिने
नव घेन्वाहुषेणावसेश्चरत्नैः मागरसम्भवैः ज्ञानोपानन्मदोरश्रणाडुकाभिस्तथैवच श्रीगणपरमान्नेनफ
लमूलैः सशोभने। ग्रन्नप्रकारैर्मधुरैश्चवाद्भिर्नानाभोजनैः सवत्सं चेनुत्यागेनफलमेकस्यकाशपु ग्र
गास्त्यश्रद्धाकृत्वेवंदेवत्तश्रद्धयेत्रदा तेनसन्दर्शितेपश्चेत्रदागस्त्यमहामुनिम् कामानभीप्सानाप्नोतिश्रद्धा
गास्त्यमुनिनः॥ इतिश्रीनीलमतेगास्त्यदर्शनम् ९५ नीलउवाच ग्रथाश्वयुक्कृतंपोतदेवीपूजाविधीय
ते नवम्योक्तविधानेनसर्वोपकरणादिना एतच्छ्रुत्वाभगवान्व्रयाश्चनाथः पोतव्रताः याःनारीवल्लिनाथा
श्चसत्प्रपश्यन्त्यश्चयाः यथेवाश्वपुनेमासिनथामासेवश्रुतेयेत यथामासेतथाश्वेवतथैनियमदा॥
इतिश्रीनीलमतेवतथैनियम ९५ नीलउवाच ग्रथिनम्पसिनेपक्षेत्वासिनासेगतःशणे यदानदोश्च
श्रवणःपूजाकार्योप्रयत्नतः पूजनीयाश्चनवगाय दिनात्रवमीदिने पान्थेश्वस्यपूजनंकार्यंतदानेषादि
नेदिने पान्थेभूलानकंकुर्श्वेवचासिदाथैकानिच पञ्चरङ्गणसूत्रेणकाण्ड त्रभीतथाणिनः वायवेवैरुणो
मोवैःशाकैर्मनेश्चवेसवैः वेष्णदेवैस्तथाग्नेयैर्दीनवोग्रिदिनेदिने तमायान्तंगणायाश्चपुरुषैःप सुगणा
भिः तारुनेनवादनेवेवनदानेषोविवर्जयेत॥ इतिश्रीनीलमतेषष्टीतावर्णनम् ९६॥नीलउवाच ततःपा

ज्योषितेवैरुकृष्णैर्मलैर्दाडिमिर्हिङ्ग रत्नदीपैलवाभ्यलैः फलैर्मूलैर्वरव

क्रमनुप्रामेनसत्रेतनिशाकरे क्रमदेशवणोपम्यःपुष्पदन्तोवासनः सुप्रतीकोजनोनीलःसुनयीया
गनोत्रमाः नमस्कृत्यपशुपालोक्तविधिनागोपुकारयेत॥ इतिश्रीनीलमतेहस्तिदीक्षावर्णनम् ९७ नीलउ
वाच ततोश्वमेधयज्ञनीयाभद्रकालीपशाविधि ग्रामिसैर्विविधैःशाकैर्वन्यैश्चाम्लानपेणैः क्षिल्पुष्पैस्तथा
पामम्पक्वन्नेनसुतेनच पानकैर्विविधाकारैस्सर्वेश्चाणिहथाविधैः सशोभाभिश्चरम्याभिर्निमिताभि
श्चणिल्पनः न्यग्रोधैस्तिश्चवादित्यैरग्निजागरणेनच इणोग्रहपुष्पकानाएनाकायोतथाहिन स्वकानो
पाल्पिभाएनोकायोपाल्पिनेनेनच वाद्यभाएडानिचान्यानिकवचान्याणिचवदि ग्रायुधानिचसहस्र
मरुल्लालम्भ्रवकम् पूजार्थेत्यायुधाचारेभाएडान्तानिवित्तणः प्राश्चीयाद्दृषिसंपुक्तान्नाएनानामवि
ते ग्राश्रितोपाश्रितान्मित्रफलवेदविदम्तथा पूजनीयाश्चकर्तव्याःस्त्रीभिर्नित्याफलद्रुमः ग्रथपूर्वो
धिनातावत्प्रथमेयुगेनीषितम् देवीमम्पूज्यपुष्पादिदीपैपात्रमम्पदा दत्त्वात्रुपिएडंचनम्पतेनविधिना
भिनन्दितः शुभायमदितोनित्येफलप्राप्तविवक्षतोः सहस्रमन्यिविप्राणांतर्पयित्वतनम्प दानव
भोजनेविप्रवसन्तेषुशतादपि ग्रहम्पोवाचतत्पात्रादेवतेवच नवम्यामथदानवेभ्यक्रपेत्व
वेतरे यष्णपूजाकृतादेव्यास्तस्याभोक्तव्यमग्रतः॥ इतिश्रीनीलमतेभद्रकालीपूजावर्णनम् ९८॥नीलउ

नी॰ वाच एवमेव प्रदातव्यं शूद्रदेव्या विजसत्तमः ब्रह्मस्व वस्त्र स्पर्शो ग्रन्थिपाशविवर्जितम् तद्वदेव शूद्रे विप्रन
पु॰ ३९ तद्वत्ते कथञ्चन ॥ इति श्रीनीलमते शूद्रदेवीपूजावर्णनम् ६५ नीलउवाच यदा पक्षी भवेद्दाता वाद्यो यस्य
म्यग्रामनः तदा स्नात्वानुलिप्तेन धौतवस्त्रेणचानघ गन्धमाल्यमहायेन स्वामिश्रान्वितेनच स्नातेन माह्रा
गोणस्त्वविधिणा च सम्वामसा द्यातावाटे च सम्पूज्य प्रमादेवी विधानतः पुष्पधूपान्नभक्ष्याद्यै ब्राह्मणानाञ्चतर्प पा
णैः कुल्माषेणाप्रभक्तेन नत्वन्नेन सपूनानथा ब्राह्मणानां वदातव्याद्दाता प्रथमतो द्विज यस्मान्न भोजनेनता
स्यानि पूज्याब्राह्मणास्स्वयम् तद्धि कारेनते ज्ञानतनियोक्तव्या मनीषिभिः ततस्तपश्चाद्दातव्या स्वदीकाव
कुसमस्ता कर्तव्यश्चोत्सवो ब्रह्मस्वनगीतसमाकुलः भोक्तव्यं भोजनं चापि विशिष्टं बन्धुसमन्वितम् ॥ इति श्री
नीलमते श्यामादेवीपूजा ७० नीलउवाच प्रतिमासं तपुष्येण राज्ञः स्नानं विधीयते ज्योतिषोक्तविधानेन
सर्वकामफलप्रदम् जन्मर्क्षे च गते चन्द्रे सर्वे देवं तथा द्विज चन्द्रपूजा च कर्तव्या तत्स्तत्रशूद्रयोस्तथा नत
त्र्यदेवताया श्वपुष्पधूपान्नसम्पदा विप्राग्निभोजनेकार्यमत्सवो गीतवादितैः प्रतिसंवत्सरं कार्या लक्ष्म्याह्वो
८ मोमहीना कार्तिके मासस्तथा कार्यं एकपवर्ह्निनोत्तम तयोर्विधानं विज्ञेयं कल्पषाष्ठ्यं गणपुत्र नित्यान्यु
तानि कर्माणि निमित्ते श्वपराणिच कार्याणि महममन्त्यमा वत्सरपूरोहितैः ॥ इति श्रीनीलमते राजकर्म

विधिवर्णनम् ७१ नीलउवाच अभिषेकाङ्गिकर्तव्यः प्रतिसंवत्सरं नृपैः अभिषेकोद्विज श्रेष्ठ यथा पूर्वं तथा मदा
पयोधाः सोपवासस्तत्र रूपाञ्ज्ञातवेदसे गजेवै वप्रतिरथ्य शाड्वर्षगणा नृभो प्रापुष्यमसंयचैव तथा स्वस्त्य
यनं परम् वैस्मवानि च मन्त्राणि सूक्तानि च यथाविधि सावित्र्या ब्राह्मग्रेज्ञानि वरुणानि तथैव च नगाञ्च तथा
कार्यं पताकाध्वजसंकुलम् नीरजस्कास्तथा कार्या राजमार्गाः शुभैर्नेलैः पौरैः स्नातैः सवस्त्रैश्च माल्यमकूल
मालिभिः गन्धधैवरसम्पत्योभिस्तथा राजनिवेशनम् पौरसवद्भिस्तथा वा योगणसवद्भिस्तथैवच शोभनीयं
चत्वरं मार्गाश्च नर्तनर्तकैः राजास्नातः पुनः स्नाप्यः पञ्चगव्येन धार्मिकः सत्राम्बुरोह्णसौवर्णैः स्नपनीय
ने स्तथा घटैः तोयपयसा दर्भसपिंषा घृत यापुतैः शुद्धविद्भ्रतत्त्वविप्राणां गणमध्ये यथादिशम् पश्चात
तिथातः प्राङ्मसौम्ये नु च यथाक्रमम् स्नानकाले च कर्तव्यो महान्कोलाहलः शुभः वादित्रशङ्खपुण्याहस्त
नवन्दिजनैः सह सामन्तैः स्नातयाभाष्य स्नात चामरपाणिभिः राजा स्नातः पुनः स्नाप्यो स्त्रिकाभिर्यथाक्रमम्
पर्वतोद्भवस्तदाराज्ञः शिरः संशोधयेद्बुधः वल्मीकमृत्तिकाभिर्वाल्मीकसदाम न्वितदारिद्रा प्राक्स्थानसदाचैवार प्रश्न
शी धनी या वकन्यश्च राज्ञेव प्रमस्व हृदयाद्रूदयं तत्स्वं शोधयेत् देवालयसदाश्च छंद्रतीर्थश्च तथा भक्तः ग
जदन्तोद्धृतसदा हय शृङ्गासदापरः वेश्याद्वारात्कटिचाम्य ऊरू च कमलिनी सदा पौरैः स्नातैः सवस्त्रैश्च माल्य म

गो स्थाना द्वृतथा जे द्वे पादौ वाभं मरो मृदा

ङ्गनपार्श्वाभिः स्वदिःस्नानश्रमेस्त्राप्योगाज्ञामवौषधीगणैः सर्वगन्धैस्सर्वरत्नैः सर्वतीर्थजलान्तः पुरम सर्वपक्षैः
सर्वैः फलैर्वोगोचनाकुरैः नानाभद्रासनगानतीर्थतोयैः शुभाक्षतम यथाशक्तिसमानीतैः पुरस्कृत्यपरो
हितम स्त्रपतिः स्नपितैश्चक्रे दैवज्ञवचनात्तुरैः ब्राह्मणैः तत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैर्मिश्रितैश्चैव मात्याभिर्वारम
त्याभिर्वर्णाभिश्चयथोचितम ततः स्नातोन्मिलन्मुखैः कृतदेवतपूजनः प्रावृहमकृदः सर्वोवद्रपट्टोविभू
षितः मङ्गलालम्भनैकृत्वादत्वाशीर्णाक्षतैस्ततः पूजयेत्पथनौचैनदेवतप्रपरोथमम यथाशक्तिहिनोश्चान्या
नभयैश्चैवतोषयेत् ग्रह्यातस्थानगान्सर्वान्विप्रजनतत्पाऽपूजन मोक्तयेद्दन्यनान्सर्वान्तेलोकस्यकाश्चका
न् व्याद्यत्रमोत्रेरग्रेतदासिद्धासनेशुभ ग्रुवेशपाभवेद्राज्ञासयुग्दृष्टपरोथमा ग्रुवेविप्रसमंसमस्य्रुकूलश्च
तिभिस्तदा सर्वैः प्रकृतयश्चैत्यपरेयुः ग्रुणाणायुः गत्वद्रव्येयथा तथासङ्गल्पवस्त्राभिः व्रतोपथा
ग्रुसम्पन्नगानसङ्गाल्यदृष्टान ग्राह्यात्पूजनेनागेविप्रजेद्रनसम्भवान प्रक्रम्यनगरेसर्वेप्रविशेत्तथा
गृहम सामन्तोन्यायमस्त्रोश्चभव्यैर्वृहो हिसनेयेत ॥ इतिश्रीनीलमतेराजः सवत्सराभिषेकवर्णनम ॥
नीलउवाच नित्यगानामसमत्यायपूजनीयाः स्वगृहिनाः वह्निसपूजनेकार्यहव्यैर्वदनेहुते श्रोतव्योनित्यिए
तेषकर्तव्यैर्वैद्यभाषितम सभागतनरश्रेष्ठोव्यवहारस्तथासमः विमाननानकर्तव्याकस्यचित्कदाचन

स्वभेदोवर्तितव्यश्चनित्युद्वाह्मणपूजन इतीत्यादमदेशस्यपरचक्रभयेविना स्वभेदेनेहनपर्वनिवृद्धमन्त्रा
नगणिपाः ग्रतीवच्छुनिनामन्योवृसन्यग्रहितोत्रम पालोकाद्दयेषानार्त्तिकिञ्चनदृश्यतम ग्रतीवानि
रतस्तिस्मात्परस्परविभेदेन समायेतेनराज्ञाकिनकर्पैरिमेजनाः नित्यंसन्निहितादेवाग्रस्मिन्कर्मणः
माणले तेषामर्क्षसदाकार्यानागानांचतथाहित ब्राह्मणानाहसवैषासरत्नाशयतानराम पूज्याः पि
पणावाश्चतथाबलिहरवैणकमेणा देशानसारःकर्तव्योजनः कार्यःस्वधिनः ग्रागतश्चजनः सर्वः पूजनी
योदिगन्तगत दानेरणाधप्रतिमः कार्यः सर्वस्मकाश्यपेनोग्रोदानेभवेद्राज्ञातमतन्नकस्यचित् कार्ये
तनपराज्येगतपराम्बोयदेशतः ॥ इतिश्रीनीलमतेराजधर्मवर्णनम ॥ नीलउवाच निकस्मिन्गेतेन्ना
स्तत्रापिचैवाप्यनागते यतामासमथैकर्तव्यायात्रादेवगृहेन्दुः सवत्सरेमदाकार्योदेवतानोग्रहेगृह
यत्रोत्सवोयथात्रस्तत्रापिसेगदनः शुभ विनायकगृहेयात्राचतुर्थीमप्रशस्यते कार्तिकेयालयेषष्ठ्याम
मम्यामविनस्तथा इगोगृहेनवम्यांचपञ्चम्योश्रीगृहेतथा ग्रहस्थावाचनदेशेयमदादेवनिवेशने पूज्य
मीहादशीचैवयोगेमासीनथैवच सर्वेषामेवनागानायात्राकर्मणिशस्तिता शुक्लपञ्चदशीशस्तामवेदेव
पुकाश्यप सर्वेषकार्यतिथिपुतथातिथिनिवेशनम ॥ इतिश्रीनीलमतेदेवयात्रातिथिग्रतिथिग्रहनिर्णये

नीलउवाच यात्रोत्तकर्तेकामेनदृवेमेवदिनेशुभे विनायकपतेदृत्तीकर्तेव्यामोदकोत्करैः द्वितीयेदृनिक
तेव्याश्चदक्षणाभिस्तथासदा तृतीयेदृनिकर्तेव्यगन्धवर्णा वस्त्रनम चतुर्थेदृनिकर्तेव्यपिष्टान्नोचदृ
त्तनम् पञ्चमेदृनिकर्तेव्यस्थानमागस्यपूजनम षष्ठेदृनिचकर्तेव्याह्मणानोचदृत्तनम सप्तमेदृनिक
र्तेव्यैदीनानाथभोजनम्च एवंनयनेनक्रत्यायथाविधिनसप्तकम ततस्तस्यपूनेकार्यविधिनायेनतच्छृणु
सुपावदानेकर्तेव्यविघ्नेदेवनाशृदम ब्राह्मणोवृपूर्वेतऊसमोत्करशोभितम् ततोचास्यपूनेकार्यक
ल्पशास्त्रानसारतः पूर्णादर्शनतोषणसुभगानतिते नच ततोचास्यपूनेपश्चोरन्तपुरःसरम् ग्रा
नेतव्यचमदंताविभवेनोदकुम्भम तीर्थान्तत्रिहिताद्यानवाद्यशोभितम ग्रस्थयानेपुरोकार्यननर
यानेपवापुनः प्रतिमोत्तनसंस्कारव्यस्वपूर्वेतपूर्वविधि राज्ञाभिषेकुकथितः कार्यश्चनगरेविधिः ग्रामे·
पूर्णाद्रादिवसेकृतागरेतकारयेत वस्त्रैमौल्यैस्तथारत्नैः पताकाभिरलङ्कृतम ग्रारोप्यप्रतिमांतत्रतम
ङ्गेतपूर्णम ऋतागरुश्चवोढव्यस्तरगैर्गोभिरे वृव वालिभिःपुरुषैर्वा पिमान्यवस्त्राभ्यलङ्कृतैः न
पेणासोनुगन्तव्यःसवलेनाग्रहृष्टनः प्रथानेनचकर्तेव्यन्यहीनेतथापरे ग्रपहृत्याप्रदातव्यास्तेनेत्या
नेतथापरैः स्तैरितोत्कृष्टशब्देश्चनयत्राग्रमनैस्तथा पथासमेननगरंभ्रामयेत्कृटमन्दिरम ततःप्रवे·

शप्रतिमोदेवदेवस्यमनिकाष्ठेण मद्राक्षतसवःकार्योगीतनृत्तसमाकुलः द्वितीयेदृनिदानव्याप्रेतावृद्धो
पनीविनाम तेषांशक्त्यापनेदेयमन्नादीनाहितानम प्रेताकालेचकर्तेव्यप्रेतकार्याणचदृत्तनम मनुष्या
णांहितेग्रेहनाम्नेलङ्कृसमादिभिः गृहेनविकरेद्भक्त्यासपुष्पेश्चपसेपनम स्नानोत्वन्दनपूजनाप्रेतकार्या
णांहितोत्तम ॥इतिश्रीनीलमतेदेवयात्रास्ववर्णनम ॥५॥हृदृश्चः इत्युक्तवान्मुनीगेन्द्रान्ब्राह्मणांतेष
शसिनम एतत्पयत्नात्कर्तेव्यमागेण्यापुर्थनेप्सभिः विनशक्त्याकार्यन्तियेननानीलभाषितम तेषा·
मागेण्यमायुश्चधनेश्वर्यंवितावृद्धं देहेभदेगमिष्यन्तिदेवलोकंनसंशयः पुत्रपौत्रान्वयेतेषांस्थास्यतियुधनं·
भागिनः भविष्यन्त्यापुषोयेतानात्रकार्योविचारण तत्रापिविदितंरात्तन्मकलंनीलभाषितम लोकदे
शेपिकुमतःश्रुत्वाऽरुग्यशास्त्रम कालदोषसमाच्छिन्नेर्यत्किञ्चिन्नीलभाषितम तत्सर्वंऽरुगजेन्द्रम
मवाकर्यनमानद क्रियतेनोचेद्रोगंभवतीद्रोदकुम्भवः ग्रतिवृष्टिरनावृष्टिर्मूषिकाशलभास्तथा शुकाल्ये
गजमरणंगजदशश्चदाहाः हिमसेवप्रपतनमभूतेवोपजायते तस्माच्छ्रोतव्यलोकानांहितंऽरुणंनीलभा
षितम तत्कर्तोगेभविष्यन्तिपशुधान्यधनेयुताः त्वत्तोपिविजयोराज्यत्वंत्रैवभविष्यसि॥इतिश्रीनीलम
तेगोनन्दानुशासनम २१॥वैशम्पायनउवाच एवमऋः सगोनन्दोहृदयेनभूमिपः प्रावन्नयत्समाच्छि

ज्ञानावागन्कालदोषतः ततः सकलभद्रेणमणिभद्रायणिनः नीलोऽकेवलेनागाकाश्यपीः सकलेयदि
कुगाकालेमणिभद्रेवृतस्योपनायते तस्मिन्देशेनयातुङ्गेनेवर्कीञ्चिद्विद्यति ॥३तिश्रीनीलमतेपुराणे
रमाहात्म्यम ११॥जन्मेजयउवाच काश्यपीयकलशगानन्दाह्रददर्शनभाषितम श्रुत्वास्यकाश्यमाचारेकिम
पृच्छदनःपरम वैशम्पायनउवाचकाश्यपीयकलशगोनन्दाह्रददर्शनभाषितम श्रुतावाचमनिश्रेष्ठह्रदद
र्शनगणिपः गोनन्दउवाच प्राधान्येननरेनागाःकाश्यपीयकलशगाः नामतस्त्वमसमाचक्ष्वश्रोतुमिच्छामि
तानहम ह्रदर्शउवाच नागानामृषिणोनीलोवासर्किश्रापिनतकः कम्बलाश्वतरौनागौकाकोटकधन
ञ्जयो ऐलापत्रोधनञ्जयनागोगोनन्दाणनन्दको ऊलिकःश्वेतपद्मोचपालाशःवरिणोवरिः हेलिहालः
पाण्डुपालोनागोचन्दननन्दो नागोनीलमहानीलोनागोवातिकपर्णकौ होत्रमोहोमहापद्मो होका
लोहोवकच्छपो होसमहोसमहानीहोहागनीहोचनतक्को हस्तिकर्णवुभोनागोहोहस्तीवामनावुभौ
मदिषोहोवराहोहेकिणनीहोचपत्रगो पानीयश्चाप्तनीकश्चकर्कोटः कलिङ्गकः शृङ्गेनःपाण्डुगैकश्च
धनेदानइकुवरः खिदःशपालःखिशेशेलाऽशेलोदरलथा खिदश्चफरणाऽश्चनयन्तस्तामसमस्तथा स्व
रनीहोसपाशश्चसनामःपञ्चहस्तकः प्रयुम्नश्चान्यकःशम्भुःस्वालोमन्तश्चशोभुवः ३शोलमाऽनौ

मयोनागोगार्ग्यिलपिच्छिलौ मयादोमूषिकादश्चपिशिनाशेवदोदनः नागयज्ञानिरुद्धश्चवास्वदे
वोजलोत्पलः शाङ्गश्चमानसश्चैवनथेवोग्रयमानसः ग्रमानसःकपालीचनागस्तेकर्षणस्तथा शत
धारःखिलेशारोरोहिणाख्योथशङ्खिकः शावफालोफलाऽश्चनागःकानसस्तथा सुश्रवादेवग
लश्चनागन्द्रोथतल्पाऽकः चन्द्रसूर्यावुभोनागौशङ्खःशुक्लोविरूपः फलडाःसऽकमाश्चविहो
वोविनयोनयः कुक्कुरःक्रोधणावायुःशुक्लोवेश्रवणोपमः मातृकनाशोगान्यरोनागाःश्रूणोर्कि
मुनिः शमूलोलोलनोवभ्रुर्विन्दुलिन्दुसरोजनः तिनिरिरेलिभद्रश्चनागोग्रहपतिस्तथा ग्रपणानिनः
पिण्डारनकोपनतिर्नेयोशङ्कः नागोहिमसभश्चैवनागः फलसरोपरः तथाचनागोत्पलसरोनागो
नीलसरोविदा नश्चूलालोलपालश्चशङ्खोदोषमकस्तथा ग्रनिशः समलोवदःखण्डपृक्षविभीषि
णः सोऽर्कनिकुःप्रियस्वामीऽकुमारश्चन्दनोपरः कृपालःपूषणः विठोनागश्चाशूरणस्तथा करमश्चाप
दोषालीविभूतिःकालऽजयः भवश्चऽजयः शुभोभवादेहारकोगुरः ग्रन्थःपरुस्तथाऽशीकाणवपि
रवत्तरको मुनागपादः कितवः सकरः प्रसवोत्कटो साधीयःशतपादश्चयोगःशतमखोहुहः ग्रति
निरोतिसऽभाविन्दनादःशिरोजरः कामरालोविषाल्लातःसवर्तोत्थोभवानकः ऊर्वेरायमेलटकोद

त्यगजःसृंगलः गान्धर्वीधनराङ्गकसमः ऊरुदः ऊरुः मदातश्चवदमश्चकटुमोदेवदानवो नक्तगोम
षकःपीतो गोतमःसुभ्रुमोनिदा दुर्गःगिरिगुरुवामीचश्रीवामःश्रीधरःखगः नागलीतुलभद्रश्च
रुःपंचदलकः कामदपादरीकर्णः सप्तर्षीवंशवृन्दरुः मनेत्रोवज्रनेत्रश्चरवमानगोदारः दृढकः
पादरःपाथोमल्लोविमलकोमदः नागःशातमतश्चैववित्तोशदधिवाहनः खणीमःकालियःकालः
यदानःखरिरक्तश्च अग्निश्चशवलश्चैववर्णकोलललनस्तथा हेलियोगेहमित्रागवर्णालःकेलकोनिमि
चादगोलेलिदानश्चपवासःपिङ्गलोदरः कृतत्रेताद्वापश्चसमःसवत्सरस्तथा खल्वाटोवज्रगमाच्च।
कार्णाटिःपद्मसाकुपिः गङ्गेश्वरःपीनोनिश्चयानानन्दोनिकोपनः ग्रानन्दोशनयानन्दस्त्रिशीलोजोट
लस्तथा गान्धर्वोमस्तश्चगार्गश्चनिदिर्निमिदिस्तथा गुरावनःसकोरव्योमाद्यादःकमदपुभः हवामवः
शादःशाणःशत्रुत्रोगमलत्मगो महादेवःकामयालोगोशिवःसप्तर्षिवरः शङ्कुकर्णविशालश्च।
शोमगोवामदोदरः मकरोमकराक्षश्चनू लोलवाल्मार्वो चर्मपादनकःकाकःकाकुकाक्षाणप्रि
यः कुर्वीरोजगमन्योनिशाचरिवाचरो उल्लिज्जालिश्चवत्सश्चमादगवत्सगदिः देवरः करवालश्च
नपनोगोणिगमस्था कर्कटःकरकाक्षश्चवरघोषः समङ्गलः गल्लकःशाम्बरःशामीपयोमाहानिदाशन ॥५०

करवालः ऊरुराजोयोग्यानागोद्यगालवः उलोलश्चर्णिवोलश्चवर्द्धिरुयोहिरागमयः मत्याऊलः ऊर्ध्वसश्च
कर्णाणः ऊरुकाहरिः किंमुखःशान्तमश्चवकिंशुकःप्रियमाधकः मालाऊलोभर्णिवगवामिष्टःसवनामवः
नागोवान्य महारागोमभद्राभद्रवालिनो वीरवक्षाशनोनागोनागोमारमधक्रको इक्षाकश्चनद्याचक्रो
गोशोवेशनगस्तथा विद्याधरश्चयतश्चविरसःसम्पवर्धनः भद्राशोगननेत्रश्चकर्णाराः ऊरुदस्तथा ग्रान
कःकानवः शास्त्रःशाणमकोगिरिप्रियः उग्राशुशोभिमन्युश्चग्रमगश्चास्तनाशनः ग्रनकर्णोयशोनामःस्व
गालःकालकाननः ब्राह्मणःदांतियोवेणुःश्वेदोमोविदूरुमः प्राङ्मुखःकमलातश्चमर्णिनागवदेष्टक
नयन्तः ऊपनाविश्वशणाक्षमवर्चनो गुहः समालीमालीचमाल्यवानान्तनःपरः दान्तोमम्मनको
भीमकाधर्मारोमपुवालिणो भीमातोभीमनादश्चनागोहालधकालधो महेन्द्रेन्द्रसेनामानःशालीयोमा
लियन्तथा सहस्रपारोद्यतिमान्विभूतिःकवसत्तरो शवलोवज्रुदश्चभद्राश्चश्रीवत्सकः शणीकाल
कलोलश्चशूलवालोघवपुरः कृशाङ्गःशतनन्दश्चग्रहः शुभोवितारणाः ग्रहाबिन्दःसकन्दाग्निन्दमा
न्मसिनोवटः सागरोहानशणागोवेतसीयामनावेभ वित्तोपविज्ञमुरभिभूतलाम्बरचारिणी उणविजः
कङ्कनश्चनगोनारदपर्वतो विश्वावसुःपारिजातोवज्रलल्लोत्तलल्लुमो नागाश्चमार्तिकसामोभर्जिनोवि

कुरमत्था ग्रकर्कोटकश्चकर्कटश्चकेशरिगलपुष्पसरो लम्बकर्णोगणदलश्चनागः श्रीमान्कम्बलश्च ग्रावतेक्षचूड़
मणिनागः काहस्तम्बश्च लम्बकोथवत्ववेदः पुष्पदन्तिनयनश्च ग्रत्तोदनागहरूश्चचेनोत्पलिकाथरो नीलि
कृष्णोनिकृष्णश्चविकृष्णसमरप्रियः प्रलिप्तानाविधानश्चवाणोभोगीजरान्वितः भोगाभासवतोगेहा॰
रुद्राभोगकदेहिलो रोहिणोशभद्राजोदधिनक्रःप्रनदेनः नागोनावरवेदोशमुनिश्रेष्ठसकर्दमो पेक॰
श्रकिन्दमारमेलश्चकुभोगोवहरूपः मन्त्रेणभीतावहरूलश्चकरटिविनतापियः तम्बाकरोणरजतोवनमा
लीसभावकः नागोन्योतिश्चकोवैद्योयोरमारोजनार्दनः न्यग्रोधोदरुणश्चस्थाबलिपुष्पोबलिप्रियः ग्रेगा
रक्तःशनेश्चरीनागः कुञ्जरकेवुधः कलिशत्मः कुलिलकोनागोगरुडदमनो चोरकुलस्करः केतुः सन्त
यागावाचमेः ग्रनकर्णोशकर्णश्चविकर्णलालोदरीमलः डोरागोरोवनोद्दामीनर्तनोगायनस्तथा कम्भा
दश्चसभास्थश्चदुन्दुभिनिस्वनवरः मरुः कोकिलसातामलयोयवनप्रियः कोहणलोमहीपालोगोपा
लः पट्टलस्तथा राजाधिराजाविनतासवर्गोविमलकोमणिः चक्रहस्तागदाहस्तः शूलीपाशीसगस्तथा
नागाश्चित्रकरोवत्सोवत्सलकपतिस्तथा वीतानोयवमालीचरावणोगतमाकृतिः यन्त्रादातान्तथादाता॰
भोक्राभोगपतिस्तथा एतेप्रधान्यतोगत्रनागेशाःकीर्तितामया एषांचयःपरीवारःपत्रपोत्तादिकेचयत न

नव्युकोमयानागत्वकर्वशतेयपि सर्वेषामेवनागानांपुण्यानिभवनान्यत सर्वेवरप्रदानागाःसर्वेनी
लमनसनताः सर्वेतिदयिनागन्वासकेःसमहात्मनः॥इतिश्रीनीलमतेकाश्मीरिकमत्वद्वागवर्णन १६॥
हृदस्थउवाच दिक्पालानपुतेवत्येकाश्मीरेषुनिबोधनात सर्वेषांदिग्गजेन्द्रनागोविंहसरोमतः
दतिणेनतथानागोनाम्नाश्रीमान्कुकःस्मृतः उत्तरेणतथागत्रनाम्नावाजयमानसः एश्चिमेनवगत्रे॰
न्द्रनाम्नेलापत्रउच्यते एवंनागमहत्स्थाणप्रयुनान्यवुधानिच तान्यतेनभयेत्यत्रावसन्तीहगतत्रयाः
येवोक्ताश्चमयानागास्तेसर्वेमध्यत्रहरूलः एकोविवासितोनागोनीलेनामिनतेनसा स्थानेसहरूलेनाग
न्महापद्मस्थपीमतः तृतीयस्थनयईत्तेनत्रनागोनलाणयः योजनायामविस्तारःसमहरूवोपरः
ह्रदनापहृतेयश्चमहापद्मेनणार्णिव नीलमतेमहापुराणे॥इतिश्रीनीलमतेर
त्यालनागवर्णनंषहरूलविवासनवर्णनम् २९॥ गोनन्दउवाच सहरूलःकथंनागोनीलेनाभिहिवा॰
सितः कथंचविष्यगम्यस्थानेनागोनलाणयः कथंचब्रह्ममनोनेतमहापद्मेनणार्णिवात एतत्सर्व
समाचक्षत्रकृशलोसिधार्मिक हृदस्थउवाच सर्वमेवमतोदेशमहापद्मभहरे विक्षिप्तेनकृतस्थाने
वेननेयोसवाधत तमपश्यन्मनसानीलोनागश्रेष्ठोगणाश्रितान्त्रगः ग्राक्रम्यभतयामासगतपोथसहस्रश

स्वनेनेभत्वमागतवतमहाप्रभोभजेद्रुमः ज्ञानगाममहाभागेनीलेशगणमज्जसा स्थानेचप्रार्थयामासकार
र्ममोरेणुजनेश्वर तमवाचतदानीलोमहाप्रभेभजद्रुमम ॥ इतिश्रीनीलमतेमहापुराणे द्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ नील
उवाच नागाभजद्रुमाहूलसर्वत्रविहितालयाः नाम्निस्थाने वसतियत्रनागेन्द्रमन्नम ननेदेशेप्रपश्यणा
मिहत्वमप्यमरप्रभ नागेनाधिष्ठितेयत्नस्थानेस्थादिहमानद एदेपदेपिहितेयत्नवेमेवभजद्रुम पोरु
रेणावहुनातथात्वेपरिवारितः नत्योगेनैवपश्यामिस्थानंकिंचित्कथञ्चन कैलासात्तिमाप्तेनशून्येस्थाने
षाड्रुलेभुभम मयाविवासितोनागस्तस्माद्देशात्षड्रुलः मनस्थाणामहाराजश्चरत्यहरहः पुरा इतो
निवासंपदत्रवस्थानेनतप्ततोमया उर्वीमुक्तोगरिश्रेष्ठदावैवभुजगोत्तम मयाहिस्थानपालोसौप्रजापत्य
निवेशितः शून्यीतस्थानमागेणजनःकापर्मोरिकोमया षड्रुलेजनागेन्द्रःसमेपूर्वनिवेशितः एत्यमानो
नेनेत्रसत्वमानेषड्रुलः मद्वाक्यात्स्थानमेयदेतन्नागेन्द्रहरिणास्वयम स्थानेषड्रुलेरम्येविष्णुगुप्ते
पभूयतेः यदेतन्नगरंरम्यंनाम्नाचन्द्रपुरंपरम ग्रजतेदात्मवासिंतेकृतंतन्नलाशये यावत्सरंपरीमाणं
योजनायामविस्तरम स्थानेषड्रुलरम्येवृक्षैःसुनिभत्रमः उन्मत्तवेशप्रच्छन्नोनामवान्तत्प्रतिश्रये
षाप्रेतेनमरोषेणभविनेदेनलाशयः नवापिविदितेनागमनिवासंतत्कथंचिन मयैवकेवलेनात्र ४१

मेवानयद्वान्मनेः तस्मात्त्वेवसुनितत्रकुरुयत्नंगमाहिम किन्त्वप्यर्थंयभूपालेविष्णुगुप्तेनधीधनम ज्ञ
मनायाचनंतत्यक्त्वाकार्यमहीयते: सच्छमनावाप्यमानोलोभाद्यनंप्रदास्यति ग्रवश्यंकुरुतेयेर्थंधी
वःस्याद्दिमानितः इतिश्रीनीलमतेमहापुराणप्रद्योपना ८१ वृद्धदर्भउवाच एवमुक्तेननीलेनमहापुराभा
जद्रुमः भूत्वातत्राह्मणोद्वेद्योयोवन्द्रपुरंपरम सदर्दर्भमहीपालेविष्णुगुप्तेदयापरम विलोक्यायां
चेतनदायथाविप्रवेशिनथा ब्राह्मणउवाच राजेन्द्रन्द्रपुरंभुभेदीयतांमेप्रतिश्रयः यथोक्तंयत्कृतंत्व
स्यमहतोमेदयापर विष्णुगुप्तउवाच ददानितेहविप्रेन्द्रस्थानेचन्द्रपुरेशुभम वृद्धाणायावत्पर्याप्तमङ्ग
वृक्षस्तेदिन वृद्धदर्भउवाच स्थलिवायंविधायाथवृद्धोत्वावारिनिर्मलम प्रतिवृद्धस्यराजेन्द्रमहाप
र्यभजद्रुमः उवाचमनिनांमध्येनागरूपेनराधिपम हस्तेग्रहीत्वासंपृक्तःस्वनेनेःपरिवारितः निर्याहि
नागरंस्मात्स्थानदत्वास्वञ्चयः सऊदुम्वरस्यपर्योग्रेनगरेमेनराधिप पीड़यात्तनवत्स्यामित्यादेशंगु
नमे इर्योसमापुराशग्रेनगरेतेनराधिप नलाशयःस्वविस्तीर्णोभविताघीत्रमेवत इतिश्रीनीलम
तेमहापुराणेविष्णुगुप्तसंवादेनाम ८२ वृद्धदर्भउवाच ततःसराजाथमांत्मासचिवैरहयऊजयः
सार्धिमानिवयोगत्वासपुराद्योजनद्वयम पश्चिमेननदीचक्रेनगरंसमनोहरम विष्णुगुप्तेनामयदे

तन्नद्विविधं प्रोक्तम् तत्रैवासमार्चीराजान्नाल्लक्षाण्यष्टौ प्रजायन्ते नगरं नाम्ना वयावासमहापद्मोभूतेगामः
तन्नाम्नेमयीवारः सर्वीभूतगणस्तत्रमः महापद्मसरस्तस्य योजनायामविस्तरम् सुवर्णपद्मसंपन्नं
नोहृदयनन्दनम् महापद्मप्रभावेणादृष्टपारदिवर्जितम् तन्नाम्नेससर्वीनागः ऊर्द्धस्थपरिवारितः म
हापद्मसरम् लोकथितःसम्भवोमया किमन्यत्तद्वराजेन्द्रकथयामिवदस्वतत इतिश्रीनीलमतेमहा॰
पद्मप्रवेशवर्णनम् ८३ गोनन्दउवाच भगवन्श्रोतुमिच्छामिपुण्यान्यायतनान्यहम् कर्मभेरुषदेशे
तदृषीनेमेप्रकृतं नैत्य ह्रदस्थउवाच विनायकस्तुगोयोनिस्तोवर्षेनदुमात तेदृष्टाभवेत्कल्पा॰
णांसिद्धिमामोतिमानवः तत्राविघ्नंकामवरंतत्प्रदत्तिणापार्श्वमे देशतश्चाश्रमावेणदृष्टाकार्या॰
णामाप्येत भद्रेस्थामीहिरिश्वेशोलेश्वरः श्रीविनायकः उत्तरेणोगृहावासीभीमेशः सोमवत्तपा
भद्रेश्वरोमहाप्यश्चमहाश्रमावेशगोः पोलस्त्यागिरिवासीत्तत्रेश्वरमहेश्वरौ एकैकमेभ्यादृष्टात्मा
णोशुभमाहितः कार्यसिद्धिमवाप्नोतिनिष्पापफलमश्नुते शाण्डासमीपेपोलस्त्येदृष्टाक्रन्दनरा॰
पिप पात्रऊर्द्धेनरःस्नात्वाकौमारंलोकमाप्नुयात् मालीवनेगोतमेशंविश्वामित्रेश्वरंतथा सोनासि
कंवासिष्ठमाश्रमेश्रेष्ठम् स्कन्दस्यरावणावेणीपोलस्त्यमपरंतथा दृष्टाकुमारमेकैकंफलंगादा

नुतेलभेत पुलस्त्यनिर्मितेशक्रेभरद्वाजकृतेतथा कश्यपेकाण्वमार्गल्पेवासिष्ठेवशतक्रतम् दृष्टास्व
र्गमवाप्नोतिगोमदश्वफलंलभेत् ग्रन्थेगौरसीदृष्टाप्रतिमामामयादिवम् तेनसंतनुनरःस्नात्वादृष्टा
प्रतापिपुण्यम् स्वर्गलोकमवाप्नोतिनिलयेनफलंलभेत् स्नात्वातपुष्करेतीर्थेदृष्टासूर्यंसतेनतथा॰
सर्वपापविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकेमहीयते प्रतापिपवसिष्ठेमतेकौशलायनम् दृष्टैकैकमथेतेभ्य
मध्यतेसर्वकिल्बिषैः नागराजविशेषेणदृष्टास्तेमहाबलाः दृष्टानमर्चितेदेवेविदृष्टातमितिश्रुतम
नामोतिसर्वकालेषुभयेरातसमुद्भवम् दृष्टानवकरणेदेवराजञ्चबलिनाकृतम् सर्वपापविनिर्मुक्तो
वारुणंलोकमश्नुते मानसंसोत्तरेकूलेमहापद्मजलानघे स्नात्वादृष्टवभवेनपुलस्त्यनविनिर्मित
गोदानफलमाप्नोतिव्याधिभिश्चविमुच्यते दृष्टायनेश्वरंदेवंविनतास्तसमीपतः कपर्देश्वरयाश्चैव॰
दृष्टागस्त्यनिर्मितम् सौतारंगोतमस्यामिसोमतीर्थमहीकृतम् दृष्टैकैकमथेतेभ्योधनवानभि
जायते दृष्टाशंखंकरात्तासवन्दनाविनिर्मितम् चन्द्रलोकमवाप्नोतिनरोनास्त्यत्रसंशयः मणि
भद्रंतथादृष्टायशवानभिजायते कामदेवमगस्त्येनपर्वतेनोपरिनिर्मितम् दृष्टानरमवाप्नोतिरूप
वानभिजायते पुलस्त्यनिर्मितंदेवीभविभेरेतिविश्रुता दृष्टानामनिवन्द्याचफलंप्राप्नोतिमानवः

सर्वेषापविनिर्मुक्तोविद्यामात्मोत्पन्नत्रयाम् दृष्ट्वाविशोकोकाश्यपीयोकेशवेनोपहेदिनाम् प्रतिष्ठितोकेशवे
नविष्णुलोकेमहीयते भीमादेवीनथादृष्ट्वाश्रियमात्मोत्पन्नत्रयाम् तथाकापिञ्जलीदेवीनथादेवीसरेश्व
रीम् भद्रेश्वरीगोतमेशीदेवीकालशिलामपि तथोद्योगश्रियेनात्मानावतीवगौरकामपि इगोमोगौरविने-
योपगऊनीत्रलचारिणीं चक्रेश्वरीनथादृष्ट्वामनोरथमवाप्यान् चक्रस्वामिसमीपेचदृष्ट्वादेवीदृशंकगो
सर्वेषापविनिर्मुक्तारुद्रलोकेमहीयते कार्तवीर्योनेनस्वामिनामकंचदिवाकरम् कपर्दस्वामिमात्मीयते
विश्वरूपस्वरूपेरविम् सचनेशंसचक्रेशमरभीस्वामिनंविम दृष्ट्वैकंकमथैतेभ्योदृष्टदानफलंलभत
ब्रह्माणंवरदंदृष्ट्वाशेलजूपथेस्थयम् विल्वस्वामिदरस्वामिकपर्दस्वामिनंतथा दृष्ट्वैतान्स्वर्गमाप्नोति।
भ्रमियालपितामहान चक्रस्वामिसमीपस्थद्दरिंदृष्ट्वासदशनम् स्वयंभुवंवृषकेतनंपार्वतिपतिलेश्वरम्
विन्दुनादेश्वरंदेवंदेवंभद्रेश्वरंतथा चन्द्रेश्वरमनेकेशंगङ्गाललितेश्वरंहरिम् कु[illegible]रामसमेशंचयोगेशं पृष्ठे
वटकोश्वरम् चक्रेश्वरंसचन्द्रशंकपर्दपद्मविलोहितम् कामेशमत्रवामेशंभद्रेशमृतेशसगणेश्वरम् स्थूणे
श्वरमहागजभस्मेशविमलेश्वरम् दृष्ट्वैकंकमथैतेभ्योमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः हिमाचलेशंशैलेशंदे
वंदेवहिलेश्वरम् महानदीश्वरंशम्भवरदंकपर्दपेश्वरम् राजेश्वरंनन्दिहरंशंभवेशंयजनदेश्वरम् दृष्ट्वा॰ ५५

वसर्वेषापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः सदासन्निहितोगजनन्दीवोभृतेश्वरोहरः मुच्यतेकिल्बिषैर्सर्वैतत्रदृष्टे
वनन्दिनम् नन्दीश्वरप्रसादेनसदाभूतेश्वरोहरः सान्निध्यंकुरुतेतत्रलोकानांहितकाम्यया सदासन्नि-
हितस्तत्रनन्दीभद्रात्हरस्तत्र भद्रात्रनन्दिनमालोक्यसमाभोतिमनीषितम् तोयमध्यगतेदृष्ट्वासंप्रा-
प्तेकपर्देश्वरम् गोमद्वत्समवाप्नोतिसम्पन्नाभीप्सितंगतिम् इतिश्रीनीलमतेदेवतायतनकीर्तनम्॥ ८५
गोतन्दउवाच कथमाराधितोदेवोनन्दिनावदतावर नित्यसन्निहितःशम्भुर्येनभूतेश्वरस्थितः हृदय
स्थः प्रणतजन्तूर्दिवोसर्वकल्मषनाशनी नन्दिनेप्रतिभूपालयथावत्तन्मेसमाख्यातुमर्हसि शिलादोना-
मविप्रोमत्पुरापुत्रविवर्जितः तेनवर्षशतेभक्तोशिलाचूर्णेनशंकरः नन्दिपर्वतमासाद्यमहादेवःप्र
सादितः पुत्रार्थेतनदात्मदेवदेवेशंकपर्दिनम् पुत्रंतेनन्दिनेप्रादात्स्वगणेशमहाबलम् दीयमान
मात्मपुत्रंतेनन्दीप्रोवाचशंकरम् ग्रहग्रहार्दितस्यास्यपुत्रोहंभविताविभो किन्त्वेषांनिभवोदेवभवेय
मात्मपुत्रकः विरूपनेत्रवदनंदृष्ट्वामांलोकनाकृतः तमवावहरोदेवःप्रहसन्नेकमब्रवीत् उमावि
हेशमामिमंगणंत्वंगणोत्तम ग्रहीतेनेमानष्टवत्सरान्तेभविताभुवम् तेनचैवशरीरेणमत्समो-
पमयेषामि इतःप्रभृतिमानद्यैवत्सरेतेगणेश्वरम् वत्सरेसमतीतेचप्राक्काम्येणायशस्विनम् वत्स

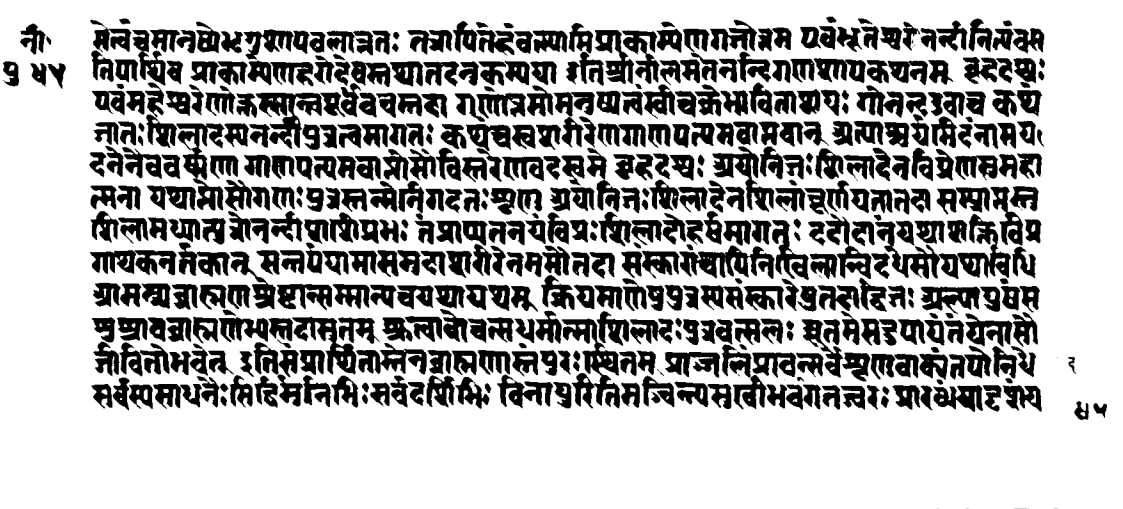

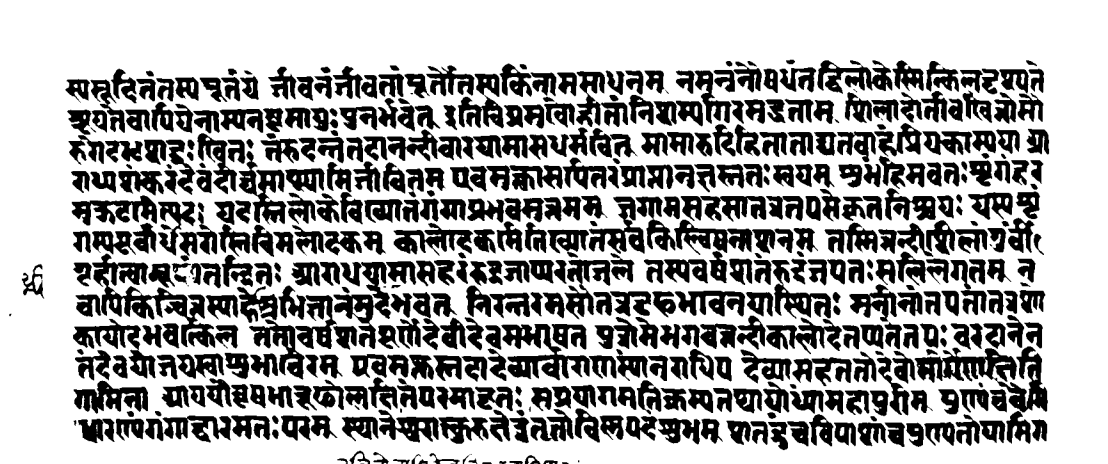

लक्षितोनाधिकेन चेत् इत्यपिपाठः

एवमुक्त्वा शक्रेणाऽहल्यावचनमब्रवीत् मामाशङ्कावदीरेवमवित्तातोऽसि पुत्रक् एषमर्षेश्वरः शक्रएषको॰
रणकारणम् एषवाविन्यमदिमाएषब्रह्मसनातनम् सएषसर्वकर्तासर्वभूतेश्वरः शंदिश्च
शानगादिदेवर्षिसचराचरम् यस्यशक्तिलनामेयेसूर्यचन्द्रात्मनाप्रभाः शुशितोविलमेवेदंजगद्भासय
तेभगत् त्वमहल्यापियस्यैवशासनेसमवास्थितो मनाकाप्यवनेशक्रनज्ञातोभुवनःकविन् विभूतिमा
नसोशक्रमर्वमस्यवशास्थितम् महेश्वरोमोयस्यालेनविदेवदानवाः यस्यैषामेकलाशक्रविभूतिसंभ
लदाणा सएषभगवान्साम्भःसर्वलोकमहेश्वरः शक्रोयेयमनन्तःशक्रकलामात्रविभोमेता नाहमस्यत
नरूपंनिरूपयितमज्जमा शक्रोस्यनेनसत्येनप्रसीदतनमाप्यसो यथाहंतमश्रीविलोःयस्यैवमा
त्मनः एतत्तेनज्ञानामिसनयास्यजगत्पतेः सएषत्रिजगन्नाथोभूतैश्चिन्द्रेश्वरः भूतिभूषितसर्वाङ्गः
शूलस्यर्पभूषणः एषासोऽयमाम्बर्तिएषवीरोमयावनी तपसामहतापक्रम्यचेतोसिभूतकृतो ते
चमर्षेःसरेमाकंप्रणम्येनप्रसादय एवमुक्त्वतः शक्रःसर्वेसुरगणैर्वृतः तृष्णावदेवदेवेशत्रिपुरान्तक
रेहरम प्रसादङ्कुरुमान्मत्यर्थानेनशंकरम शक्रउवाच नमस्तेदेवदेवेशमाणाहंत्रिजगद्गय यत्ने
मानोमहादेवचेतोयाशीन्दुकंवायवः ननवस्तेतिनिर्देशयाभिधामेनगद्यम ब्रह्मो ननसमास्थाय ४१

गतमीत्वेनगदतो लोकान्सर्वानभिभवात्मकार्येनविद्यते योरुधीतनुमास्थायसात्विकीत्वेमहेश्वर पाल॰
यसाविलेदेवत्रैलोक्यमातिवत्स्थितः कालात्मोनामसीकृत्वाजगत्संहरसेनघ शेषरूपधरोयसीवादनत्व
मुपागतः तवाप्तिप्रियगात्रायप्रसीदपरमेश्वर वामार्धेदयितास्थानेकथंजातनवपुषा समाधिनिरतोसि
त्वन्नत्यचारीयदाभवान् नमःशशाङ्कलालाङ्कजटाभारमहेश्वर गंगातरंगनिधनजटाभानमोस्तुते त्रि
शूलेनमस्तेमस्तत्यकृत्तानिनेऊशाग्रभिन्नदैत्यासुरपिशाङ्गनमोस्तुते कपालमालिनेनुभ्यमावेतीदयिता
यत्व उग्रायुधायभीमायभीमाभ्यधरायत्व ऊर्ध्वलिंगायशांतायकृत्तायकृत्तनायते संहारायसरण्यम
हाहासायसीकृते भीमादायसमस्तायब्रह्मनयनोयवानिन त्वमस्यसमदेवशयुग्मयासिनरूपिनः नवेत्व
मायायाहंमोहितेननगत्पते प्रसन्नोसिभूवेशभोयेनज्ञानोसिवेमया सएषसर्वसिद्धेशएषाणोसिमहे
श्वर इदमुक्त्वातु एवंस्तुत्वास्तुशक्रेणब्रह्मणाऋषिभिःसुरैः हंसरूपेणदात्यक्त्वेनरूपेणशंकरः नगा
मब्रह्मणायत्तेदेवानांदर्शनेदृढा ज्ञानायपासासनदादेवदेवोहंसमूरा इत्यमदेवदेवेशः समपमेब्रह्मणः
कृतो सर्वदेवगणैःसार्धंययौकालादकेसरः इदंपुराणंपरमंपवित्रं पापघ्नमायुष्यमनुत्तमंच प्रीतोवक्ष्येगणे
शकथितेन्द्रियमानसम स्तुनानोयमाननवस्तुनवनगणिए इष्टोवाचमहादेवोनत्रिनेनपतोवरम वरंव॰

यथभद्रेतेऽत्रिशोतिष्टपुत्रक मोभेर्षानर्दितेस्तुःकुल्पकल्पानरेश्वपि ऽतिवावेसमाकुलंषेमहादेवस्यमत्कलो
उन्मील्पनेत्रेमहसादरशोत्रेमहेश्वरम दृष्ट्वादेवहरंदेवाणावत्यासादितेस्थितम सर्वेदेवगणेमार्थनत्यानमर
णाङ्गयम शिल्पेत्यक्तामममत्थायतोयमध्यात्समभ्यम पुत्रयामासदेवपोवाणि यद्दिः प्रस्तुतकः मत्तापि
ष्टनितः शम्भः प्रहसन्वाक्यमब्रवीत् श्रीशैकरउवाच रुद्रजापेन्नेतेनातमहतातपसातथा परितोशेमिम
देतेमत्समीपेनिवत्स्यसि अनेनेवशरीरेणानालितेस्तुतोभ्यम स्मरस्मरूपंकेनन्मुनोहारोभवान्मम
शिल्पादेनाहिनेन्द्रणाग्रामस्तेनपुसातदा सत्पुत्रेणातवापुत्रशिल्पादस्मात्तथा गाणेश्वरत्वमासाद्यमया
सहनिवत्स्यसे ग्रस्माद्याजनमात्रेणाप्तवैभागगणानम त्वयामहानिवत्स्यामिभूत्वाभूतेश्वगाद्यया तव
नन्दिन्यतिष्ठतुवसिष्ठोभगवान्त्यिः कतोदेशेशुभेनक्षेमन्मचाच्युतभूतले मनियानेकरिष्यामस्तत्रनि
त्यवयंहित एवोत्पत्रेचयत्रेशशाल्यिलियेममहित तत्रायिसन्निधानेमानित्यंविज्ञातमहेमि ऋषिकोटि
सहस्राणिसमभक्तार्हितोनम तत्रमत्स्थापयान्त्यत्रसन्त्येशेतेमदेवत ब्रह्मल्यिनेनतोयेनशुभेनोत्रमा
नमात तेषांतपःप्रभावेणभक्तानुग्रहमणाद्वर सोदरस्यवनागस्यस्थानेकल्पावियानतः गान्तावर्णात्रेम॰
हिप्रतथेवोत्रयमानसम तत्रार्पविधिवत्स्नानंविधायहृष्टनिश्चयात सत्तेप्रामहाभागतत्रस्थंसिपुत्र

क तस्माद्देणात्रयाणातिदक्षिणेनमहानदी हिरण्याभासमाहूर्णानाम्नाकनकवाहिनी वसाम्यहंच
त्रेष्टशेभूतैःसहानघोमया वसत्वमपिसहिप्रसन्निधोमत्यगणैः प्राकाम्यगावसन्निध्येनियमाद्वार॰
नत्पर॰ विमुहप्रकृतिर्भूत्वासर्वभूताभयंकरः मत्समीपमधाभूद्विदेहेनानेनपुत्रक एवमुक्तातदेवे
शोनन्दिनेप्रणतोस्थितम स्वयंविसर्जयामासस्वान्वयित्वासगणान्दा नन्दिनच्च समादायहृष्टात्मात्र॰
रमाणसम तत्रेवसमवसोभगवान्गोकर्णोत्रैलोक्यविश्रुतम ग्रत्याश्चर्यतेसमाभानिहृष्टपुष्टप्रवर्धकम
हरमकटसिनिस्थानमारुरोहसदान्वितः यत्रसन्निहितोनित्यंदेवदेवोमहेश्वरः भुयदातावदेत्यानांस
गणानामभयप्रदः त्रेष्टश्चरमसमीपेवसेत्यपिमहाप्रभुः सर्वेदेवगणैसार्धंदग्धस्तेश्वरेहरम त
त्रेवपार्श्वेमाहर्तिसचकारायतनन्दिनम एवंकृतेयपुर्देवायणागतमतिन्दम स्व स्नात्वानिचतणा
ऋषयश्चतपोधनाः एवंहिदृष्टगणेनदरस्यानुग्रहेणच तत्रसन्निहितोनन्दीतत्वात्यामहेश्वरः
नन्दीश्वरस्यसान्निध्यंकृतवान्मेहृषणेन भूतेश्वरतथादृष्टमाश्रमंसर्वकिल्बिषः स्यात्तातसोदरेपुण्ये
दृष्ट्वाभूतेश्वरेहरम त्रेष्टश्वरंनन्दिनेवगणाधिपत्यमवाप्यान इतिश्रीनान्दमतेभवनगिरिमाहात्म्ये
पार्वतीतीर्थब्रह्ममोदमहात्मवाग्विन्दुकपिलातीर्थकालोदकवसिष्ठाश्रमत्रेष्टश्वरसोदरगेरमानम

भूतेश्वरवर्णनम् नन्दिकेश्वरेणेश्वरसमागमम् गोनन्दश्रवाच कपर्दीश्वरमुक्तेश्वरेश्वरस्थलिनः पुण्यमायत
नेतत्समस्तपापनिवर्दनम् सेशयाममहात्म्यम् कीर्तनात् किमर्थमगस्त्याभ्यः प्रोक्तेकपर्दीश्वरः
हृदयश्रवाच पुण्येऽस्मिन्नीरुरुक्षेत्रेनगाधिप ऋषिकोट्याःसमस्तास्तुल्यपरमार्थस्थिताः दृष्ट्वा
देवेश्वरंरुद्रमहागणसमाधानं भजंतिस्मपरमाह्लादहर्षनिर्भरस्वदनम् अतीवविस्मयान्महाप्रज्ञा
परमेश्वरः तानाहभगवान्सर्वकर्मसाक्षिणमागताः ब्रूतयत्नागमनेविमलमहत कपर्दीतत्र
दास्यामिदर्शनेभवतामहम एतत्समनिशम्याथकल्पद्रुमायरम्य कपर्मीणमहितानामः शम्भेद
वेदिदृक्षवः तेप्राप्यतत्पुनरागमनेनलभामहे नयंपुण्यान्निमग्नयदातदातेसर्वतोमुखम् काष्ठानि
चालयामासुरतिहर्षसमन्विताः इतिप्रेत्याचतेनत्रकाष्ठानिपरितोयदा चालयामासुरमलवारितत्रे
स्तितेनदा इतिकाष्ठानिसञ्चाल्यकरेलक्ष्मिसत्रमाः स्नानमाचरयुःसर्वेसशरीरेणरुद्रताम् वासि
ष्ठोब्राह्मणोब्रह्मकानाम्नागोरयणाशयाः नमस्कानचतत्काष्ठस्पर्शनिर्मलकृत्कलात् तत्रस्थ ःशोषयामा
मनिराहारःकृलेवरम् नमवाचहरः स्वमर्कमर्थहिनक्ति यपि स्नात्वासस्पृष्टकाष्ठानिर्गत्रेत्वत्र
रुद्रताम् इसक्तामानदास्वमेशम्भनापरमेष्ठिना नमवाचहिनारुद्रप्रयतः प्राजलिःस्थितम मत्स्परुत्व

मामाद्यदृष्टपमेत्वेत्रगहुगे किन्त्वदृष्टेहिदेवेशनामिमेमनसोधृतिः कपर्दमवनेदास्येत्वयोक्तंदर्शनेप्रभो
तदप्राप्यनयास्यामिनमोस्त्यमिवशंकर नमवाचतनोमध्यःप्रसन्नवशंकरः दत्तेनकाष्ठदृष्टेप्रणमयातेः
साहिदर्शनम नेमोदृष्टेवसम्प्राप्तारुद्रत्वेतत्रणाहिन नवापिकेनतपसावेदस्मितवेप्सितम तत्वेवरयम
देतेरुद्रनावतथात्रेत्र गोरयणाशयः वरश्चदीयतेदेवसमकामोगनाधन ऋषिभिस्त्वयाप्टस्य काष्ठदृ
पीशमेश्वर नथात्वेदृष्टिमवेप्यतनमस्वदनिदर्शनम सर्वकालेनगानाथन्नोकांक्षिणप्तिप्यामवा यथात्व
दृशनादत्रयापश्चडोमहाधियः विष्णुदयापरायास्यन्तिमत्रतिपरमेश्वर महेश्वरउवाच दृत्वालिंगेननाना
मकाष्ठदृपंसमास्थितम कदाचिद्विप्रनाशंसत्वंकाल्पतनोहिन तेधनाशयापमानोरुद्रलोकेत्रन
न्तिव नलरूपोस्पदेविप्रनन्दमोकाष्ठदृपाक दृयोःसमागमेदृष्टेदर्शनेसमसत्रत्र अयेत्वमतनेन
नीकाष्ठदृपीपुणेसम दर्शनेसस्पतेनत्राणत्वदनग्रहकाम्यया मोचदृष्टानयास्यन्तिस्वशरीरेणरुद्रतो
काष्ठदृपेणपुक्तेमोदृष्ट्वासङ्गतिभागिनः कपर्दनवदास्यामिनत्रणादर्शनेयदा तदासेन्नामवाप्स्यामि
कपर्दीश्वरदृस्पुन ः तोयमवदल्लीभावोदेवेमिन्नाहत्राणेत्रम दर्शनस्यमर्दायस्पदूर्वदृपमविष्यति ः
त्यतत्कथितेनेत्यकपर्दीश्वरमगतम यदराजन्किमन्यत्तेश्रोतमत्काप्रवर्तते इतिश्रीनीलमतकपर्दे

ग्रामहात्म्यम् गोनन्द उवाच भगवन्गोनसिद्धाश्रमविमोक्षणतीर्थमहात्म्यम् कथमीश्वरपुत्रत्वं प्राप्तवान्
ईश्वरम् हरदत्तः नित्यसन्निहितोदेवोराजेन्द्रकुरुक्षेत्रे हरिः तेनदृष्टापुण्डरीकादेवदर्शनेनफलंलभेत
नित्यसन्निहितोदेवोनरसिंहोजनार्दनः तेनदृष्टादेवदेवेशमश्वमेधफलोदयः तथाचकुरुगोनाम्नाविख्ये
मन्निहितोहरिः देवसन्निहितोगजन्निप्पदेवसरस्यपि वाप्तिद्वायामथैवात्रकङ्कुचायांतथैवच तथैववि
नतायांगोनप्पाश्रमेस्थः विलोक्यकेशवावाप्तिमक्षिप्रंदुष्टापुरुषंभवेत् एतान्पुमाम्प्रुदेहोवक्षि
ग्रामफलंलभेत महापद्मसमंभवेत् पुण्यकुलेतथात्रैव त्रिसिंदमपरंदृष्टान्नोतिष्ठामफलंलभेत् पु·
कुस्थापितमालोक्यवरुणेननथैवच ब्राह्मणावधनेनैवयमनंवदणाव दिवाकरेणसोमेनवह्निना
पवनेनच कपयेनाश्वस्थानपुलस्त्येनतथाग्निना मृतस्वामिमहास्वामिशानश्रृगादाधराच्च मेरोर्भव
नुग्राच्चैवश्वेतस्वामिजनार्दनम् तत्रगोयेश्वरंदेवंदेवकास्वामिनंतथा भवस्यवतथाप्येवंगोमास्वामिजना
र्दनम देवंनारायणस्थानंपश्चिमेतवरप्रदम राजेन्द्रमोक्षतीर्थंदेवंवराहस्यसमीपगम वराहंचन्द्रसिंह
चक्रहस्तंवरप्रदम सप्तधीर्णातथावाप्तिसप्तस्वप्तसमीपगाः तेगयासमंवरंदंवरंदेवस्यभवम् गुह्य
वासमयोगीशमनन्तंकपिलंमुनिम् अश्वत्थंवैतथासन्यंहंसंकुर्मंतथैवच उत्तंकस्वामिनंदेवंवाल्मीकि

५०

ल्यकुलंतथा गरुडंजलवासंवदेवंमोगमयंतथा दृष्ट्वैकंकमथैतेभ्योदशधेनुफलंलभेत वैष्णवेनदृष्ट्वा
दर्वमगयेषुप्रतिष्ठितम दृष्ट्वावामोतिदिफलंपुण्डरीकस्यमानवः शृङ्गकुंवतथैवाचोतथाश्रृङ्गकुंतुभा
श्रमस्वामिनाम्नोकपर्वतादवनास्थितम स्वदशयार्किरणभागवेणमहात्मना दृष्ट्वैवसर्वपापेभ्यो म
क्तेनात्रसंशयः गोनन्द उवाच शृङ्गकुंराद्रिमाश्रित्यकिमर्थंस्थानिर्मितं ब्रवीवनोतिनात्रसन्त्याश्रम
स्थमसीपतः हरदत्तः पुरापित्रवधादर्जोगमः दात्रियमदनः निःसप्तकृत्वाहाथवीकृत्वाभिः दात्रियान
या एकविंशेतपाद्यातेप्राप्तेकेचिद्दात्रियाः गर्भरक्षणमनुप्राप्ताः कश्यपेरक्षन्त्यर्थान्नम रामोनुपदमाग
म्यताज्ञानानिरोधतः तेभ्योपित्रादात्रियाःकेचित्तत्रप्रोक्षमहीयते तद्भयेनगतास्त्यक्त्वाकुलंगत्वा·
नसत्तम नर्दीमधुमतीयत्रतथान्यत्पनिमंला तत्रापिगमलान्वाल्मीकतयामासरोधनः निःशेषात्र
त्रियान्कृत्वारुषिराङ्ककरस्तथा प्रतिष्ठामकरोद्राजन्केशवस्यमहात्मनः राजावासमितिप्रोक्तंसंवत्सो
केषुविश्रुतम नदृष्ट्वाप्राणत्रयामोतिकायसिद्धिनसंशयः रौद्रभावेणगमेणयदाचावर्विनिर्मिता गो·
द्रभावमथास्थाय तेभ्यामन्निहितोहरिः ब्रवैधन्तिचरोद्देशतावभावेनमानवाः रौद्रभावात्महीनाथ·
नित्यपशुवधादिना इतिनामःभयमात्माद्दवैदात्रियप्राणिनेः कृत्वाकुरुराजगामाथ कुरुक्षेत्रंमहाम

तिः पितृभ्यो नमः पितामहेभ्यो नमः प्रपितामहेभ्यो नमः मातृभ्यो नमः पितामह्यै नमः प्रपितामह्यै नमः मातामह्यै नमः
र्थं यावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं
तस्मात्तीर्थानि पावनानि तीर्थानि दिव्यानि तीर्थानि पुण्यानि तीर्थानि पवित्राणि तीर्थानि पापहराणि तीर्थानि
धिरूढम् यदाकरोविरुधिरौघवपुस्समस्तः तदाननिमेलीभूतस्तपः ऊरुयथास्तवम् एवमकरुत्
दारामः पितृभिः स्तुतस्ततः चकारतीर्थं यावत्तावत्तीर्थं तावत्तीर्थं कृत्वातमाकर्मीरास्थेवासोम
हीपते आस्तत्तीर्थं पुनदाक्षुरुदमयागमत् स्नात्वास्तत्तीर्थं चैवमयोगायत्रगाच्छतः तत्रस्नातस्यराम
स्यकरोच्छिरसिपागतो नस्तीर्थस्यरामोपिवरंप्रादान्महायशाः आस्मिंस्तीर्थेनरः स्नात्वासर्वमोक्ष्यति।
किल्बिषम् स्नात्वादेवह्रदागत्वाऽस्यगामसमलोकनाम एवंसनिर्मलीभूतः रामः परबलार्दनः ययेष्यर
मणासायतपलेपेसदारुणम् नदीमसाप्यपुण्यादीतदात्रह्मसरोद्वयम् यदातस्मात्तरामेणतपस्त
मेमहात्मना तदारामऋदेत्येवनदीसाभविष्यति तत्रस्नवत्सरंकृत्वारामोपियमंतपः तपोर्थं
द्रुद्रुटस्यतदाश्रमेनगामसः यत्रास्यवागतोऽष्टिकुरोद्वर्वमहीपते तस्मादृरेपुण्यादामनन्तस्यमहा
त्मनः भवनेनागतनस्यतपलेपेसतत्रहि प्रतिष्ठानेतथाचक्रेदेवदेवस्यशार्ङ्गिणः तत्रामतत्तदातस्यरा

मस्याक्षिष्टकर्मणः आश्रमस्यामिनेदृष्टंप्रयोजनमः दातंगोतस्यदेवस्यतत्राद्दश्यतेमनि
नागमतत्रगपितेतामादायतत्सत्वरः तत्रासावपथिप्राणान्त्यक्ष्यसिसत्यात्रपवैते त्यक्तागात्रमहीं
पालत्रात्राह्मणेपिनिवसितः प्रायश्चित्तंयताप्राप्तः क्षुद्रोकसमन्वितः सरामाश्रममागत्यवासिष्ठा
र्थमनिच्छन्तः यथाह्यत्रमथावत्तोरामाश्रममहात्मने तमसावतनोरामःपप्रच्छेवेनचेतसा दि
ष्ट्यात्राहिनश्रेष्ठदिष्ट्यानोरामनोरमा देवर्षिवन्द्यमासगोद्रष्टेणापुनरागम तेनविज्ञायमाणमा
नवगोत्रमपागता तेनैवतत्रपुराणान्तःकृतोत्रात्राह्मणसत्रम गोस्वामिनानीयमानाशुद्धक्रूरापिलो
च्ये तत्रैत्यस्नातनोभूयोभविष्यसिवराप्सराः मोदितासात्वयाशापात्रतोस्मिहिनपातकम् गोदा
नफलमेपुत्रैमत्समादाद्रविष्यसि गच्छत्वंपत्नसदेवेशतत्राश्रमनिवासिनम् तद्दृष्ट्वामेवपापेभ्यो
विमोक्षोभविष्यति ग्रहेहिदेवप्रवरमाराध्यमधुसूदनम् दृष्ट्वानयिष्येतामर्वोलोकस्यहितकाम्य
या प्रायश्चित्तेनदानेनलोकंचैयतिनेदृशम् एवंनारदवाक्येनक्रोधसंदीप्तविग्रहा ब्रह्मनीत्यपामि
दाब्रह्मपोहितेदृष्टनभविष्यति तामिमेवतदास्थानेतपस्तपसभागवः ततस्सवत्सरस्यान्तदर्शेमधु
सूदनम् दिव्येनवर्त्मनागत्यसमेपुरतःस्थितम् तमारक्तयसंकाशंश्वेताम्बरविभूषितम् सकदेवो

कैवल्यनवकाग्रेभ्यविरागिनम् चतुर्मंत्रचतुर्वक्त्रचतुर्वेदाध्यायिनम् पुरारयारि भिश्चाग्नेरुर्वीपति
नयस्तनम् नेदिष्ठाप्रणतोगजेन्द्रशावमधुसूदनम् रामउवाच नमस्तेदेवदेवेशप्रणतार्तिविनाशन चतुर्मु
तेमहाभ्रतेचतुर्वेदमहाभज गोविन्दपुरारीकान्तवराहाग्रजनमोस्तुते दक्षाध्वरैकतभभागमन्त्रार्पिताधि॰
लोभ्रय त्वंसदेववरादोषियेनेदंयाचतेजगत करजाग्रविनिर्भिन्नहिरण्यकशिपुरसे नमस्तभ्यन्तसि
हायज्वालामालाकुलास्यने त्रिविक्रमायदेवायनमस्तेविजगीषवे स्तमन्थविनवक्त्रायनमोस्तुपिरसे
विभो त्वेदवसुवेदवानोदुःखितानोपरागतिः इन्द्रियाणीन्द्रियार्थोश्चमहाभूतानियानिच मनोबुद्धि
रस्थैवात्माव्यक्तयत्पुरुषोऽवम् सत्वेरजस्तमश्चेवत्रयस्त्रिंशमदेश्वराः त्वयासर्वमिदव्याप्तंत्रैलोक्य
मचराचरम् त्वयाविनानपुण्यमिकिञ्चिदेवजगत्रय त्वत्तेजसायदादेवनिहताःतेत्रियाभवि को॰
टिसोख्याश्चनिहताःसंहितीयामहाबलाः सूत्मातिसूत्मदेवेशमहद्भ्योमिमहत्तमः तीर्थोदकान्या
दर्पितकामहृषनमोस्तुते कामकामदकामारिधनिष्ठचविनाशन चतुर्भिःसततंवक्त्रैःयमजन्मा
भिमेस्तुत कोस्तुतितेकरिष्यामिजगत्कारणकारणा स्तत्रैलोक्यनाथेशसर्वेशवनमोस्तुते नमःप
र्येषतेदेवनमस्तेसर्वतःप्रभो यवेतेषुसमस्तेषुलोकेषुगगनेतथा नमस्तेस्तुनमस्तेस्तुसर्वत्रैवनमोस्तु ५२

ते एवंस्तुतःस्तवमेनरामंमाहजनार्दनः रामरामंमहाबाहोवरंवरयसुव्रत वीर्येणतपसादेवस्तोत्रे
णानेनसुव्रत परितुष्टोस्मितेवत्सयथान्य कर्षिवत श्रीरामउवाच भगवान्निर्मितामेवोष्टङ्
कृदाश्रम:प्रभो इदानयेतमिच्छामितन्मेनुज्ञातमर्हसि श्रीभगवानुवाच एवंकृत्वयशेष्टतेनतोम
द्यानकिल्विषात् क्लेशविनाशंशुश्रूषेकृतस्तेनप्रहामया हृदयश्रउवाच एवमस्त्वयायोविस्मृतरा
न्यधानमीश्वरः रामापिशष्टङ्कृदोत्रानदात्तोमवतारयत मृषेचकारतोभक्त्यास्तोमानन्तकृतो
तोदृष्टाफलमाप्नोतिपुरारीकस्यमानव : रामोपितयसादीप्तोवानिमेयेमहाक्रतो दत्वामहीकृष्णा
यमहेंद्रगिरिमायथो एवंरामेणयमेनशष्टङ्कृदाश्रमोगतमान स्वाश्रमस्यसमीपेतुसानीतापुनर्माभ्भा
इतिश्रीनीलमतेपुराणेआश्रमस्यामिमाहात्म्यवर्णनम् गोनन्दउवाच देशस्यास्यसमीपेतुनीर्णानिवदनोवर
कथयस्वामितप्रज्ञकस्तीर्थस्यकिंफलम् हृदयश्रउवाच शृणुष्वशष्टङ्कृदंतुगोहत्यफलनाशन ऋम
नारीनदीप्राप्यस्नानेनत्वेतकिल्विषैः वितस्तामधुमत्यश्चमगमत्रिदिवेनेत इन्द्रकीलसमारुह्यगोस
हत्यफलनाशन क्रमात्रिवितस्तासंयोगेगोसहत्यफलनाशन तथामधुमतीतीरेशतावल्पननिर्वपिता
दृष्ट्वाऽगोमवाप्नोतिकामभवयथैप्सितम तत्रैवशतावल्लीनाम्नीनदीप्राप्यनिस्तरनी तस्यास्तोदेवयानि

पुरुषोगतकल्मषः शर्माणःर्लोमपुमत्योश्चस्नातोयःसहसेनरः सर्वेषःपविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकेमगच्छति ग।
नवासहरिहाकार्यप्राप्तोत्यभीप्सितम रजोविनिर्मलेप्राप्यस्नात्वामुच्येतकिल्बिषः तस्मादेवीउमास्नात्वा॰
प्रथमेतरजोवती दृष्ट्वागोशीर्षवेचन्द्रलोकमवाप्नुयात् दर्वमासीदुमाराजन्नीलोत्पलसमप्रभा सातत्र
तपसालेभेगोरवर्णामनोरमम् क्रमणैतांपितेशेलस्तस्मान्नामिवमानद पुण्यन्तिमानवास्तत्रेतत्रमहद
द्भुतम तेललोभ्रजलोपुण्यामवगाह्यपृथक्पृथक् तस्य फलमवाप्नोतिगोशतस्यमहीयते तथोत्तमगा
मेस्नात्वावानपेयफलंलभेत् मधुमत्यांतथैवस्नानमल्पमहमे कथितंमुनिभिः पुण्यमस्यदानसमंभ
वि तथाप्रभवमासाद्यमधुमत्यामनोहरम् सर्वपापविनिर्मुक्तोरुद्रलोकेमहीयते उन्नरेमानसेस्नात्वागो॰
सहस्रफलंलभेत् पितॄन्संर्पितास्तत्रकामान्यच्छन्त्यभीप्सितान् हरमाणेनगोदात्वादशगोदफलंलभेत्
ग्रामरुपन्तरवामीतिराजसूयफलंनरः तत्रगोमासरिच्छ्रेष्ठाचन्द्रभासाप्रतिष्ठिता यस्मात्स्नानस्यदानेन सर्व
पापान्यशेषायम् राजसूयमवाप्नोतिमज्जमानसमंगमे देवतीर्थेनरः स्नात्वाभवत्यमरसन्निभः तत्रोत्पि
ल्यकृतेगत्वेत्यतेनामहर्षिभिः कालोदकंनन्दिकुण्डंसुरेश्वरकोगदातथा पञ्चमंकपिलातीर्थंतीर्थो॰
वारिकवाणिको तीर्थमप्सरसांपुण्यंब्रह्मणः परमेष्ठिनः कपोणीतीर्थमाख्यातंप्रत्येकंगोशतंलभेत् का

लोदकंयत्रयातिनदीमानससम्भवा ततःस्नात्वाहरेत्तत्रसर्वपापान्यशेषतः देववधस्तथापुण्यःपुण्ये
सूर्यसरःस्मृतम् तत्रसस्रुन्दसरःपुण्यकालेसदाकमहत् ब्रह्मणोयागभूमिश्चतत्रपुण्यमहीयते या
क्रतीर्थदेवतीर्थंतीर्थंब्राह्मणकंतीर्थं दृष्ट्वैकंकमथेतेभ्योगोशतस्यफलंलभेत् हंसद्वारंसगम्यत्व
गमामोत्यसंशयम् सिन्धुप्रभवमासाद्यदानसूयफलंलभेत् पौण्डरीकमवाप्नोतियज्ञेषुनियतव्रतः॰
तत्राग्नितीर्थंदृष्ट्वैवाग्निलोकेमहीयते नदीवितस्तापुण्यास्तत्रानन्दास्तथा गोदावरीवेतरणीतथा
मन्दाकिनीशुभा चन्द्रभागामहीमतीचसर्वपापभयापहा स्नात्वात्रविधिनामोतिगोशतस्यफलंनरः यत्र
चित्रपृथापुण्यामहत्रह्मसरानदी गोदावरीतथापुण्यातथासुप्रभतीवरा एकीभवन्तिस्नातस्यतत्रतत्र
तिकिल्बिषम् सर्वलोकमवाप्नोतिपुनातिसप्तकुलंनरः तथाचेतामहानद्यः कथितास्तमहीयते ना॰
मातमहत्रमः पुण्यःस्वर्गलोकफलप्रदः चित्रकूटोगिरिःपुण्यगोशतंयत्रदक्षिणा तत्रादिमंगयासरः पञ्च
गव्यसरःपृथक् तथान्यत्पञ्चमंपुण्यंतेनसरःपरम् दृष्टतेनसरःपुण्यपुण्यंचाप्यतसीसरः सिद्धा
र्थकसरस्तत्रतथामल्लकवारिणा मधूदकंसरःपुण्यपुण्यमृक्षोदकंतथा एकैकमथेतेभ्यादृष्ट्वास्व
लोकमाप्नुयात् चित्रकूटमथारुह्यस्वर्गलोकेमहीयते तीर्थसप्तकंचेतामसर्वकामफलप्रदम् ग्रथ

मेधमदश्वमेधयोर्यान्यफलानिदोमस्नानाद्यंनम सर्वमत्यग्नोयानियत्कृते
तत्रयार्थित वस्तादमयासात्रुद्रलोकेमहीयते च्छागलेयमासाद्यकामसामोत्यभीप्सितम् रुद्रस्या
नुचरोभूत्वानेवसहमोदते परोक्षीप्रभवेप्राप्यगोसहस्रफलंलभेत उत्तादकमचामाद्यविष्णुलोकेम
हीयते क्रमतार्विष्णुनालोकान्कृतेयाद्येनतत्सरः क्रमसारमिदंप्रोक्तंतदाविष्णुपदंचतत् इष्टवान्कृताभि
लत्रयदादेवःपितामहः क्रमसारस्तदाप्रोक्तःसर्वकल्मषनाशनः वसानिमत्रनागस्यकौशिन्यस्ययदात
दा कौशिन्यमरइत्येवतस्यनामप्रकीर्तितम् तत्रस्नातःसमभ्यर्च्यदेवताश्चपितॄस्तथा अश्वमेधमवाप्नो
तिनात्रकार्योविचारणा दृष्ट्वातांशिवगन्नाम्नान्नरःविल्वमदेश्वरान लोकत्रयमवाप्नोतितेनसेवनसंशय
ब्रह्मणोयागमध्यमितदृष्ट्वातत्रमहीयते स्वर्गलोकमवाप्नोतिऋलमश्नुतेसकम तत्रस्नात्वासरोयम्यदृष्ट्वा
द्येनकिल्बिषैः समागप्रभवेप्राप्यस्नात्वाकृत्तचतर्दश्याम सर्वपापविनिर्मुक्तोरुद्रलोकमहीयते सन्निरुक्ष
तीर्थानिकथितानिमयानव सर्वेषापहरणिकिमन्यःकथयामिते गोनन्दउवाच तीर्थानिदिजमन्
त्यानिकथमीश्वरसत्तमे तेषास्नानेचयत्पुण्यंतपसादयकिल्बिष हरदृष्ट्वउवाच निमस्तामरसःपुण्या
क्रमसारान्महानदी कौशिन्यनाम्नीयास्नानेपुण्यंगोकफलप्रदा तथातीरनदीपुण्यागोशतस्यफलप्रदा ५५

तयोस्तमागमेस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत विशोकायांनरःस्नात्वाविशोकःश्रीसमन्वितः पुण्येफलमवाप्नो
तिदेवस्यसमानवः कौशिन्नीसहसंयोगेयत्रयातिविशेकया तत्रस्नातमयाजेन्द्रवाजपेयफलंभवेत् इ
ष्टतीर्थेनरःस्नात्वायत्तमाप्नोतिगोसवम तत्रसन्निहितानित्यंवासकिंभूतगणाधिपः देवलोकमवाप्नोतिस्ना
त्वादेवसरस्यथ अग्नितीर्थेनरःस्नात्वाविष्णुलोकंप्रपद्यते नदीसरस्वतीनामयत्रस्नातोदिवंव्रजेत् इवे
दतीणाभागेतीर्थेतादेवसरस्यथ विनतास्वामिपुरतः कद्रुस्तामिसमीपतः तीर्थेयस्तनरःस्नात्वागोशतस्य
फलंलभेत सन्ध्यादेवीनदीपुण्यायत्रस्नातस्यमानद त्यक्त्वेनिकल्मषंदेहात्स्वर्गलोकंचगच्छति सन्ध्या
पुष्करिणीतत्वन्याहृदंतत्फलप्रदा अवगाह्यनरोभक्त्यापुण्यंप्राप्नुयात्कौशिकी नीलजंतुविनस्तात्यंभूत्व
ज्ञातेनतथैवच तीर्थंविनामकेदृष्ट्वास्वर्गलोकेमहीयते तथाविनशनंप्राप्यवानरेयफलंलभेत ब्राह्मणऋ
षिकार्यावनीलकृष्णेचयत्पार्थिव अवतीर्यसर्वसंहृष्टोदानेप्राप्तेतयानरः विनशेन्मज्जनेस्नात्वागोसहस्रफ
लंलभेत पञ्चयज्ञानवाप्नोतिस्नात्वेवपञ्चहस्तके प्रत्यहंयेविनिर्दिष्टाहृदस्थस्यमहीयते पुण्यलोकोत्प
सोनामसर्वपापहरःपरः कापोतकेनरःस्नात्वागोप्रदानफलंलभेत विल्वाश्रमेनरेसिद्धस्यपुरतःपार्थिवो
त्तम विनशेन्मज्जनेपुण्यंतत्रस्नात्वाचभक्तितः इष्टकीर्तिमवाप्यासोविल्वलोकेमहीयते स्नातस्यथानया

रिण्यांगोमद्दस्यफलेनभेत वितस्तास्नानपारिणोःसङ्गमेपापनाशने पुण्यंफलमवाप्नोतिवानप्रेयस्यमान
वः वितस्तानदीतीरप्रविष्टपुण्यारण्यम् अत्रदत्तागतार्थंत्रिशोकायत्रनिस्पृहा योम्याश्रमेतयोर्यो
मेधानद्दस्यफलेनभेत चतुर्वेदीनदीद्दष्टाकन्यादानफलेनभेत प्राप्यद्दषद्वत्यन्नन्नलेमेद्दकुसुवर्णकम त्रि
कोटीप्रभवेप्राप्यमाप्नुयातेसर्वकिल्बिषैः प्राप्यचन्द्रवतीतीर्थन्नन्नचन्द्रलोकेमहीयते देवतीर्थेनरः स्नात्वादेवान्पृथो
पितृनायते त्रिकोट्यातुनरःस्नात्वादेवलोकेमहीयते स्नात्वाद्दषद्वत्यांतुशाकलोकेमहीयते चन्द्रवत्यांनरः
रःस्नात्वादृगोदफलेनभेत नदीद्दषद्वत्यांपुण्यांतथाचन्द्रवतीमयां सङ्गमेचान्यांप्रोक्तंतद्दयफलं
खेयैः त्रिकोटीसङ्गमाख्यापियावद्दोषाद्दरंद्दरिम तावत्तेत्रेसमेतेयवमाम्यामहीयते रुद्रलोकमवाप्नो
तिस्नात्वातत्रकपर्दीश्वरं विश्वलिंगंद्दष्ट्वास्नात्वारुद्रलोकेमहीयते विनयेशाग्रतःस्नात्वाविनायेमहीयते
रुद्रलोकमवाप्नोतिऋलमद्दयेनफलम पितामहाग्रतःस्नात्वाविष्णुलोकेमहीयते खाण्डवाख्याश्रमेस्नात्वा
फलमेनद्दरादत्तम् पुण्डरीकेनरःस्नात्वापुण्डरीकफलेनभेत शूलभेदेनरःस्नात्वागोप्रदानफलेनभेत
वितस्तास्नानपारिणोःसङ्गमेनप्रदानरः अतत्रयफलमाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश सर्वेषांचैवतीर्थानांस
न्निधानेनराधिप नरमिदाश्रमेनत्रकृतमानवपिसत्फलम वितस्तास्नानपारिणोःसङ्गमाच्चैवभवते फल ५५

षोद्दशनागस्यवद्दवनसङ्गमम् तावत्तेत्रेसमेपुण्येप्रयागेगाननराधिप गङ्गोद्भेदेनरःस्नात्वाचेशदेवीसमी
पतः गङ्गास्नानफलंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते अश्वगात्रकथापुण्यंद्दशगोदफलंलभेत शेनसेयमेनसम
स्नात्वातपुरतोनरः नद्दगतिमवाप्नोतिवानप्रेयफलंलभेत अस्मिंस्तीर्थवरेस्नात्वाद्दमानन्यमश्नते मा
सिचाश्वयुजेशुक्लपञ्चद्दशीविशेषतः स्नात्वानागपणस्थानेविमलोकेमहीयते गमनंतीर्थमेवोत्तमेवफल
मेतत्समुदीरितम वैलद्दष्टेनरःस्नात्वातीर्थेवैश्रवणस्यत धनरूपमवाप्नोतिनियतंनयभिजायते तीर्थेवाप्य
रसास्नात्वाभवेद्भोगाद्दशेत्तमः कामतीर्थेनरःस्नात्वाकाममवाप्नोभिजायते ऋषितीर्थेनरःस्नात्वानिर्मलो
मुनिवद्दवेत वेतरणेनरःस्नात्वानद्दगतिमवाप्नुयात् ऋषिकुल्यासमाख्यादेवकुल्यांतथैवच अप्सुतीर्थे
थंप्रभासंचचारणतीर्थमेवच चक्रतीर्थंवामनंचगोप्रदानफलंलभेत स्नात्वातमरुतीर्थेस्कन्दतीर्थे
वमानवः तथास्तरेश्वरीतीर्थेस्वर्गलोकेमहीयते माद्दरीतत्समाख्यातिनप्रस्थफलंलभेत तत्सङ्गमेवित
स्नायास्नात्वामनुष्यतेकिल्बिषैः त्रिपुरेशाग्रतःपुण्यमवाप्नोतमाद्दरीम महादेवंगिरिंद्दष्ट्वारुद्रलोकेमहीं
यते भ्रमरेशेनरःस्नात्वागोशतस्यफलंलभेत मालिन्यांतुनरःस्नात्वादशगोदफलंलभेत स्नात्वाशाकर
तीर्थेचयज्ञयज्ञानवाप्नुते उद्धेशतीर्थेमासाद्यरुद्रलोकेमहीयते स्नात्वारामद्ददेतीर्थेभवेद्दकुसुवर्णभाक

मालिनीमङ्गमःपुण्येसिन्धुनामहदार्षिव तथागमङ्गेयत्रपुन्येनमहसिन्धुना तयोफलमथोहिष्टेरानमस्य
स्मेमयोः संयोगेसिन्धुनायत्रगानाकनकवाहिनी गोसहस्रमवाप्नोतियनवानयिजायते पावनाचनदीपुण्या
रत्नाविंदविनिर्मला तस्यामानमवाप्नोतिपुण्यंकोकफलंनरः तयोःसमागमेपुण्येराजसूयफलंलभेत् ते
स्माद्देशादथारभ्ययावत्सप्तोरमोचनम् तावद्वैत्रसमंपुण्यंवाराणस्याप्रकीर्तितम् तन्मध्येमवैतीर्थानामो
निर्णेकथितंमया स्वर्गमार्गप्रदंप्रोक्तंतीर्थंवीरप्रमोचनम् दिवसुत्सन्यवीराणायत्रसप्तर्षयोगताः स्नात्वा
तत्रदिवंयान्तिपापिपापकृतोनरः सोदशेतनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् तथाकनकवाहिन्यासंगमेया
तियोनरः तथाकालोदकापुण्यानदीयत्रेश्वमङ्गता तयोफलंविनिर्दिष्टंराजसूयाश्वमेधयोः स्नात्वाश्वमेधमा
प्नोतिविमलासिन्धुसंगमे प्रोक्तंयत्रविशेषेणपतत्यङ्गमृगाधिपः यत्रतीर्थेनरःस्नात्वापौण्डरीकमवाप्नु
ते आपगायांनरःस्नात्वाकुलमुद्धरतेसकम् वह्निष्टोममवाप्नोतिस्नात्वासप्तर्षिसंगमे आषाढ्यांतुविशेष
णात्रकार्यांविचारणा वाजपेयमवाप्नोतिमहापुण्यसरस्यपि हिरण्यबिंदुनदीपुण्याहरण्याद्दिनिर्गता स्ना
तस्यांनरोमवाप्नोतिवह्निष्टोमफलंलभेत् महापुण्यसरःपुण्येहरण्यंयत्रगच्छति ग्रश्वमेधफलंतत्रपौर्णमा
स्यांविशेषतः कृत्वोपवासंनरःस्नात्वाविमलेलोकेमहीयते कृत्वोपवासंकथितंफलमेतन्नरोत्तम पातस्मृगेसतीर्थे

वतीर्थेवैश्ववणस्यत्र तीर्थेपुण्येतथागत्वाभूर्नरोमिसमाप्नुतः वह्नेनामथरुद्राणांमाधानोमरुतामपि
विश्वेषांचैवदेवानांभृगूणांचमहामुने तथैवाङ्गिरसांराजन्तीर्थंतीर्थेष्वथेष्वक दशगोदफलंप्रोक्तंमुनिभि
स्तत्वदर्शिभिः पालासाचरमालावविनस्तोयत्रगच्छति गोशतस्यफलंतत्रप्रत्येकंकथितंपुरा नदीकूला
रणायत्रसंपुनेतविमलया तत्रस्नानाऊलंशतंपुनीतेमानवोत्तमः विगाह्यपङ्करंतीर्थेमतिमत्रफलंल
भेत तीर्थेवाराहमासाद्यविमलाम्भसिमानवः विमलोकमवाप्नोतिकुलमुद्धरतेसकम स्नात्वानागय
ज्ञास्थानेविमलाम्भसिपार्थिव विमलोकमवाप्नोतिनरोनास्त्रत्रसंशयः नदीगोवतीयत्रविमलाप्रतिपद्य
ते तयोःस्नानस्यकथितंगोसहस्रफलंशुभम् माऊगीतनदीपुण्यमुशनेवविशोभनः स्नानतीर्णागयामाला
वनदीवविमलोदका वाऊलाचनदीपुण्याश्रीसाप्यावमदानदी हिरण्यावतथाप्यत्रासमस्तासुरसात
था ग्रासाप्रत्येकतःस्नात्वालभेद्दानंफलम ग्रासामेवतसर्वासमङ्गमाश्रुशुक्लपक्षक ग्रवगाह्यनरः
शुद्धोदशगोदफलंलभेत ग्रनन्ततीर्थेस्नातस्यनागलोकेमहीयते विन्दनादेश्वरंतीर्थेसोमतीर्थेशुभंतथा
कम तत्रपानीर्थेतेनेऽङ्गस्यामिनेनथा रामतीर्थेशगोसीर्थेनीर्थेमाहिरमेतथा दशेकेकमथेतेभ्यो
दशगोदफलंलभेत सर्वासरिद्वरःपुण्याःसर्वेप्रस्रवणास्तथा ऋमेवराजेन्द्रतथासर्वेपुण्याःशिलोच्चयाः स॰

वीरुधिक्रतास्त्राचीःसगोमिविपुलानिच सर्वेत्रैवमहीनाथकथमीरेशविशेषतः सर्वेचमरुमाःपुण्यानागानां,
येतत्लाशयाः सुवर्णशतदानस्यफलेप्राप्नोत्यनेशयम् इतिनीथानिपुण्यानिवितस्ताचविशेषतः सर्वत्रपावनी
देवीवितस्ताकथितास्प नरास्तात्यादिवेयान्तियेपिणयक्रतोनराः वह्निष्टोममवाप्नोतिस्नानस्तस्यानयापि
प रक्षाश्रमेवितस्तेयेयोमेधानिप्सुसगमे वराहतीर्थेयायत्रेनरस्यफलप्रदा सदेवपुण्याशुक्लचत्रयोद
शीविशेषतः यत्रतत्रवितस्तायोगोरनोधतमस्तकः स्नात्वात्रयोदशीशुक्लामचतेसर्वकिल्बिषैः मुद्दश्य
मानवःकृत्वाप्तानकेसुक्रपञ्चकम स्नानेनैकेनराशिप्रेसल्लिलेनत्रयोदति अनर्कामुदितेकालेमकलो
शिप्रिरंयदि अत्रस्नातिनरोयोगनन्नामानामो नाशीयतान् स्नात्वायणावहिनासमभ्यच्यैकुनाशनम त्रा
स्तोभ्यक्षयादत्वाकुसरंहतसंयुतम स्वर्गलोकमवाप्नोतियावदिन्द्राश्चतर्दश एवमेवत्सरंस्नातोवित्त
स्तायीनरःसुधिः मोक्षोपायमवाप्नोतिमोदतेवाप्सरोगणैः कार्यमीरिकाणातीर्थानाफलंतेकथितेम
या मकलनैलवालकेवगमिष्यामिस्नातोभव इत्यार्यप्रयत्नेनयत्नयाभिहितेनव क्रूरेवतत्फलमाप्नो
तिदशगोदानजंनरः वेशम्पायनउवाच एवमङ्गामगोनन्देहृदेस्नामहीपतिम यमात्मातीर्थयात्रार्थे
नागमाभीषितोगतिम वऽमेनेमचात्मानंगोनन्दःससराप्रियः प्रणम्यतमथासम्यग्राजायमानसारतः ५१

जनमेजयउवाच भूयोवितस्तामाहात्म्येकथ्यतहिनोऽनघ यच्छ्रुत्वैवमविष्यामिहिनेदृगनकल्मषः
नीलमतेग्रथ्यायः वैशम्पायनउवाच दरम्पदयितामार्यासतीदाक्षायणीशुभा सतीमाकाथितागजन्याप्रे
वेवसतेन्तरे हिमाद्रितनयोसेवयमनापायनाशिनी मन्वन्तरान्तसंवाक्यानोगंरिष्टानुगत्वे कथमीशक
थितादेवीवितस्तासवनिसृता यातालाद्राथितादेवीशूलाघातात्रदक्षिणी स्नातस्तोयेवेतत्तेस्त्रयमामा
नमात्मना विनानातिगतोयेकल्मषात्सकलंभागिनम वितस्तातोयहीनायनगाद्व्यतिरिच्यते केवलेत्र
क्रवीतोयेपुरुषस्यास्थिसम्भवः वितस्तातोरिकेगजन्मनाद्यतत्त्वमेवच भगीरथेनराद्येयंपुरागाङ्गावत
रिता ग्रीष्मास्रावनकामेनसगराणांमहात्मना तेनेयंकथितागाङ्गशास्तत्रकर्मणि वितस्तोवेनदी१
णसदेवापहराभूमा वेतस्तेयेनतोयेनजडस्थनयेमृताः सर्वेस्वर्गमनुप्राप्तायद्यतेस्नेमयायिनः ती
र्थेवाराहमासाद्यवितस्ताम्भसिमानवः विस्तलोकमवाप्नोतिऊरुमद्दरतेसकम स्नात्वानारायणस्था
नेवितस्ताम्भसिपार्थिव देवलोकानवाप्नोतिनरोनास्त्यत्रसंशयः नयतेदेहिनाम्बद्धिस्तर्पितादेवतानथा
तर्पितमृषिगाङ्गान्यियथातत्सलिलेःशुभैः पाप्तेतीर्थेतथाकालेमिश्रान्वि विधैःकृतैः यथात्मन्तिपि
तरःप्राद्वैलहस्तेनलेः नागगंधर्वविधाकारैःसरिद्भिःसगनिगताम तीर्थेदेवेश्चऋषिभिगन्धर्वैर्यत्नगा

नी. पु. ५६

स्नैः अभिगच्छेत् तमेवादौ तन्मन्त्रसाफल्यकारणात् स्नानमाहात्म्यवित्तस्यायोजानानिवृत्तिणानरम् नलभि-
पेनतात्मनरकेपतनेऽनृतः पापिनोनरकेघोरेपततोदुष्कृतात्मनाम् हस्तत्राणप्रदादेवीवित्तस्यायनिसृदं
नी स्वर्गारोहणानिःश्रेणीमनोरथफलप्रदाम् वित्तस्यायेगमिष्यन्तिनेयाम्यं नामराक्षसं हंससारसपुक्क
नचक्रवाकोपशोभिना विमानेनार्कवर्णेनकिङ्किणीजालमालिना देवराजगणाढ्यानवीणामरुजनाः
दिना पल्लिनेविविधैर्युक्तोपभोग्यत्वविभूषिताम् गोकुलावबुकुलाद्धारवनिनादिताम् मन्यकच्छ
पमत्स्यायंस्तीर्थकामदाधिनीम् अप्सरसादसलिलान्तगाद्दहमनोदरम् येभिगच्छन्तिवरदामातर
वासावप्रदम् तेभिगच्छन्तिराजेन्द्रप्रतिष्ठाभविमानगाः ममहृदयस्यहृदयभार्यांहिमालयसादिपतेस्त
नूजाम् मत्सादनोयात्सविवर्यन्तस्नानोत्थेपविप्राणामस्यराजन् सिन्धुसिकोहीचतथाविशोकापुण्यन
दीदर्शयेयाशीवाच पुण्यासलाचन्द्रवतीसुगन्धापुण्यादकाकिल्विषनाशिनीच कुलागणिःपापदरा
कुरुक्षनदीम्पुण्यामपुमत्यथापि नदीयगंगीचतथापुण्याप्रयाल्लिपुण्यावरदोवित्तस्याम् तीर्थानिप
णानिसगंकिरात्रयुक्तराक्षविविधाश्चकृणाः श्रायान्तिसर्ववरदोवित्तस्यायोदशीभाद्रपदस्यशुक्ला
कस्याहिशीक्रिन्दपतत्रवक्रदेवीगणान्वर्षणतेरनेकैः भक्त्यामयाक्रोचनिपाम्यकाचिद्रक्रिंकरुष्ठा ५६

नी. पु. ५५

त्रमदान्वीर कृत्वावित्तस्यामाहात्म्यमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः मुक्त्वानीलमतेमर्वदशपेनफलंलभेत इत्येवम
कृतनमेनयस्यवास्यशिष्योमहाव्रतेन सहृदयोत्रस्यवक्तव्यमित्युक्तसमश्रुणाभेः खलस्यवित्तेयत
सर्वत्रनेतत्युपयोगमेतिननोनचोचेभगवान्महात्मा अतीवतद्येवकृविस्तरेणिजनप्रियेभारतएणवन्दे
इतिश्रीनीलमतेवित्तस्यामाहात्म्यम् समाप्तंचेदंनीलमुनेनामपुराणमिनिभुभाषाम्बुलक्कपाट
कश्रावकाणाम् श्रीविक्रमादित्यसंवत् १५२५ विक्रमनामसंवत्सरेग्राश्विनमासेशुक्लपक्षेहिती
यायांशुक्रवासरेदस्तनक्षत्रेसमाप्तिमगादिदंनीलमानेमतपुराणकाश्मीरमण्डलिकोकेवलिखित
म् शोतत्मत।।शेलप्राकारवत्पादिहनपरभयंनैवसर्पादंशाद्यैर्मानैर्वानिद्योगैर्विरलमिह
हिनोवेलयानाशनादि नैवस्त्रीणांऊढोरागनिरतिसुभगेप्यूरुकाश्मीरदेशेयाक्षाणीभ्रूतनायें
लयमरुनिवसेत्कोदिमन्तेहिमन्त्रम ॥ करकृतमपगायेत्तन्मन्त्रमर्हन्तिमन्त्रः ॥ कल्याणमस्तु ॥
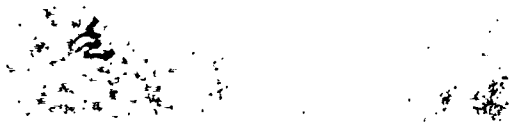
Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017